

Влада на Република Северна Македонија

Национална платформа за намалување на ризици од катастрофи

Скопје, септември 2019 година

Наслов:

НАЦИОНАЛНА ПЛАТФОРМА ЗА НАМАЛУВАЊЕ НА РИЗИЦИ ОД КАТАСТРОФИ

Издавач: **Влада на Република Северна Македонија**

Подготвиле:

Павле Трајанов, национален координатор за имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи и соработниците:

м-р Верица Филиповска

м-р Елена Зарковска

Лектура:

Габриела Пачовска

Превод на албански јазик:

Елхам Хајрулаи

Превод на англиски јазик:

Емилија Јованова

Идејно ликовно – графичко решение, обликување корица и текстуална адаптација:

Панче Александар

Содржина

1.	Вовед	5
2.	Основи на Националната платформа	6
2.1	Рамка за акција од Сендаи 2015 – 2030 г.	7
2.2	Европски форум	7
2.3	НАТО	8
2.4	ЕУ	8
2.4.1	Оценки и препораки на Европската комисија	9
3.	Цели на Националната платформа	10
3.1	Превенција	10
3.2	Рано предупредување	12
3.3	Одговор за време на кризи.....	13
3.4	Санирање на последиците од кризи	14
4.	Ризици- можни последици од катастрофи, човечки жртви, уништување на имоти -	14
4.1	Климатски промени и Париски договор за климатски промени	15
4.2	Екосистеми	17
4.3	Земјотреси	18
4.4	Поплави (интегрален систем за управување со води)	19
4.5	Пожари	21
4.6	Суши	22
4.7	Екстремни температури на воздухот	22
4.8	Наноси од снег.....	23
4.9	Ветрови	24
4.10	Загадување на воздухот.....	24
4.11	Индустриски несреќи	25
4.12	Јонизирачко зрачење	26
4.12	Радиоактивен отпад	27
4.13	Терористички напади	28
4.14	Последици од мигрантската криза	28
4.15	Дејствување во услови на епидемии	29
5.	Предупредување при можни катастрофи (конкретизација на обврските)	30
5.1	Систем за тревожење и негово надоградување.....	30
5.2	Информирање на надлежните институции	31

5.3	Информирање на граѓаните.....	32
5.4	Имплементација на системот E-112	32
5.5	Справување со лажните вести и сајбер нападите	34
6.	Поставеност на системот за управување со кризи, заштита и спасување.....	34
6.1	Обврски на субјектите на системот.....	34
6.2	Менаџмент на кризи	35
6.3	Центар за управување со кризи.....	35
6.4	Дирекција за заштита и спасување	36
6.5	Министерство за одбрана	36
6.6	Армија на Република Северна Македонија	37
6.7	Министерство за внатрешни работи	38
6.8	Управа за хидрометеоролошки работи	38
6.9	Институт за земјотресно инженерство и инженерска сеизмологија.....	39
6.10	Министерство за здравство и здравствени установи	40
6.11	Територијални противпожарни единици	41
6.12	Единици на локална самоуправа и отпорност на градовите	42
6.12.1	Единици на локална самоуправа	42
6.12.2	Отпорност на градовите	43
6.13	Медиумите во процесот на намалувањето на ризици од катастрофи	43
6.14	Граѓанскиот сектор во процесот на намалувањето на ризици	44
6.14.1	Црвен крст на Република Северна Македонија	44
6.15	Јавни претпријатија и компании (приватен сектор)	45
6.16	Отпорност на граѓаните	46
7.	Меѓународна соработка	46
8.	Реформи во системот	46
8.1	Интеграција	48
8.2	Функционална ефикасност	48
8.3	Обука	48
8.4	Опремување	49
9.	Надлежност на националниот координатор за имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи на РСМ	49
10.	Комитет за координација и имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи	50
11.	Акциски план	50
12.	Заклучни согледувања	51

1. Вовед

Националната платформа за намалување на ризиците од катастрофи* е документ кој на системски начин ги поттикнува и обврзува субјектите на системот за управување со кризи, заштита и спасување, да дејствуваат на многу поорганизиран и ефективен начин за рано предупредување, превенција, намалување и санирање на последиците од можни катастрофи.

Република Северна Македонија и натаму е изложена на елементарни и друг вид на катастрофи, посебно како резултат на климатските промени, трусно подрачје, нерегулирани речни корита, ерозијата поради неконтролирано уништување на шумскиот фонд, изложеност на пожари, несоодветен третман на отпадот, недостатоците во градежништвото, неотпорноста на објекти на надворешни влијанија, закани од тероризам, прилив на мигранти, слаби заштитни системи од напад со биолошко оружје и сл.

Насекаде во светот и кај нас при катастрофи можни се огромни материјални штети и човечки жртви, доколку не се пристапи на организиран и системски начин во делот на изградба на систем, кој обврзува на воспоставување на стандарди за превенција и систем за дејствување во услови на кризи и катастрофи.

Обрска на државата е да ги поставува и развива системите и стандардите за спречување и намалување на последиците од катастрофи, користејќи ги научните и стручните капацитети, посебно обврските кои произлегуваат од бројните резолуции на ООН, меѓународните рамки, директивите на ЕУ поврзани со цивилната заштита, стандардите на НАТО и компаративните искуства од другите држави и меѓународни организации и асоцијации.

Националниот механизам за координација и насоки во делот на намалувањето на ризици од несреќи и катастрофи е мултисекторски и интердисциплинарен по природа и ги вклучува сите надлежни засегнати субјекти во општеството. Управувањето со ризици, пак, вклучува нивно идентификување, утврдување на веројатноста за нивна појава, проценка на потенцијалните влијанија и мерки за намалување на ризикот што вклучува мапирање на опасноста, анализа на ранливоста, проценка на потенцијалните загуби и стратешка превенција- ублажување на катастрофата.

Оваа платформа е четврто ревидирано издание во која и натаму се актуелни многу оценки, приоритети и насоки од претходните, но клучно е што во истата покрај обврските од Хјого и Европскиот форум, се вградуваат и суштинските определби од

* Националната платформа за намалување на ризици од катастрофи е усвоена на Сто педесет и втората седница на Владата на Република Северна Македонија, одржана на 3 септември 2019 година.

Рамката за намалување на ризиците од катастрофи од Сендаи, донесена од ООН во 2015 година, Договорот од Париз за климатските промени и други документи.

Приоритет се дава на организираноста на системот за дејствување во услови на криза, институционалните капацитети, регионалната и меѓународна соработка, како и дефинирање и конкретизирање на приоритетните обврски на државните институции, мобилизирање на јавноста, невладиниот сектор, експертската и стручната јавност во градењето на системот за заштита и зголемување на неговата оперативност, ефикасност и ефективност.

2. Основи на Националната платформа за намалување на ризици од катастрофи

Националната платформа за намалување на ризици од катастрофи е сублимат на приоритетите, очекувањата и обврските кои се во функција на изградба на ефективен и ефикасен систем за заштита и спасување.

Националната платформа за намалување на ризици од катастрофи се заснова на обврски кои произлегуваат од Уставот на Република Северна Македонија, Националната концепција за безбедност и одбрана, Националната стратегија за заштита и спасување, Законот за управување со кризи, Законот за заштита и спасување, Законот за полиција, Законот за одбрана, Методологијата за содржината и начинот на проценување на опасностите и планирањето на заштитата и спасувањето и други анализи, проценки, научни трудови итн.

Во законите се дефинирани и конкретни обврски на државните институции, јавните претпријатија, компаниите, граѓаните и другите субјекти на системот за кризи, посебно на Претседателот на Република Северна Македонија, Собранието на Република Северна Македонија, Владата на Република Северна Македонија, Центарот за управување со кризи, Дирекцијата за заштита и спасување, Министерството за внатрешни работи, Министерството за одбрана, Министерството за здравство, Армијата на Република Северна Македонија и другите субјекти на системот за кризи.

Приоритетите се црпат и од меѓународните стратегии и рамки усвоени од ООН како што се: Рамката за акција од Хјого и Рамката за акција од Сендаи.

Во Платформата посебно се разработуваат обврските кои произлегуваат од Рамката за акција од Сендаи во која се дефинирани врвните приоритети.

2.1 Рамка за акција од Сендаи 2015 - 2030г.

Приоритет 1: Разбирање на ризикот од катастрофи

Управувањето со ризиците од катастрофи треба да се заснова на разбирање на ризикот од катастрофи во сите нејзини димензии на ранливост, капацитет, изложеност на лица и средства, карактеристики на опасноста и животната средина. Таквото знаење може да се искористи за проценка на ризикот, спречување, ублажување, подготвеност и одговор.

Приоритет 2: Зајакнување на управувањето со ризикот од катастрофи

Управувањето со ризиците од катастрофи на национално, регионално и глобално ниво е многу важно за превенција, ублажување, подготвеност, одговор, обновување и рехабилитација. Ја поттикнува соработката и партнерството.

Приоритет 3: Инвестирање во намалување на ризикот од катастрофи и градење на отпорност

Јавните и приватните инвестиции во спречувањето и намалувањето на ризиците од катастрофи преку структурни и неструктурни мерки се од суштинско значење за подобрување на економската, социјалната, здравствената и културната издржливост на лицата, заедниците, земјите и нивните средства, како и животната средина.

Приоритет 4: Подобрување на подготвеноста за катастрофи и ефективен одговор во обновување, рехабилитација и реконструкција

Растот на ризикот од катастрофи значи дека постои потреба да се зајакне подготвеноста за одговор при катастрофи, да се преземе акција во пресрет на настаните и да се обезбедат капацитети за ефективен одговор и закрепнување на сите нивоа. Фазата на опоравување, рехабилитација и реконструкција е критична за да се изгради на добро преку интегрирање на мерки за намалувањето на ризиците од катастрофи во развојни мрежи.

2.2 Европски форум

Европскиот форум за намалување на ризици од катастрофи е регионален форум за размена на знаења, експертизи, искуства и информации, со цел да се обезбеди координиран пристап кон заканите од различна природа, каде се дефинираат стандардизирани постапки и механизми и истите се обврзувачки за националните власти. Европскиот форум има за цел да обезбеди континуирани активности за намалување на ризикот од катастрофи и да спречи појава на нови ризици, да им даде поддршка на националните точки за контакт и да поттикне национална координација,

кохерентност и засилено следење на напредокот, да ја зголеми свеста за намалување на ризиците од катастрофи како составен дел на одржливиот развој, да обезбеди приспособување кон климатските промени преку унапредување на животната средина, намалување на загадувањето на градовите и сл., да поттикне инвестиции во превенција од ризици, да се зајакне посветеноста на сите чинители и од јавниот и од приватниот сектор, да се развијат механизми за информирање на граѓаните како да постапуваат при одредени закани и сл. Република Северна Македонија е член на овој форум од 2009 година, а во истиот се вклучени 46 европски земји.

2.3 НАТО

Со ратификацијата на протоколот за пристапување на Република Северна Македонија во Северноатлантскиот сојуз, нашата држава добива пристап и до Евроатлантскиот координативен центар за одговор при катастрофи (EADRCC), кој е главниот цивилен механизам за одговор на НАТО во евроатлантската област. Тој е активен во текот на целата година, оперативен 24/7. Центарот функционира како систем за координирање на барањата за помош од државите членки и одговор од структурите на НАТО за помош, главно во случај на природни и вештачки креирани катастрофи.

2.4 ЕУ

Европската комисија има клучна улога во промовирањето на намалувањето на ризикот и превентивните акции. Во 2016 година, Европската комисија се согласи со Акцискиот план за спроведување на Рамката за акција од Сендаи, поддржувајќи го пристапот за информирање за ризиците од катастрофи во сите политики на ЕУ. ЕУ се фокусира на ранливоста, а не само на опасностите. ЕУ се стреми кон поширок пристап за ублажување на ризикот.

Во текот на изминатите години, управувањето со ризикот е систематски интегриран во програмите и проектите на ЕУ за хуманитарна помош во сите сектори. Во 2017 година, 65 отсто од сите хуманитарни проекти финансирани од ЕУ вклучуваа компонента за подготвеност при катастрофи.

ЕУ доделува дел од својот годишен хуманитарен буџет (50 милиони евра во 2018 година) за целни проекти кои се однесуваат на подготвеност за катастрофи, фокусирајќи се на приоритетот 4 од Сендаи (подобрување на подготвеноста за катастрофи и ефективен одговор со примена на природ со повеќе опасности). Ова финансирање ја зајакнува способноста на националните и локалните системи за подготвеност да одговорат порано и подобро.

ЕУ инвестира и во системи за рано предупредување, во следење и градење на национални и локални капацитети за одговор. ЕУ ги поддржува партнерите во развојот на ефективни методи за ублажување на ризикот и собирање на докази за да се оправда подготвеноста за рано делување.

Секоја стратегија за подготвеност за катастрофи и распределба на средства вклучуваат дефинирана излезна стратегија, каде што локалните капацитети се сметаат за соодветни или каде локалните власти или развојните партнери можат да ги преземат.

Покрај тоа, ЕУ ги ангажира и поддржува локалните и националните владини структури во сите земји ширум светот преку механизмот за цивилна заштита на ЕУ, особено во областите на превенција и подготвеност.

Иницијативата за волонтерска помош на ЕУ, која им нуди можности на европските граѓани да се вклучат во проекти за хуманитарна помош, има за цел да го зајакне капацитетот и издржливоста на ранливите заедници во земјите што не се членки на ЕУ, преку спроведување на заеднички акции меѓу искусни хуманитарни оператори и локални организации.

Катастрофите поврзани со временските услови може да се должат на ефектите од климатските промени, тренд кој ќе се зголеми во иднина, со што ублажувањето на ризиците од катастрофи ќе биде клучен фактор за успешна имплементација на развојните стратегии.

Во јуни 2013 година од страна на институциите на Европската Унија (Европскиот парламент на предлог на Европската комисија) беше усвоен Акцискиот план за земјите со потешкотии при справување со кризи 2013-2020 г., во кој се дадени предлози за напредок во спроведувањето на принципите и приоритетите наведени во Комуникацијата и Заклучоците на Советот. Тој ги поставува темелите за поефикасна соработка во ЕУ за градење на издржливост, со што се здружуваат хуманитарните активности, долгорочната развојна соработка и тековниот политички ангажман.

2.4.1 Оценки и препораки на Европската комисија

Во периодот од 15 октомври до 25 октомври 2018 година, во Република Северна Македонија се реализираше Програмата „Peer review“ (формална евалуација од страна на експерти од други земји кои работат на истата проблематика, кои ја анализираат системот за управување со ризици од катастрофи) во рамките на соработката со ЕУ за цивилна заштита и управување со ризици од катастрофи. Целта на процесот е да обезбеди размена на добри практики, да го зајакне заедничкото учење и заедничкото разбирање и да направи веродостојни и професионални препораки.

Тимот за евалуација достави извештај, во кој се идентификувани добрите практики, но и областите во кои е потребно подобрување и за нив предложи низа препораки. Бидејќи проблемите и предизвиците идентификувани во текот евалуацијата се системски и структурни по природа, во извештајот беше формулирана стратегија за справување со факторите од кои тие произлегуваат и се понудени серија кратки, средни и долгорочни препораки. Се нагласува дека овие препораки, доколку се операционализираат од страна на креаторите на политиките, можат да ја подобрат безбедноста и сигурноста на граѓаните во Северна Македонија.

Сите субјекти на системот за кризи имаат обврска за имплементација на препораките од „Peer review“ подготвени од ЕУ, каде во основа се предлага реформа на системот за кризи, заштита и спасување, обезбедување на функционално единство, ефикасност и ефективност на системот во управувањето, заштитата и спасувањето во услови на криза.

3. Цели на Националната платформа за намалување на ризици од катастрофи

Основни цели на Платформата се превенција, пред сè преку намалување на ризиците од катастрофи, рано предупредување, дејствување во услови на катастрофа, намалување на последиците од катастрофи и дејствување после катастрофи.

3.1 Превенција

Државата може да придонесе за намалување на материјалните штети и човечките жртви од катастрофите само ако активностите кои ги преземаат државните и локалните институции се насочени кон успешно менаџирање на ризиците од катастрофи пред да настанат, наместо да се менаџираат катастрофите откако ќе се случат. Поради тоа, акцентот треба да се стави на превенцијата на нови ризици и намалување на постоечките и примарната одговорност на сите институции да биде во таа насока, превенција од природни катастрофи и катастрофи предизвикани од човечки фактор.

Превенција се заснова на две основи: идентификација на опасноста (идентификување на вистинските закани со кои се соочува заедницата) и процена на ранливоста (проценка на ризикот и капацитетот на заедницата да се справи со последиците од катастрофата).

Во согласност со современите предизвици и случувања, поголем фокус се става на превенцијата на ризици предизвикани од климатските промени, непланската и брза урбанизација, лошото управување со земјиштето, демографските промени, слабот институционален ангажман, неинформираноста на граѓаните, ограничена достапност на технологијата, неодржлива употреба на природните ресурси и сл.

За превенцијата да биде ефикасна и ефективна, треба да ги опфати различните видови на опасности и да биде инклузивна и достапна за сите граѓани. Владата која ја има клучната, водечката и координативната улога во процесот, треба да ги вклучи сите засегнати страни: жени, деца, лицата со посебни потреби, лицата од пониските социјални

слоеви и постарите граѓани во креирањето и имплементацијата на политиките, стратегиите и акциските планови. Тука треба да се вклучат и јавниот и приватниот сектор, граѓанските организации, академските, научни и истражувачки институции, а и бизнис секторот за да ја интегрира превенцијата од катастрофи во нивното управување.

1. За подобра превенција, процена на ризици и подготвеност за ефективен одговор на катастрофи од клучно значење е разбирањето на ризиците од катастрофи со сите нивни димензии и карактеристики, ранливоста и изложеноста на луѓето и имотот.

За попрецизно да се разберат ризиците од катастрофи, потребно е (на национално и локално ниво) да се пристапи кон прибирање, анализа и користење на релевантни податоци и практични информации и нивно соодветно споделување, ширење и дистрибуција до различните категории на граѓани и институции, како и пристап и достапност до овие информации во реално време; да се вршат периодични процени на ризици, ранливост и изложеност на опасности и да се изработуваат мапи на ризици со употреба на современи информациски и комуникациски технолошки иновации, јавно да се објавуваат и објаснуваат материјалните и човечки загуби од катастрофите, преку споделување на искуства и научени лекции соодветно да се обучат и едуцираат владини претставници и претставници од локалната самоуправа, граѓанскиот и приватниот сектор за тоа какви активности да преземат, да се подобри соработката и дијалогот помеѓу научните и технолошките заедници и другите релевантни институции со цел да се обезбеди и научен пристап во креирањето на политиките.

Се препорачува информациите за ризиците од катастрофи, превенцијата и ублажувањето, подготвеноста, одговорот и рехабилитацијата да бидат вметнати во сите форми на формално и неформално образование на сите нивоа, како и во стручното образование и тренинг.

Како врвен приоритет во наредниот период е реобнова на сите проценки на загрозеноста на државно и локално ниво од катастрофи, обврска која е дефинирана во повеќе закони.

2. Потребена е јасна визија, план, насоки, координација и активно учество на сите чинители за ефикасно и ефективно управување со катастрофите. Во таа насока секоја земја членка на Обединетите нации треба да подготви и имплементира стратегија и акциски план за намалување на ризици од катастрофи, со конкретни временски рамки, цели и задачи насочени кон превенција и спречување на создавањето на ризици, намалување на постоечките ризици и зајакнување на отпорноста на општеството.

Република Северна Македонија на секои три години ќе усвојува акциски план со конкретни активности, носители на активностите и конкретни рокови за реализација на обврските.

3. Државата треба да стимулира инвестиции во јавниот и приватниот сектор како превентивна мерка од евентуалните катастрофи, кои ќе придонесат за спасување на човечки животи и заштита на материјалните добра, а треба да придонесат за зајакнување на економската, социјалната, здравствената и кулуролошката отпорност на граѓаните и општеството во целина, како и на животната средина.

Во таа насока, треба да се поттикне јавниот и приватниот сектор засилено да инвестира во критичната инфраструктура и објекти како училишта, болници, градинки, спортски објекти и слично, притоа придржувајќи се до највисоките меѓународни стандарди за градба и градежни материјали и користејќи принципи на универзален дизајн и изведба. За она што е веќе изградено потребно е редовно да се реновира, реконструира и одржува и воопшто да се создаде култура на грижа за инфраструктурата, преку контрола на отпорноста на браните, мостовите и други капацитети.

Покрај државните политики и стратегии, Република Северна Македонија како членка на Обединетите нации има одговорност да ги спречи, превенира и намали ризиците од катастрофи и преку меѓународна, регионална, прекугранична и билатерална соработка.

Намалувањето на ризиците е заедничка обврска и грижа на сите земји членки на ООН и затоа е неопходно тие да соработуваат, од каде произлегуваат и обврските и препораките на Република Северна Македонија.

3.2 Рано предупредување

Преку изградба на развиен и функционален систем за рано предупредување, можностите за намалување на последиците од катастрофи се огромни.

Во таа насока, преку рано предупредување можно е да се превенира и да се намалат ризиците и последиците од катастрофи при поплави, пожари, ветрови, снежни наноси, ниски температури, загадување на воздухот и сл., што е клучно за да се избегнат човечки жртви и да се намалат економските штети.

Преку интегриран систем за управување со водите, навремено откривање на пожарите, детектирање на загадувачите на воздух, регулирање на речните корита, расчистување на каналската мрежа и слично, во голема мера можат да се намалат последиците од ваков и сличен вид на елементарни непогоди.

Со имплементацијата на системот „112“ во голема мера ќе се обезбеди навремено информирање на граѓаните и надлежните институции за можни катастрофи и активирање на системот за кризи. Брзото информирање и мобилизација на субјектите на системот за кризи, се клучни за ефикасно и ефективно дејствување, превенирање и намалување на последиците од катастрофи.

Вградување на системи за предвидување на земјотреси, проценка на можните количини на врнежи, вградување на алармни системи за пожари, мониторинг на загадување на воздухот, алармирање за можни хаварии во индустриски објекти и сл., ја налага потребата од развивање и користење на софистицирани предупредувачки системи кои се клучни за рано предупредување од можни катастрофи.

Во овој правец треба преку законски решенија сите субјекти да имаат законска обврска да развијат систем за детектирање на можни катастрофи и начин на информирање на државните институции и граѓаните.

Согласно утврдените практики и стандарди, при катастрофи, неопходно е да се изгради систем за давање насоки, како да постапуваат граѓаните и другите субјекти, при што мора да бидат разработени постапките, се со цел да се намалат последиците. Овој процес (едукативен и вежбовен) мора да биде континуиран.

За информирање на граѓаните за можни или настанати катастрофи (кризи) неопходно е да се имплементираат и други проекти, како што е информирање преку пораки по телефон и сл. решенија кои веќе се применуваат во некои земји на ЕУ.

3.3 Одговор за време на кризи

Одговорот за време на кризи, преземање на соодветни мерки и активности во пресрет на, за време и веднаш по кризите (катастрофите) мора да осигура дека нејзините ефекти се минимизирани и дека лицата засегнати од настанот добиле помош и поддршка.

Приоритетни цели се:

- обезбедување информации за јавноста;
- заштита на човечкиот живот;
- ограничување на ескалацијата или ширењето и ублажување на влијанијата на катастрофите;
- заштита на здравјето на населението;
- заштита на животната средина;
- заштита на имотот;
- одржување на нормални услуги на соодветно ниво (безбедност, снабдување со вода, храна, лекови и сл.);
- промовирање и олеснување на самопомошта во загрозените средини;
- олеснување на закрепнувањето на населението (вклучувајќи ги и хуманитарната помош, економските, инфраструктурните и влијанијата врз животната средина).

Сите субјекти неопходно е да ги преземат законските обврски и да подготвуваат планови за дејствување во услови на катастрофа, односно криза со потенцијални последици. Плановите треба континуирано да се обновуваат и надополнуваат.

3.4 Санирање на последиците од кризи

Потребата за закрепнување е врвен приоритет после настанати катастрофи и кризи, односно природни и неприродни катастрофи, како што се земјотреси, поплави, пожари, итн. Обновата е сложен и долг процес, при што пристапот е различен во такви случаи и зависи од видот и степенот на загрозеноста и последиците од кризата.

Елементот за обновување како дел од сеопфатниот пристап кон управувањето со катастрофи - спречување, подготвеност, одговор и обновување - може да биде најкомплициран и најдолготраен, бидејќи покрај другото, зависи од материјалните и другите ресурси (кадровски и сл.).

Најдобри резултати се постигнуваат преку обезбедување на стратегии за обновување и усогласеност на можностите со потребите.

Потребен е заеднички, координиран, прилагодлив пристап, каде што одговорноста за катастрофи и санирање на последиците е поделена меѓу сите сектори на државата, вклучувајќи ги поединците, семејствата и групите на заедницата, бизнисите итн.

Пристапот под водство на државните институции го поддржува брзото враќање на услугите од суштинско значење за човековите потреби и претставува можност за изградба и подобрување на околностите во погодените подрачја и пошироко.

Во планирањето на санирање на последиците од катастрофи, клучна улога имаат единиците на локалната самоуправа, компаниите, невладиниот сектор, но клучна улога имаат и државните институции, кои располагаат со стручен кадар, финансиски ресурси и друг вид на ресурси.

4. Ризици - можни последици од катастрофи, човечки жртви, уништување на имоти

Катастрофите се најчесто предизвикани од комбинација на меѓусебно условени природни / техничко-технолошки опасности како што се силни ветрови, екстремни врнежи, екстремни температури на воздухот, замрзнување, магла и суша - што може да биде дополнително зајакната со актуелните климатски промени. Таквите големи настани имаат потенцијал да ги загорзат животите и здравјето на луѓето, негативно влијаат врз животната средина и предизвикуваат опасност за опстанок на многу растителни и животински видови. Комбинирани земјотреси со други геолошки (и можеби биолошки

или техничко-технолошки опасности) може да има големи и долготрајни последици за целото општество - потенцијални човечки жртви и огромна штета на растителниот и животинскиот свет и културното наследство.

4.1 Климатски промени и Париски договор за климатски промени

Климатските промени се глобален проблем. Според некои анализи, вкупното намалување на емисии што може да се постигне е 20 проценти во однос на тоа кога не би се преземале мерки за намалување. Во секторот енергија тоа би се остварило со промена на гориво – јаглен и нафта со гас, обновливите извори на енергија – хидроенергија, соларна, ветерна, геотермална енергија и биомаса.

Постојат многу докази и висок степен согласност во научните кругови дека климатските промени се должат на зголемените емисии на стакленички гасови од активности кои ги преземаат луѓето, во прв ред емисиите на јаглерод диоксид при согорувањето на фосилните горива. Емисиите на овие гасови за последните три децении пораснаа за 70 отсто, со тенденција за понатамошно зголемување ако во иднина се задржат тековните практики и однесувања. Според Сценаријата за емисии (СПЕС) се предвидува пораст од дури 90 проценти на емисиите на стакленички гасови во 2030 година во однос на вредностите во 2000 година.

Затоа, потребни се промени во животниот стил и навиките. Климатските промени ќе се случуваат. Прашање е дали ќе вложуваме повеќе во нивното ублажување и приспособување или во справување со последиците. На пример, за концентрациите да се одржат на ниво што би го ограничило порастот на глобалната температура за 2,8 -3,20 степени целзиусови во 2030 година, потребно е да се вложува 0,2-2,5 отсто од глобалниот бруто-национален производ. Како резултат на климатските промени се претпоставува „поместување на Сахара кон Медитеранот“, па во таа смисла и Далмација би личела на пустина.

Проектираните промени на температурата и врнежите во нашата држава до 2100 година укажуваат дека просечната температура може да се зголеми до 3,80 Целзиусови степени, а врнежите може да опаднат за 13 отсто во споредба со периодот 1961-1990 година. Одделни региони би страдале повеќе, како југоисточниот и централниот дел, каде промените можат да бидат најдраматични. Ваквите климатски промени би се одразиле негативно врз сите сектори од економијата, земјоделството, шумарството, водните ресурси, биодиверзитетот и врз здравјето на луѓето.

На 12 декември 2015 година во Париз, страните на UNFCCC (The United Nations Framework Convention on Climate Change, Рамковна конвенција на Обединети нации за климатски

промени) постигнаа значаен договор за борба против климатските промени и за забрзување и интензивирање на активностите и инвестициите потребни за одржлива иднина со јаглерод. Париската спогодба ја гради Конвенцијата и - за прв пат - ги доведе сите нации со заедничка цел да преземат амбициозни чекори за борба против климатските промени и да се прилагодат на нејзините ефекти, со зголемена поддршка да им се помогне на земјите во развој да го сторат тоа.

Целта на Парискиот договор е да го зајакне глобалниот одговор на заканата од климатските промени преку одржување на глобалната температура во овој век под 2 целзиусови степени над нивото и да продолжи со напорите за ограничување на зголемувањето на температурата дури и до 1,5 целзиусови степени. Дополнително, договорот има за цел да ја зголеми способноста на земјите да се справат со влијанието на климатските промени и да ги направат финансиските текови во согласност со ниските емисии на стаклени гасови. За да се постигнат овие амбициозни цели, соодветна мобилизација и обезбедување на финансиските ресурси, треба да се воспостави нова технолошка рамка и засилено градење на капацитети, со што ќе се поддржат активностите од земјите во развој и најранливите земји, во согласност со нивните национални цели. Договорот, исто така, предвидува зголемена рамка на транспарентност за акција и поддршка.

Парискиот договор бара од сите страни да вложат напори преку „национално утврдени придонеси“ (НДЦ) и да ги зајакнат овие напори во наредните години. Ова ги вклучува барањата на сите страни редовно да известуваат за нивните емисии и за нивните напори за имплементација. Исто така, ќе има глобален процент на секои 5 години за да се оцени колективниот напредок кон постигнување на целта на договорот и да се информираат за понатамошните индивидуални активности од страна на страните.

Парискиот договор беше отворен за потпишување на 22 април 2016 година - Ден на планетата Земја - во седиштето на ОН во Њујорк. Тој стапи на сила на 4 ноември 2016 година, 30 дена по т.н. „двоен праг“ (ратификација од 55 земји кои учествуваат со најмалку 55% од глобалните емисии). Оттогаш, повеќе земји го ратификуваа и продолжуваат да го ратификуваат Договорот, достигнувајќи вкупно 125 потписници на почетокот од 2017 година.

Со цел Парискиот договор да биде целосно оперативен, беше отворена работна програма во Париз за да се развијат модалитети, процедури и упатства за широк спектар на прашања. Од 2016 година, страните работат заедно во подружниците (АПА, SBSTA и SBI) и разни конституирани тела.

Заклучокот е дека живееме во свет во кој климата се менува, што претставува еден од најголемите предизвици со кои се соочуваме. Промените на климата е природен процес и

се случува уште од формирањето на нашата планета, но сега луѓето се оние што влијаат врз климата и предизвикуваат промени со непредвидливи последици. Сè почесто и сè посилно ќе се јавуваат екстремни временски настани, кои ќе станат вообичаена појава. Без оглед на тоа дали се предизвикани од активностите на луѓето или се дел од природниот циклус на планетата Земја, стручњаци се согласуваат во две работи: кога се знае дека Земјата станува урбана планета и повеќе од 60% од светското население денес живее во градовите, очекувано е најголем број луѓе да претрпат најтешки последици во урбаните средини.

Промената на климата е глобален проблем, но последиците ќе се почувствуваат онаму каде што се и причините за нив, на регионално и на локално ниво и таму овие проблеми ќе стануваат причина за сè поголема грижа и планирана акција. Градовите се ранливи поради големата концентрација на население и изградени објекти на помал простор. Но, градовите се и многу зависни од својата инфраструктура: транспортниот систем, комуникациските системи, дистрибуцијата на вода и енергија и системите за отпадните води. Концентрацијата на луѓе и добра во градовите и нивната зависност од овие инфраструктурни системи, ги прават градовите ранливи на климатските промени.

Република Северна Македонија мора доследно да ги имплементира обврските од Парискиот договор, бидејќи тоа е од интерес на граѓаните и клучен фактор за поздрава животна средина.

4.2 Екосистеми

Екосистем претставува целина и единство на живите организми (растенија, животни, микроорганизми, човек) и неживата природа (земја, сонце, почва, атмосфера, временски услови, клима) во животната средина или на определен ограничен простор, во кој тие се нераскинливо поврзани. Екосистемот е бескрајно сложен и динамичен систем на поврзани делови кои дејствуваат еден врз друг, директно или индиректно, па затоа е во постојана промена.

Екосистемот се делат на копнени (шумски, тревести, планински) и водни (морски, езерски, речни).

Во екосистемот се среќаваат три типа на односи меѓу неговите делови, и тоа: акција, реакција и коакција.

Екосистемот трпат значајни промени поради природните непогоди како пожари, поплави, бури и сл., но и поради човечкото влијание и неодговорност како и неконтролираното искористување на природните ресурси. Врз екосистемот негативно

влијание има и индустријата како и климатските промени, предизвикани пред сè од загадувањето на воздухот, водите и почвата.

Рамката за акција од Сендаи ги дефинира проблемите на лошото управување со земјиштето, неодржливото користење на природните ресурси и деградацијата на екосистемите како главни двигатели на ризици од катастрофи, кои треба да се решат.

Се препорачува да се пристапи кон одржливо искористување и управувањето на екосистемите и да се имплементира интегриран пристап за управување со животната средина и природните ресурси во кој ќе се земе предвид и намаувањето на ризиците од катастрофи.

Неопходни се периодични процени на ризици, изложеност, ранливост, катактеристики на опасностите и нивните можни ефекти врз екосистемот во одредени просторни размери, како и преземање на соодветни превентивни мерки.

Мошне значајно е и да се споделуваат искуства и да се промовира прекугранична соработка во планирањето и имплементацијата на пристап кој ќе се базира на зачувување на екосистемот, во случаи каде имаме заеднички природни ресурси како реките и речните корита, езерата и езерските крајбрежја, планини и сл., со цел намалување на ризиците од епидемии, повлекување и проширување на водостојот, пожари и сл.

Луѓето и општествата со менување на секојдневните навики преку мали, но сепак многу суштински чекори за одговорно однесување и умерено искористување ресурсите, можат да придонесат кон подобра и одржлива животна средина и природа.

4.3 Земјотреси

Земјотресите се природна појава која е резултат на поместување на тектонските плочи, движењето на земјината кора, при што се ослободува голема енергија што придонесува до потресување на земјата.

Северна Македонија е турсно и сизмички активно подрачје. Статистичките податоци за земјотресите во Република Северна Македонија покажуваат дека секоја година се случуваат земјотреси со просечен интензитет во епицентарот од 4 степени според Европската макросеизмичка скала. До сега во земјата се евидентирани силни земјотреси со висока јачина во Скопје (9 степени по Меркалиева 6,1 по Рихтерова), Пехчево (10 по Меркалиева, 7,5 по Рихтерова), Валандово (9 степени според Меркалиева, 6,7 по Рихтерова), Дебар (9 степени по Меркалиева, 6,5 степени по Рихтерова) и други градови.

Во Северна Македонија силните земјотреси можат да преземат карактеристики на катастрофа, со уривање на делови или цели градови, урбани населби и села, инфраструктурни системи за транспорт, водоснабдување, електрична енергија, телекомуникации и сл. со последователни големи човечки и материјални загуби.

Силните земјотреси во земјата често се проследени и од низа на секундарни опасности како пожари, поплави во урбани и рурални средини, технолошки несреќи, епидемии, лизгање и одрон на земјиштето, раседи, ликвидација, промени на движењето на подземните води и положбата на изворите, пресушување на извори кои се користат за водоснабдување и сл.

Анализите на Светска банка се дека претпоставените економски штети кои може да ги претрпи Северна Македонија и нејзината економија од евентуални елементарни несреќи слични на земјотресот во Скопје од 1963 година, би можеле да достигнат и до 40 отсто од БДП на земјата, што е над 2 милјарди долари.

Република Северна Македонија е неопходно да ја следи сеизмичката активност и ги информира граѓаните за сеизмичките активности, континуирано ја јакне свеста и го едуцира населението за подготвеност во услови на земјотрес, со преземање на превентивни мерки за лична и колективна заштита.

Од особена важност е граѓаните заедно со институциите, но и општеството во целина да презема сет превентивни мерки што ќе ги намалат и ублажат ефектите од земјотресите. Мерките за намалување на сеизмичкиот ризик се преземаат во повеќе насоки и тоа од веродостојна проценка и континуирано следење на сеизмичката опасност и ризик на национално ниво, градба на безбедни објекти по специфичен дизајн за поголема отпорност, модификација (санација и зајакнување) на веќе изградените објекти како згради, куќи, јавни објекти, мостови, автопати и сл. со недоволен или деградиран капацитет на сеизмичка отпорност, обезбедување и складирање на залихи и резерви на храна, вода, лекови, средства за хигиена и други основни средства, обезбедување на имоти, земјишта, лица и предмети, обезбедување на опрема за прва помош и планови за евакуација, обезбедување на услови за привремено сместување на граѓаните при евентуален земјотрес и сл.

4.4 Поплави, поројни поплави и урбани поплави (интегрален систем за управување со води)

Поплавите може да ги поделиме на речни поплави, поројни поплави и урбани поплави. Речните поплави главно се јавуваат по силни или поројни дождови кои траат подолго време (неколку дена) последователно со и без комбинација на топење на постоечкиот

снег на планините. Се работи за хидролошки феномен каде се јавува ненадеен пораст на нивото на водата во реките и езерата како последица на метеоролошки појави (врнежи од дожд, топење на снег), потоа како резултат на рушење на брани, но и при прелевање на речни канали поради вештачки или природно изградени препреки на мостови од нанесени материјали (дрва, шут, смет, отпад), не прописно димензионирани мостови и хидротехнички објекти и друго, а сето тоа во одредени ситуации го доведува во прашање нормалното функционирање на инфраструктурните системи.

Поројните поплави се краткотрајни поплави со големи разорни последици и појава на човечки жртви. Се јавуваат како последица при појава на краткотрајни поројни врнежи со голем интензитет и голема количина на вода, кои паѓаат на релативно мали сливни подрачја во период од 15 минути до 6 часа. Најголем број на жртви насекаде низ светото се јавуваат како последица на овој вид на поплави, и статистички гледано најголем број од жртвите се деца, изнемоштени лица и лица во години.

Урбаните поплави се јавуваат во ситуација на појава на краткотрајни поројни интензивни врнежи, пред сè во услови на урбан хаос, неправилно изградени објекти и несоодветен систем за задржување на водите во горните делови од сливовите и регуларен систем за одведување на атмосферските води. Во многу ситуации, поплавите се јавуваат како последица на негрижа на градските и урбаните власти, кои не спроведуваат нормално функционирање и одржување на атмосферските и канализационите системи. Не се одржуваат редовно и не се чистат одводните шахти и канали после секој поголем дожд, а како голем проблем останува нередовната инспекција на објектите и нивните атмосферски испусти кои редовно завршуваат во канализационата мрежа. Законски од објектите не смее да се спроведува атмосферската вода директно во канализационата мрежа, т.е. забрането е олуците од објектите да се спроведуваат во канализационата мрежа за фекални и отпадни води.

Несоодветната дренажа на големи количини вода како последица на дожд со голем интензитет може да доведе до поплави и да нанесе голема материјална штета. Исто така, проблематични се оние места каде што не постои постојан речен тек. Во такви случаи, за кратко време може да дојде до ненадеен прилив на вода. Овие ситуации треба да се сфатат многу сериозно бидејќи можат да загрозат човечките животи, економските и индивидуалните добра, но и станбените и друг вид на инфраструктурни објекти. Бучните струи предизвикуваат агресивна ерозија на почвата и тоа ја прави областа многу поранлива. Значењето на овие метеоролошки феномени сè повеќе се изразува како што се зголемува урбанизацијата, односно узурпацијата на поројните текови и ако тие се третираат на несоодветен и непрофесионален начин, последиците ќе бидат неминовни.

За да се обезбеди заштита, зачувување и континуирано подобрување на режимот на водите, да се подобри состојбата на водните еколошки системи и еколошките системи

зависни од вода и да се заштити и унапреди водната средина преку рационално користење на водите, прогресивно намалување на штетните испуштања и постепено елиминирање на емисиите на опасни супстанции, како и ублажување на последиците од штетното дејство на водите и од недостигот на вода треба соодветна имплементација на интегрираниот систем за управување со води. Во таа насока, се преземаат чекори за регулирање на правото на физичките и правните лица да користат води, да испуштаат отпадни води, односно да испуштаат и фрлаат материи и супстанции во површинските и подземни води, како и да вадат песок, чакал и камен од коритата и бреговите на површинските водни тела. Тоа треба во голема мера да придонесе за намалување на последиците од поплавите.

4.5 Пожари

Пожарите се редовни феномени кои се врзуваат за летниот период и се директно поврзани со екстремните метеоролошки услови. Повеќе метеоролошки параметри дејствуваат истовремено во „правење“ неповолна комбинација која претставува потенцијален ризик за испади и неконтролирано (тешко контролирано) ширење на оган. Метеоролошки услови кои влијаат на пожарите се исклучително високите тропски температури, периодите на суша и силните ветрови. Одредени делови од нашата држава имаат голема предизпозиција да создадат услови за креирање на екстремно висок индекс на опасност од пожар особено во летниот период. Тоа се области со тревни површини и шумски комплекси. Токму затоа, од исклучителна важност е одговорното однесување и преземање на соодветни мерки против пожарите како користењето на самогасечки материјали, опремување со сензори кои во затворен простор реагираат на покачена температура со помош на користење на уреди кои распрскуваат, обезбедување на противпожарни патишта, обезбедување на локации каде е забрането користењето на отворен пламен, присуството на обучени пожарникари со опрема на местото каде се работи, а постои моментална опасност од пожар, обука на граѓаните и задолжително поставување на апарати за гасење на пожар.

Од исклучителна важност е раното откривање на пожарите и нивно локализирање и гасење. Во оваа насока неопходно е покрај набљудувачи од јавните претпријатија и другите субјекти, треба да се користат и дронови, беспилотни летала, како и сензори и друг вид опрема за детектирање на пожарите.

4.6 Суши

Сушата е природна појава, природна катастрофа што е главно поврзана со дефицитот на врнежи за еден пролонгиран период во однос на просекот врнежи во одредена област. Таа претставува сложен процес кој вклучува различни фактори за одредување на ризик и чувствителност. Во споредба со други природни катастрофи, како што се поплавите, сушата релативно бавно се развива и тешко е временски да се одреди нејзин почеток и крај. Затоа, не постои универзална дефиниција на суша. Последиците од сушата се рефлектираат во скоро сите аспекти на животот кај луѓето, растенијата и животните. Недостатокот на врнежи може да се случи во текот на неколку недели, месеци или години, што може да резултира со намалување на површинските и подземните води, добра или намалување на протокот на вода во реките и на нивото на водата во езерата предизвикувајќи хидролошки суша. Појавата на суши (седиментација и затоплување) во растителното производство се нарекува агрономска суша. Агрономската суша може да се појави во сите четири сезони и да има последици за водоснабдувањето. За време на сувата пролет, а со појавата ветрови може да се исуши горниот слој на почвата и културата да не може навремено да никне. Во текот на есента, недоволните врнежи го успоруваат развојот на зимските култури. Кога сушата негативно влијае на снабдувањето со вода со цел задоволување на човековите, економските и културните потреби, тогаш тоа е социо-економска суша.

Основната задача на современото земјоделско производство е да се постигне висок принос на култивирани растенија. Од една страна, земјоделскиот производител генерира профитабилно производство и профит, а од друга страна придонесува за зголемување на вкупниот фонд за храна, кој сè повеќе станува стратешка сировина на денешниот свет.

Во зависност од видот на сушата (метеоролошка суша, агрометеоролошка суша и хидролошката суша) имаме и различни видови на последици во однос на настанатите штети и претставуваат потенцијална закана за пожари на отворен простор.

4.7 Екстремни температури на воздухот

Екстремните температури на воздухот се однесуваат на продолжените студени или топли периоди што може да го загрозат здравјето и безбедноста на луѓето, да предизвикаат оштетување во снабдувањето со електрична енергија, комуникацијата, транспортот и системите за водоснабдување, инфраструктурата, имотот и животната средина, а можат да го нарушат и индустриското производство. Големи снежни оптоварувања во комбинација со периоди на екстремни температури на воздухот може да предизвикаат и проблеми во секојдневното функционирање на луѓето и одвивање на

нормалниот живот. Тешкиот, густ и влажен снег често пати предизвикува и проблеми со напојувањето со електрична енергија и сл.

Секоја година, топлината го загрозува здравјето на многу луѓе, особено на постарите лица. Топлотни бранови претставуваат опасност за населението и предизвикуваат зголемена смртност. Некои земји во европскиот регион се соочуваат со екстремни термички бранови.

Екстремните температури на воздухот можат да предизвикаат здравствени проблеми и зголемен број на смртни случаи и затоа претставуваат јавен здравствен проблем. Се очекува дека затоплувањето предизвикано од климатските промени би можело да ја зголеми фреквенцијата на топлотните бранови. Особено ранливи групи на луѓе се малите деца, хроничните пациенти, постарите лица и луѓето кои работат на отворено.

Екстремните температури кои можат да претставуваат ризик за населението не се исти во сите делови од годината, поради чувствителноста на луѓето на температурните разлики. Граничните вредности за температурите кои можат да предизвикаат здравствени проблеми се причина и за појава на зголемена смртност на целата територија на земјата. Токму затоа е потребна сериозна анализа и преземање соодветни превентивни мерки во интерес на здравјето на луѓето и опстанокот на растителниот и животинскиот свет.

4.8 Наноси од снег

Снежните врнежи во комбинација со дожд и мраз се редовна појава во студениот период од годината, особено на повисоките места. Големите снежни врнежи, придружени со силен ветер, создаваат снег кој често го бликира нормалното функционирање на инфраструктурните системи.

Со развивање на систем кој ќе овозможи рано предупредување за можните наноси од снег, особено во урбаните средини каде има голем проток на луѓе, може да се влијае на намалување на последиците од потенцијалната опасност по нивната безбедност.

Со овој систем би се алармирало за снежните товари на покривите на станбените згради, деловните објекти, спортските сали, трговските центри и другите инфраструктурни објекти.

Воедно, би се развиле и активности од информативен карактер кои би биле наменети не само за сопствениците на имотот, туку и за граѓаните.

4.9 Ветрови

Во летниот период овој феномен е од големо значење за регионите кои имаат висок индекс на опасност од пожар. Ветрот со својата моќ може да го попречи и нормалното функционирање на инфраструктурните системи, посебно далноводите, патиштата и сл.

Ветровите во комбинација со снег можат значително да влијаат и врз формирањето на наноси на снег и на тој начин сериозно да го загрозат нормалното функционирање на инфраструктурните системи и да ги попречуваат редовните активности.

Циклоните се метеоролошки феномени кои имаат широк спектар на ефекти и влијание врз погодената област, предизвикувајќи обилни врнежи, силни ветрови, интензивни електрични празнења, итн. Екстремната циклонска активност може сериозно да влијае на погодената област како резултат на симултаната манифестација на различни метеоролошки феномени.

Карактеристики на атмосферските метеоролошки системи - антициклони се долготрајните суши, големиот дефицит на врнежи, брзото сушење на вегетацијата, долгите периоди со тропски температури – тропски бранови, индекс на опасност од пожар, итн.

Исто така, овие системи имаат две термички карактеристики, а тоа се формирањето на „езеро на ладен воздух“ од басените и формирање на „приземна магла поради температурни инверзии“ со екстремни температурни инверзии.

Овие карактеристики се од големо негативно значење за урбаните области. Кај овие метеоролошките состојби, состојбата на животната средина во урбаните средини и посебните микроклиматски својства каде што може да се формира температурната инверзија е сериозно нарушена и концентрациите на загадувачите честичките многу често ги надминуваат праговите на дозволени вредности со тоа што ја доведуваат состојбата на алармантно ниво. Во овие метеоролошки системи, во летниот период во урбани - делови на сливовите се формираат „острови на топол воздух“ во која екстремно високи температури на воздухот се одржуваат на долг рок временски период (неколку дена по ред) со екстремно висок индекс на топлина.

4.10 Загадување на воздухот

Воздухот во Република Северна Македонија е алармантно загаден. На тоа укажуваат мерните станици кои речиси секојдневно регистрираат загадување кое е повеќекратно над дозволеното. Иако Законот за квалитет на амбиенталниот воздух е приспособен со

строгите вредности од законодавството на Европската Унија, загадувањето на воздухот во Република Северна Македонија со години е над европскиот стандард.

Анализите, посебно на Светската банка, покажуваат дека високо индустријализираните центри како Скопје, Битола и Куманово (енергетика), Кавадарци и Тетово (металургија) и Миладиновци (рафинирање на сурова нафта) значајно придонесуваат за лошиот квалитет на воздухот. Како најчести загадувачи се посочени индустријата, старите возила, моторните горива во сообраќајот, како и греењето со дрва, јаглен, пластика и сл. Состојбата во зима особено се влошува поради непостоење на гасоводен систем, а домаќинствата најчесто се грееат на дрва бидејќи тоа им е најевтино.

Владата на Република Северна Македонија мора да разработи стратегија за чист воздух во урбаните средини, преку воведување на строги стандарди за спречување на загадувањето, гасификација, користење на обновливи извори на енергија, субвенции на социјално загрозените граѓани за затоплување и сл.

Главен предизвик и натаму останува подигнувањето на свеста кај надлежните институции и кај граѓаните за потребата од преземање конкретни чекори кои ќе резултираат со трајни придобивки за квалитетот на амбиенталниот воздух. Секој треба да разбере каква штета нанесува загадениот воздух и на поединецот и на целата национална економија, кои се изворите на загадување и кои се трошоците за јавниот и приватниот сектор поради нив.

4.11 Индустриски несреќи

Во текот на деведесеттите години на минатиот век, поради војните во околината и економска блокада, беше забележано индустриско производство во постојан надолен тренд. Во овој период, а подоцна во текот на периодот на транзицијата, структурата на македонската економија значително се промени. Повеќето компании кои вршат дејност и редовни активности поврзани со опасни материи, транспорт и складирање предизвикуваат опасност за луѓето и животната средина. Големите пожари, експлозии на гасови и несреќи предизвикани од опасни супстанции во одредени околности, одеднаш и за многу кратко време можат да прераснат во друга катастрофа. Висината на штетата предизвикана од можните човечки жртви и бројот на повредени, зависи од многу фактори: интензитетот на штетата, бројот на вработени, густината на населението, силата на објектот, опасната материја, начинот на кој работи, итн. Со оглед на физичко-хемиските карактеристики на опасните супстанции и својствата кои можат да влијаат на здравјето на луѓето и животната средина, како и почитувањето на превентивните мерки (технички и административни), постојат реални можности за минимизирање на ризиците.

4.12 Јонизирачко зрачење

Јонизирачко зрачење (радијација) е она зрачење, коешто има доволно висока енергија да предизвика избивање на електрон од електронеутрален атом, со што врши јонизација. Јонизирачкото зрачење се среќава насекаде и тоа може да биде од различна природа. Постои природна радијација, на пример, космичкото зрачење и јонизирачкото зрачење од космогени радионуклиди. Јонизирачкото зрачење потекнува и од радиоактивни материјали кои постојат во земјината кора. Дури и човечкото тело содржи радионуклиди.

Освен од природното зрачење, јонизирачкото зрачење потекнува и од вештачки добиени радиоактивни извори, коишто се користат во медицината, индустријата, научните истражувања и др., како и од генераторите на зрачење, како што се рендген-апаратите, акцелераторите, циклотроните и сл.

Дирекцијата за радијациона сигурност е самостоен орган на државната управа чијашто мисија е воспоставување на систем на контрола над сите извори на јонизирачко зрачење како и обезбедување на безбедно и сигурно управување и постапување со радиоактивен /нуклеарен материјал и радиоактивен отпад со цел заштита од јонизирачко зрачење на населението, професионално изложените лица и животната средина.

Дирекцијата ја води постапката на пријавување, регистрација издавање на дозвола и контрола на изворите на јонизирачкото зрачење, ги утврдува интервентните нивоа и условите за радијациона заштита и сигурност, издава дозволи, презема интервенции во случај на вонредни настани, води Национален регистар на изворите на јонизирачкото зрачење и сл.

Дирекцијата има изработено „План за заштита на населението во случај на вонреден радијационен настан во Република Македонија“ со кој се уредува системот на подготвеност и одговор на државата во случај на споменатиот настан.

Согласно Планот воспоставувањето на подготвеноста за ефективен одговор при радијациони вонредни настани вклучени се повеќе министерства и институции како ЦУК, ДЗС, МЗ, МВР со граничната полиција, МЖСПП, МЗШВ, МО, ИЈЗ, МФ со Царинската управа.

Основа за воспоставување на соодветни системи на подготвеност за радијационен вонреден настан и планирање одговор на истиот претставува проценката на радијациони закани. Со оваа проценка се врши идентификување на објектите, односно дејностите и локациите каде постои веројатност за појава на вонреден радијационен настан.

Постои добра соработка преку потпишан Меморандум за соработка помеѓу Дирекцијата, МВР (гранична полиција) и Царинската управа и изработена е СОП (стандардна оперативна процедура) за постапка при детекција на радиоактивен извор на граничните премини. Вработените на МВР (гранична полиција) и Царинската управа, се опремени со опрема за детектирање на радиоактивни извори (пејџери и мобилни инструменти за детекција), а на десет гранични премини се поставени статични панел-детектори (само гама), од кои сите не се во функција.

Дирекцијата за радијациона сигурност во соработка со НКЦГУ – Националниот координативен центар за гранично управување, Царинската управа и граничната полиција има изработено СОП (стандардни оперативни процедури) за постапување во случај на детектирање на зголемено зрачење на граничен премин и за истите спроведе и вежба со цел проверка на спремноста на секоја инволвирана страна.

4.13 Радиоактивен отпад

Радиоактивен отпад е материјал во која било физичка форма или остаток од активности поврзани со него, кој содржи или е контаминиран со радиоактивни материји и има активност или концентрации повисоки од нивото кое не подлежи на контрола и изложувањето на нивно зрачење не е исклучено со Законот за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност и прописите донесени врз основа на истиот.

Правното лице е одговорно да ги презема мерките со кои се спречува радиоактивните отпадни материјали да предизвикуваат контаминација на животната средина над пропишаните граници, одржување на активноста и количеството на радиоактивниот отпад на најмалиот можен минимум преку соодветно ракување и деактивирање.

Начинот на ракување со отпадот, односно собирањето, чувањето, кондиционирањето, транспортирањето и одлагањето го пропишува Дирекцијата за радијациона сигурност преку соодветни подзаконски акти.

Радиоактивниот отпад се процесира (обработува) на начин што обезбедува сигурност на операциите при нормални услови, преземање на мерки за спречување на појава на инциденти или несреќи и преземање на чекори за ублажување на последиците доколку истите се случат.

Транспортирањето на радиоактивен отпад и искористените радиоактивни извори се врши согласно важечките прописи за транспорт на радиоактивен материјал и прописите за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност.

За постројката за управување со радиоактивен отпад се обезбедува физичка заштита и безбедност од неовластен пристап на лица како и неовластено отстранување на радиоактивни материјали.

Во Република Северна Македонија нема изградено национален склад за радиоактивен отпад и истиот како искористени радиоактивни извори се чува во повеќе времени складилишта.

Складирањето и третманот на радиоактивниот отпад, мора да се одвива согласно високите стандарди и законските прописи, се со цел да се спречат негативни последици од истиот.

4.14 Терористички напади

Тероризмот е феномен со кој се соочува современиот свет. Со терористички акти се загрозуваат човечки животи и стабилноста и безбедноста на државата. Република Северна Македонија е вклучена во меѓународната „Коалиција против тероризмот“ и на овој план самостојно и со другите држави мора да дава активен придонес.

Имплементацијата на Националната стратегија на Република Северна Македонија за борба против тероризам (2018-2022 г.) е од клучно значење за да се превенира од можни терористички напади.

4.15 Последици од мигрантската криза

Практиките во светот покажуваат дека мигрантите, барателите на азил и бегалците често се соочуваат со специфични ограничувања на маргинализацијата. Тие можат да се борат секојдневно за пристап до соодветни услуги, ресурси и можности како резултат на фактори како што се ограничените јазични вештини и локално знаење, социјална и просторна изолација и недостатокот на доверба во членовите и институциите на нивните домаќинства. Поконкретно, тие можат да страдаат и поради нивните политички и културни ставови.

Овие фактори, исто така, имаат различни влијанија за нивната изложеност на опасности и пристап до самозаштита и опции за поддршка во случај на шокови и стресови од сите типови - а со тоа и со зголемување на нивната ранливост кон катастрофи.

Мигрантите претставуваат клучен елемент за одржливо и ефективно намалување на ризикот од катастрофи. Токму затоа е потребно воспоставување на институционална

рамка која адекватно ги штити мигрантите и нивните права и зајакнување на структурите на заедницата, но и овозможување долгорочна безбедност и благосостојба.

За да се намали ранливоста поврзана со недовербата кон мигрантите и стравот од власта, институциите во земјата-домаќин треба соодветно да ги применуваат меѓународните конвенции и стандарди за имиграција.

За да се спречат последици од мигрантската криза, активностите треба да бидат насочени кон поврзување на луѓето едни со други, поголемо присуство, зајакнување на нивните капацитети и учество во јавното одлучување. Само на тој начин можат да се создадат сет на искуства, одговорности и наративи, а со тоа и подобрување на взаемна доверба и социјална кохезија.

Република Северна Македонија подготвува стратегија за справување со „мигрантска криза“ и организиран прифат и третман на мигрантите, но и заштита од неконтролиран прилив на мигранти. Во оваа насока неопходна е соработка и со соседните држави, ЕУ и ООН.

4.16 Дејствување во услови на епидемии

Епидемија е необично често појавување на некоја болест во една популација. Епидемични болести се меѓу другите колера, грип, тифус и чума. По правило секогаш се работи за заразни болести. Притоа, секој граѓанин има право на заштита од заразни болести и обврска да се заштити себеси и другите од заразување. Заштитата од заразни болести се остварува преку планирање, организирање, постојано следење на епидемиолошката состојба и спроведување на мерките пропишани со закон, како и надзор и контрола над спроведените мерки. Спроведувањето на мерките за заштита од заразните болести имаат приоритет во однос на спроведувањето на другите мерки за здравствена заштита, како и во однос на обезбедувањето на материјални и други средства. Мерките за заштита од заразни болести непосредно ги спроведуваат здравствените установи и здравствените работници, при што применуваат методи и средства согласно со најновите научно-медицински достигнувања.

Министерството надлежно за вршење на работите од областа на здравството го следи движењето на заразните болести и за тоа ги известува надлежните органи, донесува програми за заштита на населението од заразни болести, усогласува активности и одредува мерки за спроведување на програмите. Институтот за јавно здравје ја следи и проучува епидемиолошката состојба со заразните болести и за тоа редовно го информира Министерството. Центрите за јавно здравје ја следат епидемиолошката состојба со

заразни болести на подрачјето за кое се основани и за состојбата го известува Институтот за јавно здравје.

Заштитата на населението од заразни болести опфаќа општи и посебни мерки за спречување на појавата, раното откривање, спречувањето на ширење и сузбивањето на заразните болести и на инфекциите. Општи мерки кои се спроведуваат за заштита од заразни болести се: 1) обезбедување безбедна вода за пиење и контрола над исправноста на водата и објектите за водоснабдување; 2) обезбедување санитарно-хигиенски и други услови во производството, подготвувањето, чувањето и прометот на храната; 3) отстранување на отпадни води и друг тврди и течен отпад на начин кој ќе оневозможи загадување на човековата околина (вода, земјиште, воздух); 4) вршење на превентивна дезинфекција, дезинсекција, дератизација, и други хигиенско-технички мерки на населени места и други јавни површини; 5) обезбедување санитарно-технички и хигиенски услови во јавни објекти: училишни и предучилишни установи, објекти за исхрана, објекти за водоснабдување, други јавни установи; 6) обезбедување хигиенски исправна вода во бањите, рекреативните базени, езера и други рекреативни објекти и природни лекувалишта и 7) обезбедување на превентивно - промотивни активности за унапредување на здравјето на населението.

Посебни мерки за заштита на населението од заразни болести се: 1) откривање на извори на зараза (заболени или носители) и поставување на етиолошка дијагноза; 2) пријавување на заразните болести; 3) епидемиолошки истражувања; 4) изолација, здравствен надзор, карантин, превоз и задолжително лекување; 5) имунопрофилактика и хемиопрофилактика; 6) дезинфекција, дезинсекција и дератизација; 7) спроведување на здравствено-хигиенски прегледи; 8) следење на интрахоспиталните инфекции и преземање мерки за нивно превенирање и 9) здравствена едукација.

На превенција од заразни болести мора да се даде приоритет и неопходно е многу поодговорно однесување од страна на институциите и граѓаните.

5. Предупредување при можни катастрофи (конкретизација на обврските)

5.1 Систем за тревожење и негово надоградување

Системот за тревожење се користи за да се опише обезбедувањето на информации за нова опасност што овозможува однапред да се преземе акција за намалување на ризикот. Постојат системи за тревожење за природни геофизички и биолошки опасности, комплексни социо-политички итни случаи, индустриски опасности и здравствени ризици итн.

Системот за тревожење е главен елемент за намалување на ризикот од катастрофи. Раното дејство честопати може да ја спречи опасноста од губење на животот и економските и материјалните влијанија. За да бидат ефективни и одржливи мерките кои се преземаат, тие мора активно да ги вклучат заедниците кои се подложни на ризик.

Практичната акција треба да е насочена кон повеќе области:

- Развивање на системи за тревожење кои можат да бидат управувани од локалните заедници и да имаат долгорочна одржливост вградени во нивниот дизајн и работа, при што вакви системи треба да развиваат и самите компании.
- Демонстрирање и промовирање на мерки за ублажување на катастрофи во заедницата, вклучувајќи обука и подигнување на свеста за природни непогоди и ризик
- Градење капацитет на заедниците да развиваат системи за тревожење и истите да бидат во функција на намалување последиците од катастрофи

Комплетен и ефикасен систем за тревожење поддржува четири главни функции: анализа на ризик, следење и предупредување; дисеминација и комуникација; и способност за одговор.

Анализата на ризикот подразбира и проучување на факторите кои укажуваат на катастрофа која е неизбежна, како и на методите кои се користат за откривање на овие фактори. Дисеминацијата и комуникацијата се однесуваат на пренесување на информациите за ризик и предупредувања за да дојдат до оние кои се во опасност на начин кој е јасен и разбирлив. Конечно, соодветна способност за одговор бара изградбата на план за одговор на национално ниво, тестирање на планот и промоција на подготвеноста за да се осигура дека луѓето знаат како да одговорат на предупредувањата.

Во оваа насока неопходна е обнова на целокупниот систем за тревожење, негова функционалност и модернизација, со вклучување на современите методи на комуникација, преку користење на телефоните, интернетот, социјалните мрежи и сл.

5.2 Информирање на надлежните институции

Владата, државните административни органи, бизнис секторот и другите државни органи, како и општините треба да обезбедат претходна подготовка на итни операции и други мерки за постапување во случај на вонредна ситуација предизвикана од катастрофа.

На многу места, исклучителните временски феномени од последниве години резултираа со големи нарушувања на нормалните функции на општеството. За да се контролираат

овие ситуации, потребно е да се прибегне кон мерките наведени во плановите за вонредни состојби.

Со постоење на систем за рано предупредување за катастрофи предизвикани од природни непогоди неопходно е собирање на информации кои подоцна би ги анализирале експерти вработени во различни институции. Тие би ги обработувале информациите и би издавале предупредувања за катастрофи предизвикани од природни опасности кои го загрозуваат животот на луѓето, инфраструктурата и функционирањето на економијата.

Во оваа насока се развиваат два проекти: единствениот европски број за итни повици E-112 и имплементација на следната генерација на Системот за управување со инциденти (NGICS – Next Generation Incident Command System – NATO SPS Project)

5.3 Информирање на граѓаните

Навременото информирање на граѓаните е круцијално за намалување на жртвите и штетите на имотот од катастрофи. Ова прашање е од приоритетна важност и обврска на сите субјекти на системот за заштита.

Во таа насока, од исклучителна важност е воспоставување на кризен портал за граѓаните кој ќе дистрибуира информации доставени од државните институции, граѓаните и невладините организации, но и медиумите. Во нормални услови, порталот ќе им понуди на граѓаните основни информации и инструкции што треба да се следат во криза. Дополнително, порталот ќе има линкови со повеќе детални информации кои се наоѓаат на веб-страниците на надлежните органи. Во време на криза, веб-страницата ќе содржи интерактивни делови преку кои граѓаните и невладините организации би можеле да обезбедат дополнителни информации до властите и да добијат информации објавени од страна на властите.

Последните анализи на системот за превенција покажуваат дека тој е застарен и нефункционален, поради што неопходно е да се пристапи кон изградба на нов, современ систем за информирање на граѓаните за можни катастрофи и давање на насоки за постапување во такви ситуации.

5.4 Имплементација на системот E-112

Единствениот телефонски број E-112, претставува интегриран систем, каде граѓаните и другите субјекти на системот за справување со кризи можат да се јават и да интервенираат за пожар или друг вид на кризен настан, да побараат здравствена помош

или помош од полиција, како и да се информираат за можни или веќе настанати катастрофи.

Бројот 112 претставува заеднички и единствен телефонски број за итни случаи за сите 28 земји членки на Европската унија и други држави. Заедничкиот европски број 112, покрај во земјите членки на ЕУ е имплементиран и во Албанија, Хрватска, Црна Гора, Србија, Турција, Норвешка, Швајцарија и сл. Повикот кон овој број е бесплатен и достапен на фиксна и мобилна телефонија (во некои земји и кога телефонот е заклучен, а дури и кога нема СИМ- картичка). Бројот 112 е најчесто достапен во државите заедно со другите броеви кои традиционално се користат за пристап до службите за итни случаи со цел да се овозможен лесен, едноставен и повеќестран пристап до нив.

Единственiot број за сите европски земји е воведен со цел да биде лесен за памтење и граѓаните да можат да го користат во која било држава во итни случаи. Со употребата на 112 се избегнува потребата од учење на различни национални броеви, а и потребата од помнење на различни броеви за различна намена во една земја, кои за граѓаните можат да бидат збунувачки, опасни, а некогаш и фатални во итни случаи.

Со Е112 се предвидува телекомуникацискиот оператор да ги пренесе информациите за локацијата на лицето кое се јавува до центарот за итни повици за да може веднаш да се пронајде и реагира. Затоа е потребна посебна координација меѓу операторите за електронски комуникации и службите/органите за итни случаи кои одговараат на повикот. (Директивите на ЕУ за Е112 (2003) бараат мобилните телефонски мрежи да обезбедат служби за итни случаи кои ќе обезбедуваат информации за локацијата на мобилниот повик.)

Бројот 112 во Европската унија се управува и финансира од страна на секоја земја членка, која исто така одлучува за организирањето на центрите за итни повици. Овие начела се усвоени и обврзувачки и за земјите кандидати за членство во ЕУ (и за членките на Договорот за ЕЕА) меѓу кои е и Република Северна Македонија. Во рамките на законската регулатива и почитувајќи ги техничките стандарди на Европската Унија, Северна Македонија треба да го имплементира системот во најкус можен рок.

Владата на РСМ во 2009 година усвои Физибилити студија за организација и функционирање на Е-112 во Република Македонија, со стандардите кои треба да бидат исполнети и фазите за имплементација. Во 2010 формираше и Надзорен одбор за супревизија и следење на напредокот на имплементацијата на системот. Во 2016 година е извршена ревизија на физибилити студијата поради долгиот временски период кој е поминат (донација од Владата на Република Словенија - Центар за меѓународна соработка), а во 2017 година е направен и превод на ревизијата (помогнат од канцеларијата на Европската комисија во Скопје).

Имплементацијата на Е-112 е врвен приоритет на Владата на Република Северна Македонија, надлежните министерства и други институции одговорни за управување со кризи, заштита и спасување.

5.5 Справување со лажните вести и сајбер нападите

Во терминот „лажни вести“, граѓаните препознаваат постови кои се објавуваат во социјалните медиуми.

Пропагандата и лажните вести постојат со векови, но интернетот не смее да се злоупотребува за преку него да се шират лаги и дезинформации.

Алатките и услугите за „промоција“ преку социјалните медиуми се лесно достапни и без ограничување. Луѓето трошат повеќе време на овие сајтови како начин да ги добијат најновите вести и информации,

Владите треба да изградат систем за препознавање на лажните вести и систем за соодветна реакција и информирање на граѓаните.

Лажните вести се феномени на 21 век кои можат да бидат од разни области и да имаат разни цели кои треба да ги постигнат. Меѓутоа, лажни вести во оваа област можат да предизвикаат тешки последици доколку реакцијата е панична, непромислена и сл. Затоа, потребен е сериозен пристап кон оваа појава каде клучна улога имаат и медиумите, ваквите „информации“ да ги проверуваат пред да ги објават.

6. Поставеност на системот за управување со кризи, заштита и спасување

6.1 Обврски на субјектите на системот

Ефикасноста на системот за намалување на ризиците од катастрофи е суштината на националните платформи за намалување на ризици од катастрофи. Само добро организирани институции, со конкретно дефинирани обврски и подготвеност на институциите, се гаранција за успешното превенирање, рано предупредување и намалување на последиците од катастрофи.

Сите државни институции, јавните претпријатија, компаниите и другите субјекти имаат законски и општествени обврски во дејствувањето, но неопходно е овој систем постојано да се развива и надоградува.

6.2 Менаџмент на кризи

Со Уставот и законите се дефинирани обврските на институциите кои ги менаџираат кризите, предизвикани од природни или друг вид на катастрофи.

Клучна улога во менаџирање на кризи има Управувачкиот комитет, кој подготвува предлози за активирање на системот за кризи, а одлуките ги утврдува или усвојува Владата на Република Северна Македонија, Собранието на Република Северна Македонија или Претседателот на Република Северна Македонија.

Во наредниот период треба да се преиспита целокупниот механизам за менаџирање со кризи, како и потребата од предвидување на посебен оддел за менаџирање со кризи, како дел од целокупниот систем за кризи и негово вклучување во изградбата на поефикасен и функционален систем за управување со кризи, заштита и спасување.

6.3 Центар за управување со кризи

Улогата на Центарот за управување со кризи е определена со Законот за управување со кризи (Сл. весник на РМ бр. 29/2005 и Сл. весник на РМ бр.36/2011) според кој Центарот ги врши работите што се однесуваат на обезбедување континуитет во меѓуресорската и меѓународната соработка, консултации и координација во управувањето со кризи; изработување и ажурирање на единствена процена од сите ризици и опасности кои можат да ја загрозат безбедноста на Републиката; предлагање мерки и активности за разрешување на кризи и кризна состојба и врши и други работи утврдени со закон, воедно е и носител на вкупната поддршка (стручна, организациска, административна и друга) на Управувачкиот комитет и Групата за процена, како Владини тела кои управуваат со системот за управување со кризи.

Специфичноста во извршувањето на задачите и обврските на ЦУК, се состои во остварување на постојана комуникација и координација со сите органи на државната управа, органите на државната власт, Армијата на Република Македонија, силите за заштита и спасување, органите на општините и градот Скопје, јавните претпријатија, јавните установи и служби, научните институции, трговските друштва од посебен интерес, граѓаните, здруженијата на граѓани, Црвениот крст на РМ, средствата за јавно информирање, како и со претставниците на меѓународните хуманитарни организации и институции од други држави во чија надлежност се работите поврзани со превенција и рано предупредување за различни ризици и опасности, како и справување и надминување на последиците од настанатите несреќи и катастрофи.

6.4 Дирекција за заштита и спасување

Со донесувањето на Законот за заштита и спасување се формира посебен државен орган, Дирекција за заштита и спасување и се уреди системот за заштита и спасување во Р. Северна Македонија.

Дирекцијата за заштита и спасување ја следи и анализира состојбата во областа на заштитата и спасувањето, а предлага и мерки за подобрување на состојбата и насочување на развојот на системот за заштита и спасување, како и следење и анализа на состојбите. Воедно, ја координира и работата на сите институции, води на единствена база на податоци за оперативни сили, организирање и изведување на вежби на учесници во системот за заштита и спасување, извршување на превентивни и оперативни активности, спроведување на мерките, едукација на граѓаните и надзор на спроведувањето на заштитата и спасувањето. Дополнително, Дирекцијата за заштита и спасување врши контрола во поглед на функционирањето и опремувањето на единиците што припаѓаат на локалната самоуправа за да се зачува целокупноста на системот за заштита и спасување.

Основните функции и надлежности на заштитата и спасувањето се однесуваат на планирање, организирање и спроведување на мерките кои се однесуваат на заштита и спасување на луѓето, животната средина, материјалните добра, природните богатства, животинскиот и растителниот свет и културното богатство од природни непогоди, епидемии, епизотии, епифитотии и други несреќи. Заштитата и спасувањето во Републиката, ги организираат и спроведуваат државните органи, органите на државната управа, органите на единиците на локалната самоуправа (општините и градот Скопје), јавните претпријатија, јавните установи и служби, трговски друштва, здруженија на граѓани, граѓаните и силите за заштита и спасување, на начин уреден со Законот за заштита и спасување и другите прописи донесени врз основа на овој закон.

6.5 Министерство за одбрана

Министерството за одбрана, посебно Армијата на Република Северна Македонија игра значајна улога во превенција и справување на последиците од катастрофи.

Министерството за одбрана претставува значајна државна институција во системот за управување со кризи, односно учествува во превенирање, рано предупредување и справување со кризи кои претставуваат ризик за добрата, здравјето и животот на луѓето и животните, а се настанати од природни непогоди, епидемии и други ризици и опасности кои директно го загрозуваат уставниот поредок и безбедноста на Република Северна Македонија или на дел од неа.

Министерството за одбрана во превенцијата и намалувањето на ризици од несреќи и катастрофи, придонесува и учествува согласно позитивните прописи, а своите мерки и активности ги спроведува преку повеќе документи и плански активности и во содејство со другите институции од системот за управување со кризи. Министерството за одбрана надлежностите во делот на намалувањето на ризици од несреќи и катастрофи ги црпи од Законот за одбрана, Законот за управување со кризи и Законот за заштита и спасување.

Согласно Законот за одбрана, Министерството за одбрана и Армијата на Република Македонија организираат подготовки за справување со кризи како поддршка на Системот за управување со кризи на Република Северна Македонија.

Министерството за одбрана и APCM располагаат со професионален (со искуство, едуциран, обучен) кадар, подготвен да одговори на обврските од делот на превенцијата, раното предупредување и справување со кризни сосотојби;

Според анализите, Министерството за одбрана и APCM сугерираат воспоставување единствен команден систем (Incident Command System) при конкретно постапување, за да се избегне некоординирано дејствување и да се извлече оптимумот при конкретна акција.

6.6 Армија на Република Северна Македонија

Армијата на Република Северна Македонија е гарант на територијалниот интегритет и независноста на Република Северна Македонија.

APCM врши: подготовка на конвенционалните копнени и воздухопловни сили, поддршка на силите на МВР во справување со закани, ризици и опасности по безбедноста на Републиката, поддршка на органите на државната власт и единиците на локалната самоуправа, асистенција на сигурноста на цивилните структури во однос на асистенција во случај на природни катастрофи и во зачувување на виталната инфраструктура како земјотреси, пожари, поплави и останати кризни ситуации како на пример снабдување со храна на населението во планинските изолирани региони во зимскиот период, изведување на инженерски работи во регулирање на речните корита, пошумување, како и други сложени задачи и обврски согласно Уставот и законите на Република Северна Македонија.

Вклучувањето на Армијата на Република Северна Македонија во кризни ситуации се одвива преку процес кој е доста сложен и може да го забави активирањето. Затоа се неопходни и законски, но и уставни промени. Промените се неопходни за да го поедностават процесот на активирање и вклучување на Армијата на Република Северна Македонија во системот за кризи.

6.7 Министерство за внатрешни работи

Министерството за внатрешни работи располага со ресурси за брзо вклучување и ефикасно дејствување во услови на катастрофи. МВР има развиен систем за комуникација, ресурси низ целата држава, превозни и друг вид на технички средства, како и стручен кадар за дејствување во услови на криза, односно катастрофа.

Министерството за внатрешни работи во услови на кризна состојба ги извршува следните задачи:

- Презема мерки и активности за борба против меѓународниот, урбаниот тероризам и потешки форми на организиран криминал како што се киднапирања, уцени, атентати, убиства, напади врз луѓето и нивната сопственост,
- Презема мерки и активности поврзани со елементарни и други непогоди, техничко- технолошки катастрофи, епидемии и други заболувања кај луѓето и животните,
- Врши обезбедување на државната граница во услови на кризна состојба,
- Воспоставува нарушен јавен ред и мир во случаи кога истиот е нарушен во поголем обем со индиции да прерасне во граѓански немири и
- Врши вонредно и зајакнато обезбедување на објекти од значење за безбедност на Републиката, дипломатско-конзуларните претставништва на меѓународните организации, политички самити и конференции на високо ниво.

6.8 Управа за хидрометеоролошки работи

УХМР е орган кој извршува функции определени со Законот за хидрометеоролошка дејност (Сл. весник на РМ бр. 103/08). Во делокругот на надлежностите на Управата спаѓа вршење на метеоролошки и хидролошки работи кои опфаќаат активности поврзани со развојот и функционирањето на метеоролошкото и хидролошкото бдење, истражување на атмосферата, почвата и водните ресурси, противградна одбрана и работите на примена на метеорологијата и хидрологијата. Исто така, Управата ги извршува и меѓународните обврски на Република Северна Македонија во областа на метеорологијата, хидрологијата, следењето на квалитетот на водите и го координира нивното извршување.

Во рамките на нивните овластувања и надлежности спаѓа и функционирање и развој на хидрометеоролошко бдење, истражување и примена во областа на хидрометеоролошката дејност, воспоставување на ефикасен систем за прогноза и рана најава на временски и хидролошки непогоди и развивање на квалитетен

хидрометеоролошки информативен систем наменет за давање прецизни информации и услуги за времето, климата, водите и природната средина за сите сектори во државата, медиумите, јавноста, невладините организации и приватниот сектор со цел заштита на луѓето и материјалните добра и економски бенефит на општеството.

6.9 Институт за земјотресно инженерство и инженерска сеизмологија

Институтот за земјотресно инженерство и инженерска сеизмологија во Скопје е научен институт од исклучителна важност за превенција и рано предупредување, кој врши:

- истражување на појавите на земјотресите и нивните манифестации на тлото и последиците кои ги предизвикуваат на градежните објекти, инфраструктурните системи, машинската и електроопремата;
- проучување на ризиците од другите природни и технолошки опасности;
- развивање и усовршување на методите за менаџмент на природните и технолошките катастрофи;
- проучување на појавите на климатските промени;
- изведување комплексни и комбинирани истражувања во областа на инженерската сеизмологија, земјотресното инженерство, геологијата, геофизиката, геотектониката, конструктивното инженерство и информатиката;
- развивање и усовршување на системите на конструкции и опрема за проектирање и градење на објекти во сеизмички услови;
- изведување истражувања и развој на нови материјали;
- развивање на методи и опрема за изведување на експериментални истражувања на материјали, елементи, модели, опрема и готови конструкции;
- укажување на стручна помош и учество при сите видови на планирање, проектирање и отстранување на последиците од катастрофалните земјотреси и други видови природни и технолошки катастрофи;
- учество во изработка на документација за конструктивно проектирање;
- изработка и учество во изработка на техничка регулатива, стандарди и упатства од својата област и блиските до неа области;
- испитување и атестирање на опрема, материјали и конструкции за земјотресни и други динамички дејства;
- давање експертски мислења и изработка на експертизи;
- заведување стручни и научни истражувања од својата и сродни области за зачувување на околината.

Приоритетите на Институтот за земјотресно инженерство и инженерска сеизмологија се фокусирани на:

- прибирање на податоци и изработка на модел на изложеност, како основен предуслов за изработка на модел за следење на ризикот на национално ниво;
- национален модел за ризик од земјотреси, но и од други природни и технолошки опасности;
- дефинирање, проектирање и изработка на информациона систем за брза и стандардна проценка на штети и загуби после појава на силни земјотреси;
- изработка на Програма за зголемување на јавната свест и подготвеност на населението во случај на земјотреси и други природни и технолошки катастрофи;
- изработка на национални анекси за национално дефинирани параметри како прилог кон новите европски прописи во градежништвото кои наскоро ќе бидат дел од националното законодавство;
- тренинг и обука на проектанти и инженери за имплементација на европските прописи во градежната пракса и обезбедување на повисоко ниво на сеизмичка сигурност;

Дејностите кои ги врши Институтот за земјотресно инженерство и инженерска сеизмологија се од стратешки интерес за заштитата на населението и материјалните добра на Република Северна Македонија од природни и технолошки катастрофи. Во таа насока, неопходно е да се градат законски механизми и култура за имплементација на стандардите кои ги дефинира овој институт.

6.10 Министерство за здравство и здравствени установи

Министерството за здравство и во целина здравствениот систем имаат важна улога во намалувањето на последиците од катастрофи. Обврските се дефинирани во повеќе закони, како и во стратешките документи сврзани со јакнење на отпорноста при кризни ситуации, епидемии, пандемии и сл.

Министерството за здравство е надлежно за координирање на работите кои се однесуваат на подготовките и одговорот при катастрофи, формира и организира територијални здравствени установи, ги води работите за организирање и функционирање на хеликоптерската служба за итна медицинска помош и спасување, изработува елаборати за вежбовни активности и се грижи за добивање на донации и хуманитарна помош.

Главни приоритети при катастрофи се да се обезбедат услови за привремено сместување, обезбедување на здрава вода, храна и лекови, односно пружање на соодветна медицинска заштита.

Неопходно е да се зајакне отпорноста на националниот здравствен систем преку интегрирање на управувањето со ризици од катастрофи во примарната, секундарната и терцијарната здравствена заштита, особено на локално ниво.

Да се развие капацитетот на здравствените работници за разбирање на ризиците од катастрофи и примена и спроведување на соодветен пристап за намалување на ризиците во здравството.

Да се спроведат тренинзи и обука за реакција на медицинските тимови при катастрофи, како и обука на населението преку здравствени програми во соработка со другите сектори.

Да се зајакнат инклузивните политики кои ги вклучуваат сите категории на граѓани, за пристап до основните здравствени услуги, вклучувајќи ги мајките – родилки, новороденчињата, детска заштита, лицата со посебни потреби и повозрасните граѓани.

Да се зајакне соработката на здравствените установи и други релевантни субјекти со цел да се унапреди капацитетот на државата за намалување на ризиците од катастрофи на полето на здравството, со почитување на меѓународните здравствени регулативи и градење на отпорен здравствен систем.

Да се промовира отпорноста на критичната инфраструктура, особено на водоводната инфраструктура, патната и телекомуникациската инфраструктура, образовните институции, болници и други здравствени установи, со цел да се осигура нивната безбедност, ефективност и оперативност за време на и по катастрофа, како едни од најзначајните единици кои спасуваат животи.

6.11 Територијални противпожарни единици

Територијалните противпожарни единици се најбројната, најорганизираната и технички опремена сила за дејствување во услови на катастрофи.

Овие единици неопходно е функционално да се интегрираат во системот за кризи, да се модернизираат, технички да се опремат и кадровски да се зајакнат.

Заради гаснење на пожари, спасување на животот на граѓаните и заштита на имотот загрозени од пожари и експлозии, укажување на техничка помош при незгоди и опасни ситуации, како и извршување на други работи при несреќи и непогоди, се формираат противпожарни единици.

Територијални противпожарни единици формираат градот Скопје и општините: Битола, Велес, Гевгелија, Гостивар, Кочани, Куманово, Охрид, Прилеп, Струмица, Тетово, Штип, Ресен, Кавадарци, Валандово, Дебар, Берово, Винаца, Делчево, Крива Паланка, Кратово,

Струга, Кичево, Крушево, Македонски Брод, Радовиш, Свети Николе, Пробиштип, Демир Хисар и Неготино.

Територијалните противпожарни единици неопходно е кадровски да се екипираат, технички да се изменаџираат и функционално да се вклопат во системот за управување со кризи, заштита и спасување.

6.12 Единици на локална самоуправа и отпорност на градовите

6.12.1 Единици на локална самоуправа

Единиците на локалната самоуправа имаат клучна улога во градењето на систем за јакнење на отпорноста и намалување на ризиците од катастрофи.

Влијанието и ударот од катастрофите се чувствува најмногу на локално ниво, но и придобивките од успешните политики за намалување на ризици од катастрофи најмногу се ефектуираат на локално ниво. Таргет Е од Рамката за акција од Сендаи повикува на зголемување на бројот на земји со локални стратегии до 2020 година и децентрализација на активностите за намалување на ризици од катастрофи на локално ниво.

Потребно е да се охрабрат локалните власти да работат на намалувањето на ризиците од катастрофи, бидејќи опасностите имаат локални, специфични карактеристики за кои се потребни специфични и посебни мерки и активности, а се препорачува и развивање на механизам за следење, периодично оценување и јавно известување за напредокот на локалните стратегии и планови за јакнење на отпорноста од катастрофи.

Неопходно е процените и плановите за дејствување во услови на катастрофа да се надоградуваат и да се разработуваат практично. Општините при локалниот развој и носењето и реализацијата на генералниот и деталните урбанистички планови, да применуваат стандарди за превенција и намалување на последиците од катастрофи.

Потребно е да се направи проценка на техничкиот, финансискиот и административниот капацитет на општините за управување со ризиците, да се зајакне капацитетот на локалните власти за евакуација на населението кое живее во подрачја кои се најизложени на катастрофи, да се спроведе обука и едукација за употреба на земјиштето и стандардите за градба подготвена соодветно и според јазичните и кулуролошките карактеристики во различните општини и сл.

Се препорачува да се поддржи соработката и заедничкото меѓусебно учење на локалните власти и општините за намалувањето на ризици од катастрофи.

Во суштина, единиците на локалната самоуправа треба да ги имплементираат највисоките стандарди за јакнење на отпорноста од катастрофи, да ги разработуваат и практично проверуваат предвидените активности и мерки, се со цел да се обезбедат стандарди и услови за намалување на последиците при природни катастрофи и друг вид на кризи.

6.12.2 Отпорност на градовите

Градовите се соочуваат со голем број предизвици во 21. век. Ефектите предизвикани од климатските промени, зголеменото мигрантско влијание, несоодветната инфраструктура и сајбер нападите нè обврзуваат да се адаптираме, трансформираме и да бидеме подготвени како за очекуваното, така и за можни кризи, катастрофи и сл.

Градовите и натаму се загрозни од земјотреси, поплави, терористички напади, епидемии и сл.

Заради сето тоа, неопходна е стратегија за отпорност на градовите. Градовите треба да ја јакнат отпорноста од можни „напади“ предизвикани од природни катастрофи, но и од друг вид на можни кризи (терористички напади и сл.)

6.13 Медиумите во процесот на намалувањето на ризици од катастрофи

На национално, регионално и локално ниво потребно е да се подигне степенот на свесност и информираност на граѓаните за намалувањето на ризици од катастрофи преку кампањи на традиционалните и социјалните медиуми, таргетирајќи различни групи.

Потребно е да се развијат и практикуваат регионални, национални и локални кампањи како инструмент за подигнување на јавната свест по пример на добри практики на други земји, со цел да се промовира култура на спречување и превенирање на катастрофите преку одговорно граѓанство и разбирање на ризиците од катастрофи. Потребно е да се поттикнат сите засегнати јавни и приватни актери активно да се вклучат во вакви иницијативи со цел взаемно учење и размена на искуства. Се препорачува спроведување на координирани кампањи од страна на националните институции и локалните единици, со активна поддршка на локалните самоуправи за навремено известување на населението за ризиците.

Медиумите треба да преземат активна и инклузивна улога во подигнувањето на јавната свест преку ширење и споделување на точни и навремени информации за опасности од можни катастрофи, на едноставен и транспарентен начин, лесен за разбирање и

пристапен за пошироката јавност. Во тесна соработка со националните и локалните власти, потребно е да се развијат комуникациски политики за да се пристапи кон рано предупредување и преку соодветни заштитни мерки да се избегне губење на човечки животи и поголема материјална штета.

Преку вакви одржливи кампањи за јавна едукација и јавни консултации на сите нивоа во општеството, граѓаните ќе може полесно да ги разберат и да реагираат на потенцијалните опасности и закани.

6.14 Граѓанскиот сектор во процесот на намалувањето на ризици од катастрофи

Потребно е невладините организации, граѓанските здруженија, религиозните групи, волонтерските организации, самите граѓани и други субјекти да се вклучат во процесите кои ќе им помогнат на граѓаните да ја разберат потребата и важноста од превенција и брза реакција за справување со катастрофи.

За таа цел, преку обуки, симулации, менторство и организирање на настани за размена на искуства и знаења, граѓанскиот сектор треба директно да партиципира во стратешкото планирање за намалување на последиците од катастрофи.

Граѓанскиот сектор треба да понуди и да инсистира на соработка и да настојува владините и локалните институции да креираат соодветни и спороводливи национални и локални политики. Невладините и другите организации треба да послужат како посредник помеѓу граѓаните и власта и да поттикнат вклучување и учество на сите засегнати субјекти.

Потребно е да се развијат програми за сервис на граѓаните кои ќе ги адресираат потребите на различни целни групи, а особен акцент да се стави на маргинаризираните и ранливите групи како најзагрозена категорија.

Невладините и другите организации треба да се во координација со други сродни субјекти од регионот и пошироко кои покриваат одредени области или географски подрачја, за решавање на заедничките проблеми преку размена на информации и искуства.

Во превенирањето и намалувањето на ризиците од катастрофи невладиниот сектор има клучна улога со брза реакција, прилагодување на настанатата состојба и давање на прва помош во загрозените подрачја, пред сè за обезбедување на граѓаните со храна, вода, лекови, потоа нивна евакуација на безбедна локација и сл.

6.14.1 Црвен крст на Република Северна Македонија

Активности на планот на подготвеност и дејствување при катастрофи се бележат уште од формирањето на Црвен крст на Македонија во 1945 година. За сето ова време редовна

појава беа помали земјотреси, поплави, пожари, завеани села, лавини, сообраќајни несреќи и др., во кој активно беа вклучени вработени и волонтери на Црвениот крст на Република Македонија. Целта е подготвеност за дејствување во катастрофи, со цел да се ублажат последиците кај ранливото население од: земјотреси, поплави, пожари, лизгање на земјишта, лавини, техничко-технолошки хаварии, воени конфликти и др.

Црвениот крст врши обезбедување помош и услуги за ранливото население погодено од катастрофа, следејќи ги принципите на движењето на Црвениот крст, Законот за Црвен крст на РСМ, Договорите со Центарот за управување со кризи на РСМ, Дирекцијата за заштита и спасување на РСМ и Локалната самоуправа.

Задачите на одделот за подготвеност и дејствување при катастрофи се:

- организирано собирање на помош во случај на катастрофи;
- дистрибуција на хуманитарна помош;
- организирање на единици за одговор при катастрофи и упатување на меѓународни мисии;
- едукација на населението за самозаштита и заштита во случај на катастрофа;
- соработка со државни органи и НВО во земјата и странство;
- проценка на загрозеност на територијата на државата;
- изготвува апел за хуманитарна помош;
- мониторинг на терен;
- одржување на базата со податоци за можни ризици и капацитети;
- организација на семинари, курсеви, тренинзи и вежби од областа на катастрофите на ниво на РМ;
- изготвување на планови за дејствување во случај на катастрофи;
- менаџирање со кампови;

Црвениот крст, но и другите невладини организации се од исклучителна важност за превенирање и намалување на последиците од катастрофи и друг вид на кризи

6.15 Јавни претпријатија и компании (приватен сектор)

Многу јавни претпријатија извршуваат работи од витално значење за граѓаните, поради што морат да ги јакнат капацитетите за превенција и намалување на последиците при катастрофи.

Јавниот сектор мора да соработува и со приватниот сектор, да вложуваат во отпорноста од катастрофи. Компаниите треба да се мотивираат да инвестираат во јакнење на отпорноста преку имплементација на стандарди посебно при изградба на детски установи, училишта, спортски објекти, болници, станбени згради и други инфраструктурни објекти.

Јавно приватно партнерство е со огромни предности, но мора да се дефинираат и обврските за намалување на ризиците од катастрофи.

Инвестициите се од суштинско значење и за зајакнување на економската, социјалната, здравствената и културолошката отпорност на граѓаните и општеството во целина. Инвестициите се двигатели на иновациите и развојот и преку почитување на високи стандарди во јакнење на отпорноста се спасуваат животи, се намалуваат материјалните штети во урбаните и руралните средини и финансиските последици од катастрофите.

6.16 Отпорност на граѓаните

Целокупниот систем за кризи и сите реформи мораат да бидат фокусирани на информирање на граѓаните за последиците од катастрофи, нивно активирање за зголемување на стандардите за отпорност од катастрофи, нивно запознавање и едукација како да постапуваат пред и за време на катастрофа или сублимирано зајакнување на отпорноста на граѓаните при катастрофи.

Обврските на граѓаните се дефинирани со закони, но приоритет мора да се даде на нивното оспособување за дејствување пред и за време на катастрофи.

Во градењето на стратегиите и мерките, приоритет мора да се даде на ранливите категории на лица (лица со посебни потреби, болни, стари лица, деца итн.)

7. Меѓународна соработка

Република Северна Македонија и натаму мора да ја продлабочува соработката со соседните држави, на регионално и пошироко ниво. Како дел од НАТО и кандидат за членство во Европската Унија, Република Северна Македонија неопходно е да ги имплементира највисоките стандарди за јакнење на отпорноста од катастрофи, да бара, но и да нуди помош при катастрофи, да го следи технолошкиот развој, технички да ги модернизира субјектите на системот за кризи и да партиципира на меѓународните и регионалните собири.

8. Реформи во системот

Во Република Северна Македонија е воспоставен систем за управување со кризи, заштита и спасување, кој врз основа на законската рамка и преку надлежностите утврдени со оваа рамка, ја остварува основната улога во однос на намалувањето на ризиците од катастрофи. Сепак, анализите за природните несреќи и катастрофите кои настанаа во

последните три декади и последиците од нив, покажуваат дека е неопходно зајакнување на капацитетите на овие институции за ефективно справување со можните ризици од природни несреќи и катастрофи, како и од друг вид на кризи предизвикани од други фактори (тероризам итн.).

Согледувањата и проценките се дека има дуализам, ривалитет и некоординираност на главните носители за дејствување во услови на криза. Тоа произлегува пред сè од законските решенија, но и од постоењето на две самостојни и целосно одвоени институции: Центар за управување со кризи и Дирекција за заштита и спасување.

Од круцијална важност е овие две институции да дејствуваат синхронизирано, што не може да се обезбеди со постоечкиот систем за кризи.

Центарот за управување со кризи кој ги собира информациите за кризи (елементарни непогоди и сл.) и гради проценка за тоа кои субјектите треба да се вклучат во превентивно дејствување, санирање на последиците и сл., да има главен штаб, кој треба да даде насоки на главниот штаб на Дирекцијата за заштита и спасување, *de facto* на институција која има ресурси за дејствување. Во праксата, тука се најголемите недоразбирања, префрлање на одговорноста од една на друга институција и сл.

Ваквата несинхронизираност директно се одразува врз дејствувањето и ефикасноста на системот за управување со кризи.

Анализата на системот за управување со кризи, која ја подготви меѓуресорната работна група во август 2018 година, покажа дека се потребни реформи во системот за управување со кризи, заштита и спасување со цел да се креира системско решение кое што ќе одговара на потребите на Република Северна Македонија, но во исто време ќе биде и резултат и на искуства и добра пракса од земјите на Европската Унија и НАТО.

Тие реформи подразбираат и донесување на ново законско решение со кое ќе се обедини целокупниот систем и ќе ги опфати сите аспекти на системот за кризи, заштита и спасување. Во подготовката се препорачува да се вклучат надворешни експерти од областа и стручни лица кои го познаваат системот (од Факултетот за безбедност, Институтот за одбрана, Воената академија и др.) Исто така, треба да се користат и веќе направените анализи и проценки од УНДП, НАТО, ОБСЕ, Воената академија, Европска команда на САД, Европски цивилен механизам, финален извештај од Трајковски-Партнери Менаџмент Консалтинг - Документациска анализа на постоечката законска регулатива и документите поврзани со системот за управување со кризи од 2008 година.

8.1 Интеграција

Неопходно е да се подготви законско решение кое ќе генерира единствено државно тело со кое ќе се воспостави единствен систем за управување со кризи, заштита и спасување и интегрирање на расположливите капацитети и ресурси на сите административни нивоа, како и сеопфатен пристап за поефикасно и поефективно намалување на ризиците од катастрофи.

Со законското решение ќе се отвори и потребата за измени и дополнувања и на други постоечки закони со кои се уредуваат аспекти од системот, се со цел да се допрецизира улогата на различните институции и тела.

8.2 Функционална ефикасност

За целисходна функционалност на системот, неопходно е функционално да се интегрираат и територијалните противпожарни единици и да се пристапи кон нивно соодветно техничко опремување, обука, изнаоѓање на соодветен начин на финансирање и сл.

Потребно е и дефинирање на хиерархиска поставеност и постоење на единствена команда – единствен штаб за координација на целокупните активности.

Притоа потребно е и да се допрецизира во кои ситуации надлежните служби на регионално и локално ниво треба да реагираат (првичен одговор) без да се чека официјално прогласување на криза и во кои ситуации надлежната институција ќе може да иницира сеопфатна координација вклучувајќи опрема и ресурси на Владата на РСМ во периодот додека се чека официјално прогласување на кризна состојба.

8.3 Обука

За подобрување на состојбата околу планирањето и изведувањето на операциите и процената на ризици, се отвора потребата од обука на персоналот за процесот на планирање и донесување на одлуки како и за спроведување на проценка на ризици. Обуките треба да се одвиваат и преку симулациони вежби, фокусирани на „управување“ со последиците од катастрофа или криза, за намалување на последиците од кризи и сл.

Република Северна Македонија треба да отвори и современ интермедијален центар за обука и тренинг според соодветните потреби и меѓународните стандарди.

Во насока на професионализација на кадарот, институциите кои го сочинуваат системот треба да ја проверат стручноста на постоечкиот кадар, и по потреба да спроведат дообука

или промена на кадар, да се унапреди процесот на кариерен развој, оценување и мотивирање на вработените, а при нови вработувања, да се дефинираат стриктни критериуми.

8.4 Опременување

Опременувањето е битен предуслов за ефикасно справување со кризи. Неопходно е да се набавува соодветна и современа специјализирана и софистицирана опрема (како кај земјите членки на Европската Унија), градежно – техничко уредување на постоечките капацитети за чување и складирање на материјално – техничките средства и опрема за заштита и спасување, набавка на специјален хеликоптер за медицинска заштита со целосна медицинска опрема, набавка на современ софтвер за автоматска обработка на податоци за материјално – техничките средства и упредување на поефикасен систем за сервисирање и одржување.

За подобрување на состојбата со информациско – комуникациските средства, се препорачува обновување на застарената и несоодветна опрема за радиосообраќај, со нова опрема, замена на старите и нефункционални системи за известување, тревожење и набљудување со нови современи системи, унапредување на комуникациите во доменот на телефонскиот систем и ставање во функција на E-112.

Во оваа насока, неопходни се имплементација на системот E-112 и нови решенија за предупредување на граѓаните при можна криза, насоки за спречување и сл.

9. Надлежност на националниот координатор за имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќии катастрофи на Република Северна Македонија

Националниот координатор за имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи ја анализира и следи имплементацијата на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, ја проучува и анализира системската поставеност на системот за кризи, подготвува анализи и информации за дејствувањето и функционалноста на системот за кризи, предлага решенија за обезбедување на поголема ефективност и ефикасност на системот за кризи, во соработка со субјектите на системот подготвува тригодишен акциски план за развивање и јакнење на капацитетите на системот за кризи, имплементација на меѓународните стандарди за јакнење на отпорноста од катастрофи и друг вид на кризи, раководи со Комитетот за координација и имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, ја информира Владата на Република

Северна Македонија за состојбите во системот за кризи, учествува во работата на Управувачкиот комитет и сл.

10. Комитет за координација и имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи

На предлог на националниот координатор за имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, Владата на Република Северна Македонија формира Комитет за координација и имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, во чиј состав влегуваат: националниот координатор за имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, кој раководи со Комитетот и членови предложени од Центарот за управување со кризи, Дирекцијата за заштита и спасување, Министерството за внатрешни работи, Министерството за одбрана, Министерството за здравство, Министерството за заштита на животната средина, Заедницата на единици на локална самоуправа, итн.

Комитетот го утврдува Акцискиот план за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, ја разгледува имплементацијата на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, како и други материјали сврзани со имплементацијата на Националната платформа.

11. Акциски план

Националниот координатор за имплементација на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи во соработка со другите субјекти на системот за кризи, подготвува Акциски план за унапредување, развивање и јакнење на системот за кризи.

Акцискиот план е сублимат на сите проекти на субјектите на системот за кризи, со дефинирање на активностите, носителите и роковите за нивна имплементација.

Акцискиот план на секои три години го усвојува Владата на Република Северна Македонија.

*

*

*

12. Заклучни согледувања

Во Република Северна Македонија по постигнување на Преспанскиот договор со кој се разреши триесетгодишниот спор со Република Грција, се одвиваат значајни реформи во повеќе области, меѓу кои и во системот за управување со кризи, заштита и спасување.

Сеопфатната анализа на поставеноста на системот за кризи детектира одредени слабости, посебно од аспект на насочувањето на активностите, ефикасноста, кординираноста, единство во командувањето и слично. Слабостите првенствено се резултат на несоодветната системска и организациска поставеност, кадровската екипираност и материјално – техничката опременост.

Преку Националната платформа се иницираат и поттикнуват сериозни реформи, при што се користат споредбени искуства и научни согледувања, експертска помош од Европската Унија, како и приоритети од Рамката за акција од Сендаи и други меѓународни документи.

Основни приоритети се:

- изградба на ефикасен и функционален систем за превенција и рано предупредување од можни катастрофи и обединување на целокупниот систем и субјектите за справување со кризи.

- дефинирање на заканите од катастрофи, посебно последиците од климатските промени, загадувањето на воздухот, заканите од тероризам, дејствување во услови на мигрантска криза и друго.

- изградба на капацитети за одржлив развој и јакнење на отпорноста од катастрофина државните институции, јавниот и приватниот сектор, но пред сè зголемување на отпорноста на граѓаните на можни катастрофи.

Имплементацијата на Националната платформа е обврска на сите субјекти сè со цел да се намалат ризиците од катастрофи, да се овозможи одржлив и стабилен развој на сите нивоа, и преку системски и конкретни активности да јакне превенцијата, но и активитетот на граѓаните и државата за справување со катастрофи и друг вид на кризи.

Платформата го поттикнува планирањето, лидерството, менаџментот, мониторингот и евалуацијата на сите активности и мерки кои се преземаат за намалување на ризиците од катастрофи, како и изградба на кохерентноста помеѓу субјектите одговорни за намалување на ризиците од катастрофи, одржливиот развој и еколошките аспекти.

Јакнење на отпорноста на општеството од катастрофи е круцијално прашање на кое мора да работат сите субјекти на системот за кризи.

Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Platforma Nacionale për Ulje të Rreziqeve nga Katastrofat

Shkup, shtator 2019

Titulli:

PLATFORMA NACIONALE PËR ULJEN E RREZIQEVE NGA KATASTROFAT

Botues: **Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut**

Përgatitën:

Pavle Trajanov, Kordinator nacional për zbatimin e Platformës Nacionale për Uljen e Rreziqeve nga Fatkeqësite dhe Katastrofat

dhe bashkëpunëtorët:

mr. Verica Filipovska

mr. Elena Zarkovska

Lektorë:

Gabriela Paçovska

Përktheu në gjuhën shqipe:

Elham Hajrullahi

Përktheu në gjuhën angleze:

Emilija Jovanova

Zgjidhje ideore grafike- figurative, formësim të kopertinës dhe përshtatje tekstuale:

Pançe Aleksandar

Përmbajtja

1.	Hyrje	58
2.	Bazat e Platformës nacionale	59
2.1	Korniza për aksion nga	59
2.2	Forumi evropian	60
2.3	NATO	61
2.4	BE	61
2.4.1	Vlerësime dhe rekomandime të Komisionit Evropian	62
3.	Qëllime të Platformës nacionale	63
3.1	Parandalimi	63
3.2	Paralajmërimi i hershëm	65
3.3	Përgjigje gjatë kohës së krizave	66
3.4	Sanimi i pasojave nga krizat	67
4.	Rreziqet – pasoja të mundshme nga katastrofat, viktimat në njerëz, shkatërrimeve të pasurive	67
4.1	Ndryshimet klimatike dhe Marrëveshja e Parisit për ndryshimet klimatike	68
4.2	Ekosisteme	70
4.3	Tërmete	71
4.4	Përmbytje (sistem integral për menaxhimin me ujëra)	72
4.5	Zjarre	73
4.6	Thatësira	74
4.7	Temperatura ekstreme të ajrit....	75
4.8	Prurje të borës	76
4.9	Erëra	76
4.10	Ndotja e ajrit	77
4.11	Fatkeqësi industriale	77
4.12	Rrezatimi jonizues	78
4.13	Mbetje radioaktive	79
4.14	Sulme terroriste	80
4.15	Pasojat nga kriza e emigrantëve.....	80
4.16	Veprimi në kushte të epidemive.....	81
5.	Paralajmërimi gjatë katastrofave të mundshme (konkretizimi i detyrimeve	82
5.1	Sistemi i alarmit dhe përmirësimi i tij	82
5.2	Informimi i institucioneve kompetente.....	83

5.3 Informimi i qytetarëve	84
5.4 Implementimi i sistemit E-112	84
5.5 Ballafaqimi me lajmet e rrejtshme dhe sulmet kibernetike	85
6. Vendosja e sistemit për menaxhim me kriza, mbrojtje dhe shpëtim.....	86
6.1 Detyrimet e subjekteve të sistemit	86
6.2 Menaxhim me krizat	86
6.3 Qendra për menaxhim me krizat.....	87
6.4 Drejtoria për mbrojtje dhe shpëtim	87
6.5 Ministria e mbrojtjes	88
6.6 Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut	89
6.7 Ministria e Punëve të Brendshme	89
6.8 Drejtoria për punë hidrometeorologjike	90
6.9 Instituti për inxhinieri tërmeti dhe seizmologjiinxhinierike.....	90
6.10Ministria e Shëndetësisë dhe institucionet shëndetësore	92
6.11 Njësitë territoriale zjarrfikëse	93
6.12Njësitë e vetëqeverisjes lokale dhe rezistenca e qyteteve.....	94
6.12.1 Njësitë e vetëqeverisjes lokale.....	94
6.12.2 Rezistenca e qyteteve	94
6.13Mediat në procesin e uljes së rreziqeve nga katastrofat	95
6.14Sektori qytetar në procesin e uljes së rreziqeve nga katastrofat	95
6.14.1 Kryqi i Kuq i Republikës së Maqedonisë së Veriut	96
6.15Ndërmarrjet publike dhe kompanitë (sektori privat)	97
6.16Rezistenca e qytetarëve	98
7. Bashkëpunimi ndërkombëtar	98
8. Reformat në sistem	98
8.1 Integrimi	99
8.2 Efikasiteti funksional	100
8.3 Trajnimi	100
8.4 Sigurimi i pajisjeve	100
9. Kompetencat e koordinatorit kombëtar për implementimin e Platformës nacionale për ulje të rreziqeve nga fatkeqësitë dhe katastrofat të Republikës së Maqedonisë së Veriut.....	101
10. Komiteti i koordinimit dhe implementimit të Platformës nacionale për ulje të rreziqeve nga fatkeqësitë dhe katastrofat	101
11. Plani veprues.....	102
12. Shqyrtime përfundimtare.....	102

1. Hyrje

Platforma nacionale për Ulje të Rreziqeve nga Katastrofat[†] është dokument i cili në mënyrë sistimore i nxit dhe i obligon subjektet e sistemit për menaxhim me kriza, mbrojtje dhe shpëtim, të veprojnë në mënyrë më të organizuar dhe efektive për paralajmërim të hershëm, parandalim, reduktim dhe sanim të pasojave nga katastrofat e mundshme.

Republika e Maqedonisë së Veriut edhe më tej është e ekspozuar ndaj katastrofave elementare dhe llojeve të tjera, veçanërisht si rezultat i ndryshimeve klimatike, zonës sizmike, shtretërve jo të rregullt të lumenjve, erozionit si pasojë e shkatërrimit të pakontrolluar të fondit pyjor, ekspozimit ndaj zjarreve, trajtimit të papërshtatshëm të mbetjeve, mangësive në ndërtimtari, jorezistencës së objekteve ndaj ndikimeve të jashtme, kërcënimeve nga terrorizmi, fluksit të emigrantëve, sistemeve mbrojtëse të dobëta nga sulme me armë biologjike etj.

Gjithkund në botë, përfshi edhe këtu te ne, gjatë katastrofave, mund të ketë dëmtime të mëdha materiale dhe viktima në njerëz, në rast se kësaj çështjeje nuk i qasemi në mënyrë të organizuar dhe sistimore në pjesën e ndërtimit të sistemit, i cili obligon në vendosjen e standardeve për parandalim dhe të sistemit për veprim në kushte të krizave dhe katastrofave.

Është obligim i shtetit që t'i vendosë dhe zhvillojë sistemet dhe standardet për parandalimin dhe uljen e pasojave nga katastrofat, duke shfrytëzuar kapacitetet shkencore dhe profesionale, veçanërisht detyrimet që burojnë nga një sërë rezolutash të OKB, kornizash ndërkombëtare, direktivash të BE në lidhje me mbrojtjen civile, standardesh të NATO dhe përvojash krahasuese nga shtetet tjera si dhe organizatave dhe asociacioneve ndërkombëtare.

Mekanizmi kombëtar për koordinim dhe udhëzime në pjesën e uljes së rreziqeve nga fatkeqësitë dhe katastrofat, për nga vetë natyra është multisektorial dhe ndërdisiplinor dhe i përfshin të gjitha subjektet kompetente dhe të interesuara në shoqëri. Menaxhimi me rreziqet ndërkaq, përfshin identifikimin e tyre, përcaktimin se sa ka gjasë që ato të paraqiten, vlerësimin e ndikimeve potenciale dhe masat për uljen e rreziqeve që përfshin lokalizimin e rrezikut, analizën e ndjeshmërisë, vlerësimin e humbjeve potenciale dhe parandalimin strategjik – zbutjen e pasojave nga katastrofa.

Kjo platformë është botimi i katërt i reviduar në të cilin edhe më tej janë aktuale shumë vlerësime, prioritetet dhe udhëzime nga botimet paraprake, por ajo që është kyçe, është fakti se, në të njëjtin, krahas detyrimeve të Hjugos dhe Forumit evropian, përfshihen edhe përcaktimet thelbësore të Kornizës për Ulje të Rreziqeve nga Katastrofat nga Sendai, të miratuar nga OKB në vitin 2005, të Marrëveshjes së Parist për ndryshimet klimatike dhe të dokumenteve të tjera.

[†] Platforma Nacionale për Uljen e Rreziqeve nga Katastrofat është e miratuar në Seancën e njëqind e pesëdhjetë e dytë të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, e mbajtur më 3 shtator 2019.

Prioritet i jepet organizimit të sistemit për veprim në kushte të krizave, kapaciteteve institucionale, bashkëpunimit rajonal dhe ndërkombëtar, si dhe përkufizimit dhe konkretizimit të detyrimeve prioritare të institucioneve shtetërore, mobilizimit të publikut, sektorit joqeveritar, opinionit të ekspertëve dhe atij profesional në ndërtimin e sistemit për mbrojtje dhe rritje të operacionalizimit, efikasitetit dhe efektivitetit.

2. Bazat e Platformës nacionale për Ulje të Rreziqeve nga Katastrofat

Platforma nacionale për Ulje të Rreziqeve nga Katastrofat është përmbledhje prioritetesh, të pritshmërive dhe detyrimeve që janë në funksion të ndërtimit të sistemit efektiv dhe efikas për mbrojtje dhe shpëtim.

Platforma nacionale për ulje të rreziqeve nga katastrofat bazohet në detyrime që burojnë nga Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë së Veriut, Koncepti kombëtar për siguri dhe mbrojtje, Strategjia Nacionale për Mbrojtje dhe Shpëtim, Ligji për Menaxhim me Kriza, Ligji për Mbrojtje dhe Shpëtim, Ligji i Policisë, Ligji për Mbrojtje, Metodologjia për përmbajtjen dhe mënyrën e vlerësimit të rreziqeve dhe planifikimit të mbrojtjes dhe shpëtimit dhe nga analiza të tjera, vlerësime, punime shkencore etj.

Në ligje janë të definuara edhe detyrime konkrete të institucioneve shtetërore, ndërmarrjeve publike, kompanive, qytetarëve dhe subjekteve të tjera të sistemit për kriza, veçanërisht të Kryetarit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, Kuvendit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, Qendrës për menaxhim me kriza, Drejtorisë për mbrojtje dhe shpëtim, Ministrisë për Punë të Brendshme, Ministrisë për Mbrojtje, Ministrisë për Shëndetësi, Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe subjekteve të tjera të sistemit për kriza.

Prioritetet dalin edhe nga strategjitë ndërkombëtare dhe kornizave të miratuara nga OKB siç janë: Korniza për Veprim nga Hjogo dhe Korniza për Veprim nga Sendai.

Në Platformë, në mënyrë të veçantë pasqyrohen detyrimet që burojnë nga Korniza për Veprim nga Sendai në të cilën janë përkufizuar prioritetet kyçe.

2.1 Korniza për Veprim nga Sendai për periudhën e viteve 2015 – 2030

Prioriteti 1: Kuptimi i rrezikut nga katastrofat

Menaxhimi me rreziqet nga katastrofat duhet të bazohet në të kuptuarit e rrezikut nga katastrofat në të gjitha dimensionet e saj të ndjeshmërisë, kapacitetit, ekspozimit të personave dhe mjeteve, karakteristikave të rrezikut dhe të mjedisit jetësor. Njohuritë e këtyre mund të përdoren për vlerësimin e rrezikut, parandalimin, zbutjen, përgatitjen dhe reagimin.

Prioriteti 2: Përforsimi i menaxhimit me rrezikun nga katastrofat

Menaxhimi me rreziqet nga katastrofat në shkallë kombëtare, rajonale dhe globale është shumë i rëndësishëm për parandalimin, zbutjen, gatishmërinë, reagimin, rikuperimin dhe rehabilitimin. Kjo nxit bashkëpunimin dhe partneritetin.

Prioriteti 3: Investimi në uljen e rrezikut nga katastrofat dhe zhvillimi i rezistencës

Investimet publike dhe private në parandalimin dhe uljen e rreziqeve nga katastrofat përmes masave strukturore dhe jostrukturore janë të një rëndësie thelbësore për përmirësimin e qëndrueshmërisë ekonomike, sociale, shëndetësore dhe kulturore të personave, bashkësive, vendeve dhe mjeteve të tyre, si dhe të mjedisit jetësor.

Prioriteti 4: Përmirësimi i gatishmërisë për katastrofat dhe përgjigjja efektive në rikuperimin, rehabilitimin dhe rekonstrukcionin.

Rritja e rrezikut nga katastrofat do të thotë se ekziston nevoja që të përforsohet gatishmëria për reagim gjatë katastrofave, të ndërmerret aksion në prag të ngjarjeve dhe të sigurohen kapacitete për reagim efektiv dhe rikuperim në të gjitha nivelet. Faza e rikuperimit, rehabilitimit dhe rekonstrukcionit është kritike që gjërat të shkojnë në drejtimin e duhur, përmes integritetit të masave për uljen e rreziqeve nga katastrofat në rrjete zhvillimore.

2.2 Forumi Evropian

Forum i Evropian për Uljen e Rreziqeve nga Katastrofat është forum rajonal për shkëmbimin e njohurive, ekspertizave, përvojave dhe informacioneve, me qëllim që të sigurohet qasje e koordinuar ndaj rreziqeve të natyrave të ndryshme, ku definohen procedura të standardizuara dhe mekanizma dhe të njëjtat janë të detyrueshme për autoritetet kombëtare.

Forum i evropian ka për qëllim të sigurojë aktivitete të vazhdueshme për uljen e rrezikut nga katastrofat dhe të parandalojë paraqitjen e rreziqeve të reja, t'u japë mbështetje pikave kombëtare për kontakt dhe të nxisë koordinim kombëtar, koherencë dhe ndjekje të përforsuar të progresit, ta rritë vetëdijen për uljen e rreziqeve nga katastrofat si pjesë përbërëse e zhvillimit të qëndrueshëm, të sigurojë riaftësimin ndaj ndryshimeve klimatike përmes avancimit të mjedisit jetësor, pakësimit të ndotjes së qyteteve etj., të nxisë investime për parandalimin e rreziqeve, të përforsojë përkushtimin e të gjithë aktorëve nga sektori publik dhe ai privat, të zhvillojë mekanizma për informim të qytetarëve se në ç'mënyrë të veprojnë gjatë kërcënimeve të caktuara etj. Republika e Maqedonisë së Veriut është anëtare e këtij forumi nga vitit 2009 dhe në të njëjtin janë përfshirë 46 vende evropiane.

2.3 NATO

Me ratifikimin e protokollit për aderimin e Republikës së Maqedonisë së Veriut në Aleancën veriatlantike, vendi ynë fiton qasje edhe në Qendrën Koordinuese Veriatlantike për Reagim gjatë Katastrofave (EADRCC), i cili është mekanizmi kryesor civil për reagim në NATO në fushën euroatlantike. Ai është aktiv gjatë tërë vitit, operativ 24/7.

Qendra funksionon si sistem për koordinim të kërkesave për ndihmë nga vendet anëtare dhe për reagim nga strukturat e NATO-s për ndihmë, kryesisht në raste katastrofash natyrore dhe artificiale.

2.4 BE

Komisioni Evropian ka rol kyç në promovimin e uljes së rrezikut dhe aksioneve parandaluese. Në vitin 2016, Komisioni Evropian u pajtua me Planin Veprues për Zbatimin e Kornizës për Veprim nga Sendai, duke mbështetur qasjen për informim për rreziqet nga katastrofa në të gjitha politikat e BE-së. BE fokusohet në ndjeshmërinë, e jo vetëm në rreziqet. BE synon të ketë qasje më të gjerë për zbutjen e rrezikut.

Gjatë viteve të kaluara, menaxhimi me rreziqet është integruar në mënyrë sistematike në programet dhe projektet e BE-së për ndihmë humanitare në të gjitha sektorët. Në vitin 2017, 65 % nga të gjitha projektet humanitare, të financuara nga BE, përfshinin komponentë për gatishmërinë gjatë katastrofave.

BE ndan një pjesë nga buxheti i saj humanitar vjetor (50 milionë euro në vitin 2018) për projekte qëllimore që kanë të bëjnë me gatishmërinë për katastrofa, duke u përqendruar në prioritetin 4 nga Sendai (përmirësim i gatishmërisë për katastrofa dhe reagim efektiv me zbatim të qasjeve me më shumë rreziqe). Ky financim e përforcon aftësinë e sistemeve kombëtare dhe lokale për gatishmëri që të përgjigjen më herët dhe në mënyrë më efikase.

BE investon edhe në sisteme për paralajmërim të hershëm, në ndjekje dhe ndërtim të kapaciteteve kombëtare dhe lokale për reagim. BE i mbështet partnerët në zhvillimin e metodave efektive për zbutjen e rreziqeve dhe mbledhjen e dëshmive me qëllim që të arsyetohet gatishmëria e veprim të hershëm.

Çdo strategji për gatishmëri për katastrofa dhe shpërndarje të mjeteve, përfshin edhe strategji dalëse të definuar, ku kapacitetet lokale konsiderohen si të përshtatshme ose ku autoritetet lokale ose partnerët zhvillimorë, të njëjtët mund t'i ndërmarrin.

Krahas kësaj, BE i angazhon dhe i mbështet strukturat qeveritare lokale dhe kombëtare në të gjitha vendet e botës përmes mekanizmit për mbrojtje civile të BE-së, veçanërisht në fushat për parandalim dhe gatishmëri.

Nisma e BE-së për ndihmë vullnetare, e cila qytetarëve të Evropës u ofron mundësi për t'u kyçur në projekte për ndihmë humanitare, ka për qëllim përforcimin e kapacitetit dhe qëndrueshmërinë e bashkësive të rrezikuara në vendet që nuk janë anëtare të BE-së, përmes zbatimit të aksioneve të përbashkëta ndërmjet operatorëve humanitarë me përvojë dhe organizatave lokale.

Katastrofat që kanë të bëjnë me kushtet e motit mund të jenë të ndërlikura me efektet nga ndryshimet klimatike, trend ky që në të ardhmen do të rritet akoma më shumë, me çka zbutja e rreziqeve nga katastrofat do të jetë faktor kyç për implementim të suksesshëm të strategjive zhvillimore.

Në qershor të vitit 2013, nga ana e institucioneve të Bashkimi Evropian (Parlamentit Evropian me propozim të Komisionit Evropian) u miratua Plani Veprues për vendet që kanë vështirësi gjatë ballafaqimit me kriza në periudhën ndërmjet viteve 2013-2020, në të cilin janë dhënë propozime për përparim në zbatimin e parimeve dhe të prioritetëve të cekura në komunikimin dhe përfundimet e Këshillit.

Ai i vendos themelet për bashkëpunim më efikas në BE për ndërtimin e qëndrueshmërisë, me çka bashkohen aktivitetet humanitare, bashkëpunimi afatgjatë zhvillimor dhe angazhimi politik rrjedhës.

2.4.1 Vlerësime dhe rekomandime të Komisionit Evropian

Në periudhën 15 - 25 tetor të vitit 2018, në Republikën e Maqedonisë së Veriut u realizua Programi "Peerreview" (evaluim formal nga ana e ekspertëve nga vende të tjera që punojnë në problematikën e njëjtë, të cilët e analizojnë sistemin për menaxhim me rreziqe nga katastrofa) në suaza të bashkëpunimit me BE-në për mbrojtje civile dhe menaxhim me rreziqe nga katastrofa.

Qëllimi këtij procesi është të sigurohet shkëmbimi i praktikave pozitive, të forcohet mësimi dhe mirëkuptimi i përbashkët dhe të arrihen rekomandime të besueshme dhe profesionale.

Ekipi për evaluim dorëzoi raport, në të cilin janë identifikuar praktikat e mira, por edhe fushat në të cilat nevojitet përmirësim dhe për të cilat propozoi një sërë rekomandimesh. Meqë problemet dhe sfidat e identifikuar gjatë evaluimit janë sistemore dhe strukturore nga vetë natyra, në raport u formulua strategjia për ballafaqim me faktorët nga të cilët këta dalin dhe u ofruan disa rekomandime afatshkurtra, afatmesme dhe afatgjata. Në të, theksohet se këta rekomandime, nëse operacionalizohen nga ana e kreatorëve të politikave, mund ta përmirësojnë sigurinë e qytetarëve të Maqedonisë së Veriut.

Të gjitha subjektet e sistemit për kriza kanë obligim për implementimin e rekomandimeve nga “Peerreview” të përgatitur nga BE, ku në thelb propozohen reforma në sistemin për kriza, mbrojtje dhe shpëtim, sigurim të një uniteti funksional, efikasitet dhe efektivitet të sistemit në menaxhimin, mbrojtjen dhe shpëtimin në kushte të krizës.

3. Qëllimet e Platformës Nacionale për Uljen e Rreziqeve nga Katastrofat

Qëllimet themelore të Platformës janë parandalimi, para së gjithash përmes uljes së rreziqeve nga katastrofat, paralajmërimi i hershëm, të vepruarit në kushte të katastrofës, reduktim të pasojave nga katastrofat dhe të vepruarit pas katastrofave.

3.1 Parandalimi

Shteti mund të kontribuojë në pakësimin e materialeve të dëmshme dhe viktimave njerëzore nga katastrofat, vetëm nëse aktivitetet që i ndërmarrin institucionet shtetërore dhe lokale, orientohen drejt një menaxhimi të suksesshëm të rreziqeve nga katastrofat para se ato të paraqiten, në vend që katastrofat të menaxhohen pas paraqitjes së tyre. Për këtë qëllim, theksi duhet të vihet në parandalimin e rreziqeve të reja dhe në uljen e atyre ekzistuese si dhe përgjegjësia primare e të gjitha institucioneve të jetë në këtë drejtim, në parandalimin e katastrofave natyrore dhe katastrofave të shkaktuara nga faktori njeri.

Parandalimi bazohet në dy shtylla: identifikimin e rrezikut (identifikimin e rreziqeve të vërteta me të cilat ballafaqohet bashkësia) dhe vlerësimi i rrezikshmërisë (vlerësimi i rrezikut dhe i kapacitetit i bashkësisë për t’u ballafaquar me pasojat nga katastrofa).

Në përputhje me sfidat dhe ngjarjet bashkëkohore, vëmendje më e lartë i kushtohet parandalimit të rreziqeve të shkaktuara nga ndryshimet klimatike, urbanizimit të paplanifikuar dhe të shpejtë, keqmenaxhimit me tokën, ndryshimet demografike, angazhimit të dobët institucional, informimit të pamjaftueshëm të qytetarëve, qasjes së kufizuar ndaj teknologjisë, shfrytëzimit të paqëndrueshëm të resurseve natyrore etj.

Që parandalimi të jetë efikas dhe efektiv, duhet t’i përfshijë llojet e ndryshme të rreziqeve dhe të jetë gjithëpërfshirës dhe i qasshëm për të gjithë qytetarët. Qeveria që e ka rolin kyç, drejtues dhe koordinues në proces, duhet t’i përfshijë të gjitha palët e interesuara: gratë, fëmijët, personat me nevoja të veçanta, personat nga shtresat më të ulëta të shoqërisë dhe qytetarët më të moshuar në krijimin dhe implementimin e politikave, strategjive dhe planeve vepruese. Këtu duhet të kyçet edhe sektori publik dhe privat, organizatat qytetare, akademike, institucionet shkencore dhe kërkimore dhe sektori afarist, që parandalimin e katastrofës ta integrojë në menaxhim të tyrin.

1. Për parandalim më të mirë, vlerësim të rreziqeve dhe gatishmërisë për reagim efektiv ndaj katastrofave, e një rëndësie të veçantë është të kuptuarit e rreziqeve nga katastrofat me të gjitha dimensionet dhe karakteristikat, rrezikshmëria dhe ekspozimi i njerëzve dhe i pasurisë.

Që rreziqet nga katastrofat të kuptohen në mënyrë më të përpiktë, nevojitet (në shkallë kombëtare dhe lokale) të bëhet mbledhja, analiza dhe shfrytëzimi i të dhënave relevante dhe i informatave praktike dhe ndarja e duhur e tyre, dërgimi dhe shpërndarja e kategorive të ndryshme të qytetarëve dhe institucioneve, si dhe qasja në këto informacione në kohë reale; të bëhen vlerësime periodike të rreziqeve, rrezikshmërisë dhe ekspozimit ndaj rrezikut dhe të përpunohen harta të rreziqeve me përdorimin e inovacioneve teknologjike bashkëkohore dhe komunikuese, të publikohen dhe jepen shpjegime për humbjet njerëzore dhe materiale nga katastrofat, përmes ndarjes së përvojave dhe leksioneve të mësuara, të trajnohen dhe edukohen përfaqësues qeveritarë nga vetëqeverisja lokale, sektori civil dhe privat për atë se çfarë aktivitete do të ndërmarrin, të përmirësohet bashkëpunimi dhe dialogu ndërmjet bashkësive shkencore dhe teknologjike dhe institucioneve tjera relevante, me qëllim që të sigurohet edhe qasje shkencore në krijimin e politikave.

Rekomandohet që informacionet për rreziqet nga katastrofat, parandalimin dhe zbutjen, përgatitjen, reagimin dhe rehabilitimin, të futen në të gjitha format e arsimit formal dhe joformal si edhe në arsimin profesional dhe trajnim.

Si prioritet kyç në periudhën e ardhshme është shqyrtimi i të gjitha vlerësimeve për rrezikshmërinë në nivel shtetëror dhe lokal nga katastrofat, obligim ky që është definuar në disa ligje.

2. Nevojitet vizion i qartë, plan, udhëzim, koordinim dhe përfshirje aktive të të gjithë palëve të interesuara për një menaxhim efikas dhe efektiv të katastrofave. Për këtë qëllim, secili shtet anëtar i Kombeve të Bashkuara duhet të zhvillojë dhe zbatojë një strategji dhe plan veprimi për zvogëlimin e rrezikut nga katastrofat, me afate specifike kohore, qëllime dhe objektiva që synojnë parandalimin e krijimit të rreziqeve, zvogëlimin e rreziqeve ekzistuese dhe rritjen e rezistencës së shoqërisë.

Republika e Maqedonisë së Veriut në çdo tre muaj do të miratojë një plan veprimi me aktivitete konkrete, bartës të veprimtarive dhe afate specifike për zbatimin e detyrimeve.

3. Shteti duhet të stimulojë investimet në sektorin publik dhe privat, si masë parandaluese kundër fatkeqësitë e mundshme, të cilat do të kontribuojnë në shpëtimin e jetës njerëzore dhe mbrojtjen e të mirave materiale, dhe duhet të kontribuojnë në forcimin e rezistencës ekonomike, sociale, shëndetësore dhe kulturore të qytetarëve dhe shoqërisë. në përgjithësi, si dhe të mjedisit jetësor.

Në këtë drejtim, sektori publik dhe ai privat duhet të inkurajohen të investojnë në infrastrukturën kritike dhe objekte siç janë shkollat, spitalet, kopshtet, objektet sportive, etj., Duke iu përmbajtur standardeve më të larta ndërkombëtare të ndërtimit dhe materialeve të ndërtimit dhe duke shfrytëzuar parimet universale të projektimit dhe performancës. Për atë që është ndërtuar tashmë nevojitet rinovim të rregullt, rindërtim dhe mirëmbajtje dhe të krijohet një kulturë e kujdesit për infrastrukturën në përgjithësi, duke kontrolluar rezistencën e digave, urave dhe lehtësirave të tjera.

Krahas politikave dhe strategjive shtetërore, Republika e Maqedonisë së Veriut, si anëtare e Kombeve të Bashkuara ka përgjegjësi të ndalojë, parandalojë dhe zvogëlojë rreziqet e katastrofave përmes bashkëpunimit ndërkombëtar, rajonal, ndërkufitar dhe dypalësh.

Ulja e rrezikut është një përgjegjësi dhe shqetësim i përbashkët për të gjitha shtetet anëtare të KB - së dhe për këtë arsye është e domosdoshme që ata të bashkëpunojnë, nga ku dalin edhe detyrimet dhe rekomandimet e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

3.2 Paralajmërimi i hershëm

Përmes ndërtimit të një sistemi të zhvilluar dhe funksional për paralajmërim të hershëm, mundësitë për reduktim të pasojave nga katastrofat janë të mëdha.

Në këtë drejtim, përmes paralajmërimit të hershëm, është e mundshme të parandalohen dhe pakësohen rreziqet dhe pasojat nga katastrofat gjatë përmytjeve, zjarreve, erërave, prurjeve të borës, temperaturave të larta, ndotjes së ajrit etj. gjë që është kyçe në shmangien e viktimave njerëzore dhe në pakësimin e dëmeve ekonomike.

Përmes sistemit të integruar për menaxhim me ujërat, zbulimit në kohë të zjarreve, detektimit të ndotësve të ajrit, rregullimin e shtretërve të lumenjve, pastrimit të rrjetit kanalizues etj. në masë të madhe mund të reduktohen pasojat nga fatkeqësitë e tilla elementare apo të ngjashme.

Me zbatimin e sistemit "112" në masë të madhe do të sigurohet informim në kohë për qytetarët dhe institucionet kompetente në lidhje me katastrofat e mundshme dhe aktivizimin e sistemit të krizave. Informimi i shpejtë dhe mobilizimi i subjekteve të sistemit të krizave janë thelbësore për veprim efektiv dhe efikas, parandalimin dhe zbutjen e pasojave nga katastrofat.

Instalimi i sistemeve për parashikimin e tërmetejeve, vlerësimi i sasive të mundshme të reshjeve, instalimi i sistemeve të alarmimit nga zjarret, monitorimi i ndotjes së ajrit, alarmimi i emergjencave të mundshme në ndërtesat industriale, etj., Kërkon zhvillim dhe përdorim të sistemeve të sofistikuara të paralajmërimit të cilat janë thelbësore për paralajmërimin e hershëm të fatkeqësive të mundshme.

Në këtë drejtim, përmes zgjidhjeve ligjore, të gjitha subjektet duhet të kenë një detyrim ligjor, të krijojnë sisteme për zbulimin e fatkeqësive të mundshme dhe një mënyrë për të informuar institucionet shtetërore dhe qytetarët.

Sipas praktikave dhe standardeve të përcaktuara, në raste të katastrofave, është e nevojshme të ndërtohet një sistem udhëzimi se si veprojnë qytetarët dhe subjektet e tjera, me anë të të cilave duhet të përpunohen procedurat për të zvogëluar pasojat. Ky proces (edukativ dhe trajnues) duhet të jetë i vazhdueshëm.

Për të informuar qytetarët për katastrofat (krizat) e mundshme ose që janë ndodhur, është e nevojshme të implementohen edhe projekte tjera, siç janë informimi përmes mesazheve telefonike etj. zgjidhje që tashmë zbatohen në disa vende të BE-së.

3.3 Përgjigjja gjatë krizave

Përgjigjja gjatë krizave, marrja e masave dhe aktiviteteve të duhura në prag të, gjatë dhe menjëherë pas krizave (katastrofave) duhet të sigurojë që efektet e saj janë minimizuar dhe se personat e prekur nga rasti kanë marrë ndihmë dhe mbështetje.

Qëllimet prioritare janë:

- " sigurimi i informacioneve për publikun;
- " mbrojtja e jetës njerëzore;
- " kufizimi i përshkallëzimit ose zgjerimit dhe zbutjen e ndikimeve nga katastrofat;
- " mbrojtja e shëndetit të popullatës;
- " mbrojtja e mjedisit jetësor;
- " mbrojtja e pronës;
- " mirëmbajtja e shërbimeve normale në një nivel të duhur (siguria, furnizimi me ujë, ushqimi, ilaçi, etj.);
- " promovimi dhe lehtësimi i vetëndihmës në zonat e rrezikuara;
- " lehtësimi dhe rimëkëmbja e popullatës (përfshirë ndihmën humanitare, ndikimet ekonomike, infrastrukture dhe mjedisore).

Është e nevojshme që të gjitha subjektet t'i ndërmarrin përsipër detyrimet ligjore dhe të përgatisin plane për veprim në kohë katastrofe, respektivisht krizë me pasoja të mundshme. Planet duhet të azhurnohen dhe plotësohen vazhdimisht.

3.4 Sanimi i pasojave nga krizat

Nevoja për rikuperim është një përparësi kryesore pas katastrofave dhe krizave, respektivisht katastrofave natyrore dhe jonatyrore si tërmetet, përmbytjet, zjarret, etj. Rimëkëmbja është një proces kompleks dhe i gjatë, me çka qasja ndryshon në raste të tilla dhe në varësi të llojit dhe shkallës së rrezikshmërisë dhe pasojave nga kriza.

Elementi i rimëkëmbjes si pjesë e një qasjeje gjithëpërfshirëse ndaj menaxhimit të fatkeqësive - parandalimit, gatishmëria, reagimi dhe rimëkëmbja mund të jetë më i ndërlikuari dhe më i gjatë, pasi mes tjerash, varet nga materialet dhe burimet e tjera (kadrovike etj.).

Rezultatet më të mira arrihen duke siguruar strategji të rimëkëmbjes dhe duke i përafruar mundësitë me nevojat.

Nevojitet qasje e përbashkët, e koordinuar dhe e adaptueshme, ku përgjegjësia për katastrofa dhe sanime të pasojave është ndarë midis të gjithë sektorëve të shtetit, duke përfshirë edhe individët, familjet dhe grupet e komuniteteve, bizneseve dhe ngjashëm.

Qasja nën udhëheqjen e institucioneve shtetërore e mbështet kthimin e shpejtë të shërbimeve me kuptim thelbësor për nevojat njerëzore dhe paraqet mundësi për ndërtimin dhe përmirësimin e rrethanave në zonat e prekura dhe më gjerë.

Në planifikimin e sanimit të pasojave nga katastrofat, rol kryesor kanë njësitë e vetëqeverisjes lokale, kompanitë, sektori joqeveritar, por rol kryesor kanë edhe institucionet shtetërore, të cilat disponojnë me kuadër profesional, burime financiare dhe lloje tjera të burimeve.

4. Rreziqe – pasojat e mundshme nga fatkeqësitë, viktimat njerëzore, shkatërrimi i pronave

Katastrofat më së shpeshti shkaktohen nga kombinimi i rrezikshmërive të ndërvarrura nga natyra/teknike-teknologjike siç janë erërat e forta, reshjet ekstreme, temperaturat ekstreme të ajrit, ngrirja, mjegulla dhe thatësia – që mund të përforcohen më shumë me ndryshimet klimatike aktuale. Ngjarjet e tilla të mëdha mund të rrezikojnë jetën e njerëzve, në mënyrë negative ndikojnë në mjedisin jetësor dhe shkaktojnë rrezik për mbijetesë të shumë llojeve bimore dhe shtazore. Tërmetet e kombinuara me rreziqe gjeologjike (ndoshta edhe biologjike apo teknike-teknologjike) mund të ketë pasoja të mëdha dhe afatgjate për gjithë shoqërinë – viktimat e mundshme njerëzore dhe dëme të mëdha të botës bimore dhe shtazore dhe trashëgimisë kulturore.

4.1 Ndryshimet klimatike dhe Marrëveshja e Parisit për Ndryshimet Klimatike

Ndryshimet klimatike janë problem global. Sipas disa analizave, ulja e përgjithshme e emetimeve që mund të arrihet është 20 për qind sa i përket asaj kur nuk ndërmerren masa reduktuese. Në sektorin e energjisë kjo do të realizohet me ndryshimin e karburanteve – qymyrit dhe naftës me gaz, burimet e rinovueshme të energjisë – hidroenergjisë, energjisë solare, të erës, gjeotermale dhe biomasës.

Ekzistojnë shumë prova dhe shkallë e lartë në pajtim me qarqet shkencore se ndryshimet klimatike është për shkak të rritjes së emetimeve të gazrave të qelqta nga aktivitetet që kryejnë njerëzit, në rend të parë emetimet e dioksid karbonit gjatë djegies të karburanteve fosile. Emetimet e këtyre gazrave për tre dekadat e fundit janë rritur për 70 për qind, me tendencë për rritje të vazhdueshme nëse në të ardhmen mbahen praktikatat dhe sjelljet rrjedhëse. Sipas Skenarit të Emetimeve (SSE) parashikohet rritje madje për 90 për qind të emetimeve të gazrave të qelqta në vitin 2030 në krahasim të vlerave të vitit 2000.

Prandaj, janë të nevojshme ndryshime në stilin dhe shprehjet njerëzore. Ndryshimet klimatike do të ndodhin. Në pyetje është se a do të investojmë më shumë në zbutjen e tyre dhe aftësimin apo në parandalimin e pasojave. Për shembull, koncentratet të mbahen në nivel që do të kufizonin rritjen e temperaturës globale për 2,8–3,2 shkallë celsius në vitin 2030, është e nevojshme të investohet 0,2-2,5 për qind nga prodhimi bruto global kombëtar. Si rezultat i ndryshimeve klimatike supozohet “zhvendosje e Saharës drejt Mesdheut”, andaj në atë kuptim edhe Dalmacia do të dukej në shkretëtirë.

Ndryshimet e projektuara të temperaturës dhe reshjet në shtetin tonë deri në vitin 2100 tregojnë se temperatura mesatare mund të rritet deri në 3,80 shkallë celsius, ndërsa reshjet mund të ulen për 13 për qind në krahasim me periudhën e vitit 1961-1990. Rajone të veçanta do të pësonin më shumë, si pjesa juglindore dhe qendrore, ku ndryshimet mund të jenë më dramatike. Ky lloj i ndryshimeve klimatike do të pasqyroheshin negativisht ndaj të gjithë sektorëve të ekonomisë, bujqësisë, pylltarisë, burimet ujore, biodiversitetin dhe ndaj shëndetit të njerëzve.

Më 12 dhjetor të vitit 2015 në Paris, palët e UNFCCC (The United Nations Framework Convention on Climate Change - Konventa Kornizë e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike) arritën marrëveshje të rëndësishme për luftën kundër ndryshimeve klimatike dhe për përsheptimin dhe intensifikimin e aktiviteteve dhe investimeve të nevojshme për një të ardhme të qëndrueshme të karbonit. Marrëveshja e Parisit e ndërton Konventën dhe për herë të parë i bëri të gjitha kombet me qëllim të përbashkët për të ndërmarrë hapa ambicioze për luftën kundër ndryshimeve klimatike dhe t'u përshtaten efekteve të tyre, me mbështetje më të madhe që t'u ndihmohet ta bëjnë atë vendet në zhvillim.

Qëllimi i Marrëveshjes së Parisit është që ta përforcojë përgjigjen globale e kërcënimit nga ndryshimet klimatike përmes mbajtjes së temperaturës globale në këtë shekull nën 2 gradë celsius mbi nivelin dhe të vazhdojë me përpjekjet për kufizimin e rritjes së temperaturës madje deri në 1,5 gradë celsius. Marrëveshja, plotësisht ka për qëllim ta rrisë vetëdijen e vendeve që të merren me ndikimin e ndryshimeve klimatike dhe t'i bëjnë rrjedhat financiare në përputhje me emetimet e ulëta të gazrave të qelqta.

Që të arrihen këto qëllime ambicioze, mobilizim përkatës dhe sigurimi i burimeve financiare, duhet të vendos kornizë të re teknologjike dhe ndërtim të fuqishëm të kapaciteteve, me çka do të mbështeten aktivitetet nga vendet në zhvillim dhe vendet e rrezikuara, në përputhje me qëllimet e tyre. Marrëveshja, gjithashtu, parasheh kornizën e zmadhuar të transparencës për aksion dhe mbështetje.

Marrëveshja e Parisit kërkon që të gjitha palët të bëjnë përpjekje përmes "kontributeve të përcaktuara në shkallë kombëtare" (QDN) dhe të rritin këto përpjekje në vitet e ardhshme. Kjo përfshin të gjitha kërkesat e palëve të raportojnë rregullisht mbi emetimet e tyre dhe përpjekjet e tyre të zbatimit. Do të ketë gjithashtu një përqindje globale çdo 5 vjet për të vlerësuar përparimin kolektiv drejt arritjes së qëllimit të marrëveshjes dhe për të informuar palët për aktivitetet e mëtejshme individuale nga ana e palëve.

Marrëveshja e Parisit u hap për nënshkrim me 22 prill të vitit 2016 – Dita e Planetit Tokë – në selinë e KB-së në Nju Jork. Ajo hyri në fuqi me 4 nëntor 2016, 30 ditë pas të ashtuquajturës "Pragu i dyfishtë" (ratifikimi nga 55 vende të cilat marrin pjesë me më së paku 55% të emetimeve globale). Që atëherë, më shumë vende e ratifikuan dhe vazhdojnë ta ratifikojnë Marrëveshjen, duke arritur gjithsej 125 nënshkrues në fillim të vitit 2017.

Me qëllim Marrëveshja e Parisit të jetë plotësisht operative, ishte hapur program punues në Paris për t'u zhvilluar modalitete, procedura dhe udhëzime për spektër të gjerë çështjesh. Që nga viti 2016, palët punojnë së bashku në filialet (APA, SBSTA dhe SBI) dhe organe të ndryshme të përbërëse.

Përfundimi është se jetojmë në një botë ku klima ndryshon, që paraqet njërin prej sfidave më të mëdha me të cilat ballafaqohemi. Ndryshimet e klimës janë proces natyror dhe ndodhë prej formimit të planetit tonë, por tani njerëzit janë ata që ndikojnë mbi klimën dhe shkaktojnë ndryshime me pasoja të paparashikueshme. Gjithnjë e më shpesh dhe më shumë do të ndodhin ngjarje ekstreme të motit, që do të jenë dukuri e zakonshme.

Pa marrë parasysh se a janë shkaktuar nga aktivitetet e njerëzve ose janë pjesë e ciklit natyror të planetit Tokë, ekspertët pajtohen në dy punë: kur dihet se Toka bëhet planet urban dhe më shumë se 60% e popujve të botës sot jetojnë në qytete, pritet numri më i madh i njerëzve të përjetojnë pasoja më të rënda në mjediset urbane.

Ndryshimi i klimës është problem global, por pasojat do të ndjehen atje ku janë edhe arsyet për atë, në nivel rajonal dhe lokal dhe atje këto probleme do të jenë arsye për kujdes më të madh dhe aksion të planifikuar. Qytetet janë të rrezikuara për shkak përqendrimit të madh të popullit dhe objektet e ndërtuara në hapësira të vogla. Por qytetet janë edhe shumë të varura nga infrastruktura: sistemi transportues, sistemet komunikuese, shpërndarja e ujit dhe energjisë si dhe sistemet e ujërave të zeza. Përqendrimi i njerëzve dhe të mirave në qytete dhe varësia e tyre nga këto sisteme infrastrukturore i bëjnë qytetet më të rrezikuara nga ndryshimet klimatike.

Republika e Maqedonisë së Veriut patjetër duhet t'i respektojë detyrimet e Marrëveshjes së Parisit, për shkak se ajo është në interes të qytetarëve dhe faktor kyç për mjedis më të shëndetshëm jetësor.

4.2 Ekosisteme

Ekosistem paraqet tërësi dhe bashkësi e organizmave të gjalla (bimë, kafshë, mikroorganizma, njeri) dhe natyrën jo të gjallë (toka, dielli, dheu, atmosfera, kushte klimatike, klima) në mjedisin jetësor ose në hapësirat e caktuara afariste, në të cilat ato janë të lidhur pandarje. Ekosistemi është sistem pafund i komplikuar dhe dinamik i pjesëve të lidhura të cilat veprojnë njëra me tjetrën, drejtpërdrejtë ose indirekt, andaj është në ndryshim të vazhdueshëm.

Ekosistemet ndahen në tokësore(malore, barishtore, pyjore) dhe ujore (detare, liqenore, lumore).

Në ekosistem hasim tre lloje të marrëdhënieve midis pjesëve të saja, edhe atë: aksion, reaksion dhe bashkëaksion.

Ekosistemet pësojnë ndryshime të mëdha për shkak të fatkeqësive natyrore si zjarre, përmytje, stuhi dhe të ngjashme, por edhe për shkak të ndikimit njerëzor dhe mospërgjegjësisë si dhe përdorimi i pakontrolluar i burimeve natyrore. Mbi ekosistemet negativisht ndikon edhe industria si dhe ndryshimet klimatike, të shkaktuara para se gjithash nga ndotja e ajrit, ujërave dhe tokës.

Korniza për Aksion i Sendait i definon problemet e menaxhimit të keq me vendin, përdorimi i paqëndrueshëm i burimeve natyrore dhe degradimi i ekosistemeve si shtitës kryesor i rreziqeve të katastrofave, që duhet të zgjidhen.

Rekomandohet qasje drejt përdorimit dhe udhëheqjes së qëndrueshme të ekosistemeve dhe të zbatohet qasje integruuese për udhëheqjen me mjedisin jetësor dhe burimet natyrore në të cilin do të merret parasysh edhe zvogëlimi i rreziqeve nga katastrofat.

Të domosdoshme janë vlerësimet periodike të rreziqeve, ekspozimi, ndjeshmëria, karakteristika të rreziqeve dhe efekteve të tyre të mundshme mbi ekosistemet në shkallë të caktuara hapësinore, si dhe marrja e masave përkatëse parandaluese.

Rëndësi të madhe është që të shkëmbehen përvojat dhe të promovohet bashkëpunimi ndërkufitar në planifikimin dhe zbatimin e qasjes që do të bazohet në ruajtjen e ekosistemit, në raste ku kemi burime të përbashkëta natyrore si lumenjtë dhe shtretërit e lumenjve, liqenet dhe bregliqenet, pyjet dhe të ngjashme, me qëllim zvogëlimin e rreziqeve të epidemive, tërheqja dhe zgjerimii nivelit të ujit, zjarret dhe ngjashëm.

Njerëzit dhe shoqëritë me ndryshimin e shprehive të përditshme nëpërmjet hapave të vogla por megjithatë thelbësore për sjellje përgjegjëse dhe përdorim të matur të burimeve, mund të kontribuojnë drejt mjedisit jetësor dhe natyrës më të mirë dhe të qëndrueshme.

4.3 Tërmetet

Tërmetet janë dukuri natyrore si rezultat i zhvendosjes të pllakave tektonike, lëvizjes së kores tokësore, me çka lirohet energji e madhe që kontribuon në dridhjen e tokës.

Maqedonia e Veriut është rajon aktiv tërmetesh dhe sizmik. Të dhënat statistikore për tërmetet në Republikën e Maqedonisë së Veriut tregojnë se çdo vit ndodhin tërmete me intensitet mesatar në epiqendër prej 4 shkallë makrosizmike.

Deri tani në vend janë evidentuar tërmete të fuqishme me lartësi të fortë në Shkup (9 shkallë sipas Merkalievit dhe 6,1 sipas Rihterit), Pehçevë (10 sipas Merkalievit, 7,5 sipas Rihterit), Vallandovë (9 shkallë sipas Merkalievit, 6,7 sipas Rihterit), Dibër (9 shkallë sipas Merkalievit, 6,5 shkallë sipas Rihterit) dhe qytete të tjera.

Në Maqedoninë e Veriut tërmetet e fuqishme mund të marrin karakteristika të katastrofave, me shkatërrimin e një pjese të qytetit apo të tërën, lagjet urbane dhe fshatrat, sistemet infrastrukturore për transport, furnizimet e ujit, energjitë elektrike, telekomunikimet dhe të ngjashme me humbje të mëdha të njëpasnjëshmenjerëzore dhe materiale.

Tërmetet e fuqishme në vend shpesh ndiqen nga një varg i rrezikshmërive dytësore si zjarre, përmytje në mjedise urbane dhe rurale, aksidente teknologjike, epidemi, rrëshqitje dhe çarje të tokës, likuidime, ndryshime në lëvizjen e ujërave nëntokësore dhe pozita e burimeve, thatësia e burimeve të cilat shfrytëzohen për furnizim të ujit dhe të ngjashme.

Analizat e Bankës Botërore janë se dëmet e parashikuara ekonomike të cilat mund t'i pësojë Maqedonia e Veriut dhe ekonomia e saj nga aksidentet elementare eventuale të ngjashme me tërmetin e Shkupit në vitin 1963, do të mund të arrijnë deri në 40 për qind të BPV-së së vendit, që është mbi 2 miliard dollarë.

Republika e Maqedonisë së Veriut është e domosdoshme ta ndjek aktivitetin sizmik dhe t'i informojë qytetarët për aktivitetet sizmike, vazhdimisht e përforcon vetëdijen dhe e edukon popullatën për gatishmëri të kushteve në tërmet, me ndërmarren e masave parandaluese për mbrojtje personale dhe kolektive.

Me rëndësi të veçantë është qytetarët së bashku me institucionet, por edhe me shoqërinë në përgjithësi të merr set masash parandaluese që do t'i zvogëlojnë efektet e tërmeteve. Masat për zvogëlimin e rrezikut sizmik ndërmerren në më shumë drejtime edhe atë nga vlerësimi i dinjitetshëm dhe ndjekja e vazhdueshme e rrezeve sizmike në nivel kombëtar, ndërtimi i objekteve të sigurta me dizajn specifik për rezistencë më të madhe, modifikimi (sanimi dhe përforcimi) i objekteve tanimë të ndërtuara si ndërtesa, shtëpi, objekte publike, ura, autostrada dhe të ngjashme me kapacitet të pamjaftueshëm ose të degraduar të rezistencës sizmike, sigurimi dhe depozitimi i rezervave të ushqimit, ujit, ilaçeve, mjeteve, sigurimit të pronave, tokave, personave dhe lëndëve, sigurimi të pajisjeve për ndihmë të parë dhe plane për evakuim, sigurimi i kushteve për zhvendosjen e përkohshme të qytetarëve gjatë tërmeteve eventuale dhe të ngjashme.

4.4 Përmbytje, përmbytje të rrëmbyeshme dhe përmbytje urbane (sistem integral për menaxhimin me ujërat)

Përmbytjet mund t'i ndajmë në përmbytje të lumenjve, përmbytje të rrëmbyeshme dhe përmbytje urbane. Përmbytjet e lumenjve kryesisht lajmërohen nga reshjet e shumta dhe të rrëmbyeshme që zgjasin për një kohë më të gjatë (disa ditë) të njëpasnjëshme me dhe pa kombinim të shkrirjes ekzistuese të borës së pyjeve.

Bëhet fjalë për fenomen hidrologjik ku lajmërohet rritje e papritur e nivelit të ujit në lumenjtë dhe liqenet si pasojë e dukurive meteorologjike (reshje të shiut, shkrirje të borës), më pas si rezultat i rrënimit të pendave, por edhe gjatë e kanaleve të lumenjve për shkak të pengesave artificiale apo natyrore të ndërtuara në ura nga materiale të bartura (dru, rrënimet, pluhura, mbeturina) ura me dimensione të parregullta si dhe objekte hidroteknike dhe të tjera, ndërsa e gjithë kjo në situata të caktuara e sjell në pyetje funksionimin normal të sistemeve infrastrukturore.

Përmbytjet e rrëmbyeshme janë përmbytje afatshkurta dhe dukuri të viktimave njerëzore. Lajmërohen si pasojë gjatë shirave të rrëmbyeshme afatshkurta me intensitet të madh dhe sasi të madhe të ujit, që bien në zonat ujëmbledhëse relativisht të vogla në periudhë prej 15 minutash deri 6 orësh. Numri më i madh i viktimave gjithkund në mbarë botën lajmërohen si pasojë e këtij lloji të përmbytjeve, dhe shikuar statistikisht numri më i madh i viktimave janë fëmijë, persona të lodhur dhe persona në moshë.

Përmbytjet urbane lajmërohen në situatë të shirave intensive të rrëmbyeshme intensive, para se gjithash në kushte të kaosit urban, objekte të parregullta të ndërtuara dhe sistem jopërkates për mbajtjen e ujërave në pjesët e sipërme të ujërave mbledhëse dhe sistem rregullativ për kullimin e ujërave atmosferike. Në shumë situata, përmbytjet ndodhin si pasojë e pakujdesisë së autoriteteve të qytetit dhe atyre urbane, të cilat nuk kryejnë funksionimin normal dhe mirëmbajtjen e sistemeve të ujërave të zeza dhe kanalizimeve.

Boshtet dhe kanalet e kullimit nuk mirëmbahen dhe pastrohen rregullisht pas shiut të fortë, dhe inspektimet e parregullta të objekteve dhe daljeve të tyre atmosferike që përfundojnë rregullisht në rrjetin e kanalizimeve mbeten një problem i madh. Uji i stuhisë nuk duhet të drejtohet direkt nga objektet drejtpërdrejt në rrjetin e kanalizimeve, d.m.th. është e ndaluar që ulluqet nga objektet të zbatohen në sistemin e kanalizimeve të ujërave të zeza dhe mbeturinave.

Kullimi jo i duhur i sasive të mëdha të ujit si rezultat i reshjeve të mëdha mund të çojë në përmbytje dhe dëme të mëdha pronash. Gjithashtu problematike janë ato vende ku nuk ka rrjedhje të vazhdueshme të lumenjve. Në raste të tilla, një fluks i papritur uji mund të ndodhë për një kohë të shkurtër. Këto situata duhet të merren shumë seriozisht pasi ato mund të rrezikojnë jetën e njerëzve, të mirat ekonomike dhe individuale, si dhe strehimin dhe llojet e tjera të infrastrukturës. Rrymat e zhurmshme shkaktojnë erozionin agresiv të tokës dhe kjo e bën zonën më të prekshme. Rëndësia e këtyre fenomeneve meteorologjike shprehet gjithnjë e më shumë si urbanizim, ose uzurpimi i rrjedhave të përrenjve, rritet, dhe nëse ato trajtohen në mënyrë jo të duhur dhe joprofesionale, pasojat do të jenë të pashmangshme.

Të sigurohet mbrojtja, ruajtja dhe përmirësimi i vazhdueshëm i regjimit të ujërave, të përmirësohet gjendja e sistemeve ekologjike të ujërave dhe sistemet ekologjike të varura nga uji dhe të mbrohet dhe përparohet mjedisi ujqor nëpërmjet shfrytëzimit rajonal të ujërave, zvogëlim progresiv i lëshimeve dëmtuese dhe eliminimi gradual i emetimeve të substancave të rrezikshme, si dhe zbutja e pasojave nga veprimi i dëmshëm i ujërave dhe nga mungesa e ujërave duhet zbatim përkatës të sistemit integruar për menaxhim me ujërat.

Në atë drejtim, merren hapa për rregullimin e të drejtës së personave fizik dhe juridik që të shfrytëzojnë ujëra, të lëshojnë ujëra të zeza, respektivisht të lëshojnë dhe hedhin materie dhe substanca në sipërfaqe dhe ujëra nëntokësore, si dhe të nxjerrin rërë, çakall dhe gurë nga shtrati dhe brigjet e trupave të sipërfaqeve ujore. Ajo duhet në masë të madhe të kontribuojë për zvogëlimin e pasojave nga përmbytjet.

4.5 Zjarre

Zjarret janë fenomene të rregullta që lidhen me periudhën verore dhe drejtpërdrejtë lidhen me kushtet ekstreme meteorologjike. Më shumë parametra meteorologjik veprojnë

njëkohësisht në “kryerjen” e kombinimit të pamjaftueshëm i cili paraqet rrezik potencial për shpërthime dhe përhapjen e pakontrolluar (kontroll të vështirë) të zjarrit. Kushtet meteorologjike të cilat ndikojnë në zjarre janë kryesisht temperaturat e larta tropike, periudhat e erërave të thata dhe të forta.

Disa pjesë të shtetit tonë kanë predispozitë të madhe të krijojnë kushte për krijimin e indeksit ekstrem të lartë të rrezikut për zjarr veçanërisht në periudhën verore. Ato janë zona me sipërfaqe barishtore dhe komplekse malore. Pikërisht, me rëndësi të veçantë është sjellja e përgjegjshme dhe marrja e masave përkatëse kundër zjarreve si shfrytëzimi i materialeve vetëm të gazit, pajisja me sensorë të cilët në hapësirë të mbyllur reagojnë në temperatura të rritura me ndihmën e shfrytëzimit të zjarrit të hapur, prania e zjarrfikësve të trajnuar me pajisje në vendin ku punohet, ndërsa ekziston rrezik momental nga zjarri, trajnimi i qytetarëve dhe vendosja e obligueshme e aparateve për shuarjen e zjarrit.

Me rëndësi të veçantë është zbulimi i hershëm i zjarreve dhe lokalizimi dhe shuarja e tyre. Në këtë drejtim është e domosdoshme përkrah hulumtuesve të ndërmarrjeve publike dhe subjekteve të tjera, duhet të shfrytëzohen edhe drone, si dhe sensorë dhe lloje të tjera të pajisjeve për detektimin e zjarreve.

4.6 Thatësi

Thatësia është dukuri natyrore, katastrofë natyrore që lidhet kryesisht me deficitin e reshjeve për një periudhë të gjatë në lidhje me mesataren e reshjeve në zonë të caktuar. Ajo paraqet proces kompleks që përfshinë faktorë të ndryshëm për caktimin e rrezikut dhe ndjeshmërisë.

Në krahasim me katastrofa të tjera natyrore, siç janë përmbytjet, thatësia relativisht ngadalë zhvillohet dhe vështirë është koha për caktimin e fillimit dhe mbarimit të tij. Prandaj, nuk ekziston përkufizim universal i thatësisë. Pasojat e thatësisë reflektohen thuajse në të gjitha aspektet e jetës tek njerëzit, bimët dhe kafshët.

Mungesa e reshjeve mund të ndodhë gjatë disa javëve, muajve ose viteve, që mund të rezultojë me zvogëlimin e ujërave, të mirave në sipërfaqe dhe nëntokësore ose zvogëlimi i qarkullimit të ujërave në lumenj dhe në nivelin e ujërave në liqene duke shkaktuar thatësi hidrologjike, dukuria e thatësisë (sedimentimi dhe ngrohja) në prodhimin e bimëve quhet thatësi agronome. Thatësia agronome mund të ndodhë katër stinët dhe të ketë pasoja për furnizimin me ujë.

Gjatë pranverës së thatë dhe me shfaqjen e erërave, shtresa e lartë e tokës dhe e korrejeve mund të thahet dhe të mos jetë në gjendje të mbin në kohë.

Gjatë vjeshtës, reshjet e pamjaftueshme ngadalësojnë zhvillimin e të lashtave dimërore. Kur thatësia ndikon negativisht në furnizimin me ujë për të përmbushur nevojat njerëzore, ekonomike dhe kulturore, atëherë është një thatësi socio-ekonomike.

Detyra kryesore e prodhimit modern bujqësor është të arrihet një rendiment i lartë i bimëve të kultivuara. Nga njëra anë, prodhuesi bujqësor gjeneron prodhim dhe fitim fitimprurës dhe nga ana tjetër kontribuon në një rritje të fondit të përgjithshëm të ushqimit, i cili po bëhet gjithnjë e më shumë si lëndë e parë strategjike e botës së sotme.

Në varësi të llojit të thatësisë (thatësia meteorologjike, thatësia agro-meteorologjike dhe thatësia hidrologjike) kemi edhe lloje të ndryshme të pasojave në lidhje me dëmtimet që ndodhin dhe paraqesin një kërcënim të mundshëm për zjarret në ajër të hapur.

4.7 Temperatura ekstreme të ajrit

Temperaturat ekstreme të ajrit i referohen periudhave të vazhdueshme të ftohta ose të nxehta që mund të rrezikojnë shëndetin dhe sigurinë e njeriut, të shkaktojnë dëme në energji elektrike, komunikime, transport dhe sisteme të furnizimit me ujë, infrastrukturë, pronë dhe mjedis, dhe mund të prish edhe prodhimin industrial. Ngarkesa të mëdha në dëborë në kombinim me periudha të temperaturave ekstreme të ajrit gjithashtu mund të shkaktojnë probleme në funksionimin e përditshëm të njerëzve dhe jetën normale. Bora e rëndë, e dendur dhe e lagësht shpesh shkakton probleme me furnizimin me energji elektrike, etj.

Çdo vit, nxehtësia kërcënon shëndetin e shumë njerëzve, veçanërisht të moshuarve. Valët e nxehtësisë përbëjnë një rrezik për popullatën dhe shkaktojnë vdekshmëri të rritur. Disa vende të rajonit evropian po përballen me valë ekstreme të nxehtësisë.

Temperaturat ekstreme të ajrit mund të shkaktojnë probleme shëndetësore dhe një numër të shtuar të vdekjeve dhe prandaj janë një problem i shëndetit publik. Pritet që ngrohja e shkaktuar nga ndryshimi i klimës mund të rrisë shpeshtësinë e valëve të nxehtësisë. Veçanërisht grupe të rrezikuara të njerëzve janë fëmijë të vegjël, pacientë kronikë, të moshuar dhe njerëz që punojnë jashtë.

Temperaturat ekstreme që mund të paraqesin rrezik për popullatën nuk janë të njëjta gjatë gjithë vitit, për shkak të ndjeshmërisë së njerëzve ndaj ndryshimeve të temperaturës.

Vlerat kufitare për temperaturat që mund të shkaktojnë probleme shëndetësore janë gjithashtu një shkak i rritjes së vdekshmërisë në të gjithë vendin. Kjo është arsyeja pse nevojiten analiza serioze dhe masat e duhura parandaluese në interes të shëndetit të njeriut dhe mbijetesës së botës bimore dhe shtazore.

4.8 Prurje të borës

Reshjet e borës në kombinim me shiun dhe akullin janë një dukuri e rregullt në sezonin e ftohtë të vitit, veçanërisht në rajonet më të larta. Reshjet e dendura të borës, të shoqëruara nga erëra të forta, prodhojnë borë që shpesh prish funksionimin normal të sistemeve të infrastrukturës.

Zhvillimi i një sistemi që do të sigurojë paralajmërim të hershëm për lëvizjet e mundshme të borës, veçanërisht në zonat urbane ku ka një fluks të lartë njerëzish, mund të zvogëlojë ndikimin e rrezikut të mundshëm për sigurinë e tyre.

Ky sistem do të alarmonte ngarkesat e borës në çatitë e ndërtesave banesore, objekteve të zyrave, sallave sportive, qendrave tregtare dhe lehtësirave të tjera të infrastrukturës.

Në të njëjtën kohë, do të zhvilloheshin aktivitete me karakter informativ që do të synonin jo vetëm pronarët e pronave, por edhe qytetarët.

4.9 Erërat

Në verë, ky fenomen ka një rëndësi të madhe për rajonet me një indeks të lartë të rrezikut nga zjarri. Era mund të ndërhyjë në funksionimin normal të sistemeve të infrastrukturës, veçanërisht linjave të transmissioinit, rrugëve etj.

Erërat në ndërthurje me borën mund të kenë një ndikim të rëndësishëm në formimin e ortekëvetë borës dhe kështu rrezikojnë seriozisht funksionimin normal të sistemeve të infrastrukturës dhe prishin aktivitetet e rregullta.

Ciklonet janë fenomene meteorologjike që kanë një spektër të gjerë efektsh dhe ndikimesh në zonën e prekur, duke shkaktuar reshje të mëdha shiu, erëra të forta, shkarkime elektrike intensive, etj. Aktiviteti ekstrem ciklonik mund të ndikojë seriozisht në zonën e prekur si rezultat i manifestimit të njëkohshëm të fenomeneve të ndryshme meteorologjike.

Karakteristikat e sistemeve meteorologjike atmosferike - anticiklonet janë thatësi afatgjatë, deficite të larta të reshjeve, tharje të shpejtë të vegjetacionit, periudha të gjata të temperaturave tropikale - valë tropikale, indeksi i rrezikut nga zjarri, etj.

Gjithashtu, këto sisteme kanë dy veti termike, përkatësisht formimin e një "liqeni të ftohtë" nga pellgjet dhe formimin e "mjegullës së tokës për shkak të përmbysjeve të temperaturës" me inversione ekstreme të temperaturës.

Këto karakteristika kanë një rëndësi të madhe negative për zonat urbane. Në këto kushte meteorologjike, gjendja e mjedisit në zonat urbane dhe vetitë e veçanta të mikroklimës, ku mund të formohet përmbysja e temperaturës, seriozisht e shkatërruar rëndë, dhe

përqendrimet e ndotësve të grimcave shpesh i tejkalojnë pragjet e vlerave të lejueshme, duke e çuar gjendjen në një nivel alarmues.

Në këto sisteme meteorologjike, në periudhën e verës formohen “ishujt e ajrit të nxehtë” në zonat ujëmbledhëse urbane gjatë verës në të cilat temperaturat jashtëzakonisht të larta të ajrit mbahen për një periudhë të gjatë kohore (disa ditë rresht) me një indeks të nxehtësisë jashtëzakonisht të lartë.

4.10 Ndotja e ajrit

Ajri në Republikën e Maqedonisë së Veriut është i ndotur në mënyrë alarmante. Kjo tregohet nga stacionet matëse që thuajse çdo ditë regjistrojnë ndotje që është e shumëfishtë sesa lejohet. Megjithatë Ligji për Cilësinë e Ajrit të Ambientit është përshtatur me vlerat e rrepta të legjislacionit të Bashkimit Evropian, ndotja e ajrit në Republikën e Maqedonisë së Veriut ka qenë mbi standardin Evropian për vite me radhë.

Analizat, veçanërisht të Bankës Botërore, tregojnë se qendra shumë të industrializuara si Shkupi, Manastiri dhe Kumanova (energji), Kavadari dhe Tetova (metalurgjia) dhe Miladinovci (rafinimi i naftës së papërpunuar) kontribuojnë ndjeshëm në cilësinë e dobët të ajrit. Ndotësit më të zakonshëm janë industria, automjetet e vjetra, karburantet motorike në trafik, si dhe ngrohja me dru, qymyr, plastikë etj. Situata në dimër rëndohet veçanërisht nga mungesa e gazsjellësit, dhe familjet shpesh ngrohen me dru sepse është më e lira.

Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut duhet të hartojë një strategji për ajrin e pastër në zonat urbane, duke futur standarde të rrepta për parandalimin e ndotjes, gazifikimin, përdorimin e burimeve të rinovueshme të energjisë, subvencione për qytetarët e rrezikuar social për ngrohje, etj.

Sfida kryesore mbetet ngritja e vetëdijes së institucioneve kompetente dhe qytetarëve për nevojën për të ndërmarrë hapa konkret që do të rezultojnë në përfitime të qëndrueshme për cilësinë e ajrit të ambientit. Të gjithë duhet të kuptojnë se çfarë dëmi sjell ndotja e ajrit si në individ, ashtu edhe në tërë ekonominë kombëtare, cilat janë burimet e ndotjes dhe cilat janë shpenzimet për sektorin publik dhe privat për shkak të tyre.

4.11 Aksidentet industriale

Gjatë viteve nëntëdhjetë të shekullit të kaluar, për shkak të luftërave në zonë dhe bllokadës ekonomike, prodhimi industrial ishte vazhdimisht në rënie. Gjatë kësaj periudhe, dhe më vonë gjatë periudhës së tranzicionit, struktura e ekonomisë maqedonase ndryshoi ndjeshëm. Shumica e kompanive që bëjnë biznes dhe aktivitete të rregullta në lidhje me substanca të rrezikshme, transport dhe depozitim paraqesin një kërcënim për njerëzit dhe

mjedisin. Zjarre të mëdha, shpërthime gazi dhe aksidente të shkaktuara nga substanca të rrezikshme në rrethana të caktuara, papritmas dhe shpejt mund të bëhen një katastrofë tjetër.

Sasia e dëmit të shkaktuar nga viktimat të mundshme njerëzore dhe numri i lëndimeve varet nga shumë faktorë: ashpërsia e dëmit, numri i punonjësve, dendësia e popullsisë, forca e objektit, lënda e rrezikshme, mënyra e funksionimit, etj. Duke pasur parasysh karakteristikat fiziko-kimike të substancave të rrezikshme dhe pronat që mund të ndikojnë në shëndetin e njeriut dhe mjedisin, si dhe përputhjen me masat parandaluese (teknike dhe administrative), ekzistojnë mundësi reale për të minimizuar rreziqet.

4.12 Rrezatimi jonizues

Rrezatimi jonizues (rrezatimi) është ai rrezatim, i cili ka energji të mjaftueshme për të shkaktuar që një elektrone të shpërthejë nga një atom elektron-neutral, duke bërë kështu jonizues. Rrezatimi jonizues është i kudondodhur dhe mund të jetë i një natyre të ndryshme. Ekziston rrezatim natyror, për shembull, rrezatim kozmik dhe rrezatim jonizues nga radionuklidet kozmogjenike. Rrezatimi jonizues gjithashtu vjen nga materiale radioaktive që ekzistojnë në koren e tokës. Edhe trupi i njeriut përmban radionuklide.

Përveç rrezatimit natyror, rrezatimi jonizues vjen edhe nga burime radioaktive që rrjedhin artificialisht, të cilat përdoren në mjekësi, industri, kërkime shkencore, etj., Si dhe gjeneratorë të rrezatimit, siç janë makinat me rreze X, përshpejtuesit, ciklotronet, etj.

Drejtoria e Sigurisë së Rrezatimit është një organ i administratës shtetërore autonome, misioni i të cilit është të krijojë një sistem kontrolli mbi të gjitha burimet e rrezatimit jonizues, si dhe të sigurojë një menaxhim të sigurt dhe trajtimin e materialeve radioaktive / bërthamore dhe mbetjeve radioaktive për të mbrojtur kundër rrezatimit jonizues, personat e ekspozuar profesionalisht dhe mjedisin jetësor.

Drejtoria zhvillon procedurën e regjistrimit, licencimit dhe kontrollit të burimeve të rrezatimit jonizues, përcakton nivelet dhe kushtet e ndërhyrjes për mbrojtje dhe siguri nga rrezatimi, lëshon leje, merr ndërhyrje në rast se të ngjarjeve emergjente, mban Regjistrin Kombëtar të burimeve të rrezatimit jonizues, etj.

Drejtoria ka përgatitur një "Plan për mbrojtjen e popullatës në rast të rrezatimit emergjent në Republikën e Maqedonisë", i cili rregullon sistemin e gatishmërisë dhe përgjigjes së shtetit në rast të ngjarjes së përmendur.

Në përputhje me vendosjen e gatishmërisë për përgjigje efektive gjatë ngjarjeve të jashtëzakonshme radioaktive përfshihen më shumë ministri dhe institucione si QMK, ESHS, MSH, MPB me policinë kufitare, MMJPH, MBPEU, MM, ISHP, MF me Drejtorinë Doganore.

Baza e krijimit të sistemeve të përshtatshme të gatishmërisë për rrezatim dhe sistemet e planifikimit të përgjigjes është vlerësimi i kërcënimeve nga rrezatimi. Ky vlerësim identifikon objektet, aktivitetet dhe vendet ku ka gjasa të ndodhë një ngjarje e jashtëzakonshme rrezatimi.

Ekziston një bashkëpunim i mirë përmes një Memorandum Bashkëpunimi të nënshkruar midis Drejtorisë, Ministrisë së Brendshme (Policisë Kufitare) dhe Administratës Doganore dhe është zhvilluar një PSO (Procedurë Standarde e Operimit) për procedurën e zbulimit të burimit radioaktiv në vendkalimet kufitare. Punonjësit e Ministrisë së Punëve të Brendshme (Policia Kufitare) dhe Administrata Doganore janë të pajisur me pajisje për zbulimin e burimeve radioaktive (pagës dhe instrumentet e zbulimit celular), dhe detektorë të panelit statik (vetëm gamma) janë instaluar në dhjetë vendkalime kufitare, të gjitha këto nuk janë në funksion.

Drejtoria e Sigurisë së Rrezatimit në bashkëpunim me QKKMK - Qendra Kombëtare e Koordinimit për Menaxhimin e Kufijve, Administratën Doganore dhe Policinë Kufitare ka zhvilluar PSO (Procedurat Standarde të Operimit) për të vepruar në rast rrezatimi të rritur në një pikë kufitare dhe për të kryer një ushtrim për verifikimin e gatishmërinë e secilës palë të përfshirë.

4.13 Mbeturina radioaktive

Mbeturinat radioaktive janë materiale në çfarëdo forme fizike ose mbetje të aktiviteteve të lidhura me to që përmbajnë ose janë të kontaminuar me substanca radioaktive dhe kanë një aktivitet ose përqendrim mbi nivelin që nuk i nënshtrohet kontrollit dhe ekspozimi i tyre nuk përjashtohet nga Ligji për Mbrojtje duke siguruar rrezatimin jonizues dhe sigurinë e rrezatimit dhe rregulloret e miratuara në të.

Subjekti juridik është përgjegjës për marrjen e masave për të parandaluar mbeturinat radioaktive që ndotin mjedisin përtej kufijve të përcaktuar, duke ruajtur aktivitetin dhe sasinë e mbeturinave radioaktive në minimumin e mundshëm duke përdorur trajtimin dhe çaktivizimin e duhur.

Mënyra e trajtimit të mbeturinave, gjegjësisht mbledhja, ruajtja, kondicionimi, transportimi dhe deponimi përcaktohet nga Drejtoria e Sigurisë së Rrezatimit përmes legjislacionit përkatës dytësor.

Mbeturinat radioaktive përpunohen në atë mënyrë që të sigurojnë sigurinë e operacioneve në kushte normale, të merren masa për të parandaluar ndodhjen e incidenteve ose aksidenteve, dhe të ndërmarrin hapa për të lehtësuar pasojat nëse ato ndodhin.

Transportimi i mbeturinave radioaktive dhe burimet e përdorura radioaktive do të kryhet në përputhje me dispozitat në fuqi për transportin e materialit radioaktiv dhe dispozitat për mbrojtjen nga rrezatimi jonizues dhe siguri nga rrezatimi.

Për stacionin e menaxhimit të mbeturinave radioaktive sigurohet mbrojtje fizike dhe siguri ndaj qasjes së paautorizuar të personave dhe hedhjes së paautorizuar të materialeve radioaktive.

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, nuk është ndërtuar depo kombëtare për mbeturina radioaktive dhe të njëjtat si burime të përdorura radioaktive rruhen në disa depo të përkohshëm.

Magazini dhe trajtimi i mbeturinave radioaktive duhet të bëhet në përputhje me standardet e larta dhe dispozitat ligjore, me qëllim që të parandalohen efektet anësore të tyre.

4.14 Sulmet terroriste

Terrorizmi është një fenomen me të cilin përballet bota moderne. Me aktet terroriste rrezikohen jetët e njerëzve, si dhe stabiliteti dhe siguria e shtetit. Republika e Maqedonisë së Veriut është përfshirë në "Koalicionin Kundër Terrorizmit" ndërkombëtar dhe në këtë plan në mënyrë të pavarur dhe me shtetet e tjera duhet të japë një kontribut aktiv.

Zbatimi i Strategjisë Nacionale të Republikës së Maqedonisë së Veriut për luftën kundër terrorizmit (2018-2022) është me rëndësi të veçantë që të parandalohen sulmet e mundshme terroriste.

4.15 Pasojat e krizës së emigrantëve

Praktikat në të gjithë botën tregojnë se emigrantët, azilkërkuesit dhe refugjatët shpesh përballen me kufizime specifike të marginalizimit. Ata mund të luftojnë çdo ditë për qasje në shërbime, burime dhe mundësi përkatëse për shkak të faktorëve siç janë aftësitë e kufizuara gjuhësore, njohuritë lokale, izolimi social dhe hapësinor dhe mungesa e besimit në anëtarët dhe institucionet e vendeve të tyre. Më konkretisht, ata mund të vuajnë edhe për shkak të qëndrimeve të tyre politike dhe kulturore.

Këta faktorë, gjithashtu kanë ndikime të ndryshme në ekspozimin e tyre ndaj rreziqeve dhe qasjes ndaj vetëmbrojtjes dhe opsioneve mbështetëse në rast të goditjeve dhe streseve nga të gjitha llojet - me këtë edhe me rritjen e rrezikshmërisë së tyre ndaj fatkeqësive.

Emigrantët paraqesin një element kryesor për zvogëlimin e qëndrueshëm dhe efektiv të rrezikut nga katastrofat. Prandaj nevojitet vendosja e një kornize institucionale që mbron

në mënyrë të duhur emigrantët dhe të drejtat e tyre dhe forcon strukturat e komunitetit, por gjithashtu mundëson edhe siguri dhe mirëqenie afatgjatë.

Që të zvogëlohet ndjeshmëria lidhur me mosbesimin ndaj emigrantëve dhe frikën ndaj qeverisë, institucionet e vendit- nikoqir duhet t'i zbatojnë në mënyrë përkatëse konventat dhe standardet ndërkombëtare të migracionit.

Që të parandalohen pasojat e krizës së emigrantëve, aktivitetet duhet të synojnë lidhjen e njerëzve me njëri-tjetrin, prezencë më të madhe, forcimin e kapaciteteve të tyre dhe pjesëmarrjen në vendimmarrjen publike. Vetëm në këtë mënyrë mund të krijohen një sërë përvojash, përgjegjësish dhe narrativitetesh, me këtë edhe përmirësimi i besimit të ndërsjellë dhe kohezionit shoqëror.

Republika e Maqedonisë së Veriut po përgatit një strategji për trajtimin e "krizës së emigrantëve" dhe pritjes dhe trajtimit të organizuar të emigrantëve, si dhe mbrojtje kundër fluksit të pakontrolluar të emigrantëve. Në këtë drejtim, i patjetërsueshëm është bashkëpunimi me vendet fqinje, BE-në dhe OKB-në.

4.16 Veprimet në kushte të epidemive

Epidemi është një dukuri jashtëzakonisht e shpeshtë e ndonjë sëmundje në një popullatë. Sëmundjet epidemike mes tjerash janë kolera, gripi, tifoja dhe murtaja. Sipas rregullit, gjithmonë, bëhet fjalë për sëmundje ngjitëse. Më pas, çdo qytetar ka të drejtën e mbrojtjes nga sëmundjet ngjitëse dhe obligim për të mbrojtur veten dhe të tjerët nga infektimi. Mbrojtja nga sëmundjet ngjitëse arrihet përmes planifikimit, organizimit, monitorimit të vazhdueshëm të situatës epidemiologjike dhe zbatimit të masave të përcaktuara me ligj, si dhe mbikëqyrje dhe kontroll mbi masat e zbatuara.

Zbatimi i masave për mbrojtje nga sëmundjet ngjitëse ka përparësi në zbatimin e masave të tjera të kujdesit shëndetësor, si dhe sigurimin e mjeteve materiale dhe mjeteve të tjera. Masat për mbrojtje nga sëmundjet ngjitëse zbatohen drejtpërdrejt nga institucionet shëndetësore dhe punonjësit shëndetësor, duke zbatuar metoda dhe mjete në përputhje me arritjet e fundit shkencore dhe mjekësore.

Ministria përgjegjëse për kryerjen e punëve shëndetësore monitoron lëvizjen e sëmundjeve ngjitëse dhe prandaj i informon organet kompetente, miraton programe për mbrojtjen e popullatës nga sëmundjet ngjitëse, koordinon aktivitetet dhe përcakton masa për zbatimin e programeve. Instituti i Shëndetit Publik monitoron dhe studion situatën epidemiologjike të sëmundjeve ngjitëse dhe për këtë rregullisht e informon Ministrinë. Qendrat e Shëndetit Publik e monitorojnë situatën epidemiologjike me sëmundjet ngjitëse në zonën e caktuar për të cilën janë krijuar dhe për gjendjen e informojnë Institutin e Shëndetit Publik.

Mbrojtja e popullatës nga sëmundjet ngjitëse përfshin masa të përgjithshme dhe të veçanta për parandalimin e dukurisë, zbulimin e hershëm, parandalimin e përhapjes dhe luftën kundër sëmundjeve ngjitëse dhe infeksioneve.

Masat e përgjithshme që zbatohen për mbrojtje kundër sëmundjeve ngjitëse janë: 1) sigurimi i ujit të pijshëm të sigurt dhe kontrolli i sigurisë së ujit dhe objekteve të furnizimit me ujë; 2) sigurimi i kushteve sanitare-higjienike dhe kushteve të tjera në prodhimin, përgatitjen, ruajtjen dhe qarkullimin e ushqimit; 3) asgjësimi i ujërave të zeza dhe mbeturinave të tjera të ngurta dhe të lëngshme në mënyrë që të parandalojnë ndotjen e mjedisit njerëzor (ujë, tokë, ajër); 4) kryerja e dezinfektimit preventiv, dezinfektim, dezinsketim, deratizim dhe masat e tjera higjeno-teknike në vendbanime dhe zona të tjera publike; 5) sigurimi i kushteve sanitare-teknike dhe higjienike në objektet publike: shkolla dhe institucionet parashkollore, objekte ushqimore, pajisjet e furnizimit me ujë, objekte tjera publike; 6) sigurimi i ujit higjenikisht të sigurt në llixhat, pishinat rekreative, liqenet dhe objektet e tjera rekreative dhe vendshërimet natyrore dhe 7) sigurimi i aktiviteteve preventive- promovuese për avancimin e shëndetit të popullatës.

Masat e posaçme për mbrojtjen e popullatës nga sëmundjet ngjitëse janë: 1) zbulimi i burimeve të ngjitjes (të sëmurë ose bartës) dhe vendosja e diagnozës etiologjike; 2) paraqitja e sëmundjeve ngjitëse; 3) hulumtime epidemiologjike; 4) izolimi, mbikëqyrja shëndetësore, karantina, transporti dhe trajtimi i obligueshëm; 5) imunoprofilaksia dhe kemoprofilaksia; 6) dezinfektimi, dezinfektimi dhe deratizimi; 7) kryerja e kontrolleve shëndetësore-higjienike; 8) monitorimi i infeksioneve ndër-spitalore dhe ndërmarrja e masave për parandalimin e tyre, dhe 9) edukimi shëndetësor.

Parandalimit të sëmundjeve ngjitëse duhet t'i jepet përparësi dhe është e nevojshme sjellja më e përgjegjshme nga institucionet dhe qytetarët.

5. Paralajmërimi nga katastrofat e mundshme (konkretizimi i obligimeve)

5.1 Sistem për alarmim dhe përditësimi i tij

Sistemi për alarmim përdoret për të përshkruar sigurimin e informacioneve mbi një rrezik të ri që lejon para kohe të ndërmerren veprime për zvogëlimin e rrezikut. Ekzistojnë sisteme alarmimi për rreziqe natyrore, gjeofizike dhe biologjike, raste emergjente komplekse socio-politike, rreziqe industriale, rreziqe shëndetësore, etj.

Sistemi i alarmimit është element kryesor në uljen e rrezikut nga katastrofat. Veprimi i hershëm shpesh mund ta parandalojë rrezikun e humbjes së jetës dhe ndikimet ekonomike dhe materiale. Që masat e ndërmarra të jenë efektive dhe të qëndrueshme, ato duhet të përfshijnë në mënyrë aktive komunitetet që janë në rrezik.

Veprimi praktik duhet të përqendrohet në më shumë fusha:

- Zhvillimi i sistemeve alarmuese që mund të menaxhohen nga komunitetet lokale dhe kanë qëndrueshmëri afatgjate të përfshirë në hartimin dhe funksionimin e tyre, me ç'rast, sistemet e këtilla duhet të zhvillohen nga vetë kompanitë.
- Demonstrimi dhe promovimi i masave për zbutjen e katastrofave në shoqëri, përfshirë trajnimin dhe ndërgjegjësimin për fatkeqësitë natyrore dhe rreziqet
- Ndërtimi i kapaciteteve të komuniteteve për të zhvilluar sisteme alarmimi dhe të njëjtit të shërbejnë për të zvogëluar pasojat nga katastrofat

Sistemi i plotë dhe efikas i alarmimit mbështet katër funksione kryesore: analizën e rrezikut, monitorimin dhe paralajmërimin; diseminimin dhe komunikimin; dhe aftësia për t'u përgjigjur.

Analiza e rrezikut nënkupton edhe studimin e faktorëve që tregojnë ndonjë katastrofë që është e pashmangshme, si dhe metodat e përdorura për zbulimin e këtyre faktorëve. Disiminimi dhe komunikimi kanë të bëjnë me transmetimin e informacioneve mbi rrezikun dhe paralajmërimet që të arrijnë deri tek ata që janë në rrezik në një mënyrë të qartë dhe të kuptueshme. Përfundimisht, aftësi të duhur për përgjigje kërkon ndërtimi i planit të përgjigjes në shkallë nacionale, testim të planit dhe promovim të gatishmërisë për t'u siguruar që njerëzit të dinë si t'u përgjigjen paralajmërimeve.

Në këtë drejtim, është i nevojshëm përmirësimi i gjithë sistemit të alarmimit, funksionaliteti dhe modernizimi i tij, duke përfshirë metodat moderne të komunikimit, përmes përdorimit të telefonave, internetit, rrjeteve sociale etj.

5.2 Informimi i institucioneve kompetente

Qeveria, organet e administratës shtetërore, sektori i biznesit dhe organet e tjera shtetërore, si edhe komunat, duhet të sigurojnë përgatitje paraprake dhe operacione urgjente dhe masa të tjera të veprimit në rast të ndonjë situatë të jashtëzakonshme nga katastrofa.

Në shumë vende, fenomenet e jashtëzakonshme të motit të viteve të fundit kanë rezultuar me përkeqësimin e madh në funksionet normale të shoqërisë. Për të kontrolluar këto situata, është e nevojshme t'u qasemi masave të përshkruara në planet për gjendje të jashtëzakonshme.

Me një sistem paralajmërimi të hershëm për katastrofat e shkaktuara nga fatkeqësitë natyrore është e domosdoshme të mblidhen informacione që më vonë do të analizohen nga ekspertë të punësuar në institucione të ndryshme. Ata do t'i përpunonin informacionet dhe do të jepnin paralajmërimet për katastrofat e shkaktuara nga rreziqet natyrore që e rrezikojnë jetën e njerëzve, infrastrukturën dhe funksionimin e ekonomisë.

Në këtë drejtim, janë duke u zhvilluar dy projekte: numri i vetëm evropian për thirrje emergjente E-112 dhe zbatimi i gjeneratës tjetër të Sistemit të Menaxhimit të Incidenteve (NGICS – Next Generation Incident Command System – NATO SPS Project)

5.3 Informimi i qytetarëve

Informimi në kohë për qytetarët është thelbësor për zvogëlimin e viktimave dhe dëmeve të pronës nga katastrofa. Kjo çështje ka rëndësi dhe obligim parësor për të gjithë subjektet në sistemin e mbrojtjes.

Në këtë drejtim, rëndësi të veçantë ka vendosja e një portali krizash për qytetarët që do të shpërndajë informacione të mara nga institucionet shtetërore, qytetarët dhe organizatat joqeveritare, si dhe mediumet. Në rrethana normale, portali do t'u sigurojë qytetarëve informacione dhe udhëzime bazë për atë çfarë duhet ndjekur në krizë. Për më tepër, portali do të ketë linqe me informacione më të hollësishme në faqet e internetit të organeve kompetente.

Në kohë krize, faqja në internet do të përmbajë pjesë interaktive përmes të cilave qytetarët dhe organizatat joqeveritare do të mund të japin informacion shtesë për autoritetet dhe të marrin informacione të publikuara nga ana e autoriteteve.

Analizat e fundit të sistemit të parandalimit tregojnë se ai është vjetruar dhe është jofunksional, kështu që është e domosdoshme të fillon ndërtimi i një sistemi të ri bashkëkohor për informimin e qytetarëve për fatkeqësitë e mundshme dhe të jepen udhëzime se si të veprohet në situata të tilla.

5.4 Implementimi i sistemit E-112

Numri i vetëm i telefonit E-112 paraqet një sistem të integruar ku qytetarët dhe subjektet e tjera në sistemin e menaxhimit të krizave mund të telefonojnë dhe të ndërhyjnë për zjarre ose ndonjë ngjarje tjetër krize, të kërkojnë ndihmë mjekësore ose policore, si dhe të informohen për katastrofat e mundshme ose katastrofat që tashmë kanë ndodhur.

Numri 112 është numër i vetëm dhe i përbashkët për raste urgjente për të gjitha 28 vendet anëtare të BE -së dhe vendet e tjera. Numri i përbashkët evropian 112 përveç vendeve të BE-së është zbatuar edhe në Shqipëri, Kroaci, Mal të Zi, Serbi, Turqi, Norvegji, Zvicër etj.

Thirrja në këtë numër është falas dhe e disponueshme në telefoninë fikse dhe mobile (në disa vende edhe kur telefoni është i kyçur dhe madje edhe kur nuk ka kartë SIM). Numri 112 është zakonisht i disponueshëm në shtetet së bashku me numrat e tjerë që përdoren tradicionalisht për qasje në shërbimet e urgjencës me qëllim që të lejohet një qasje e lehtë, e thjeshtë dhe e shumëanshme.

I vetmi numër për të gjitha vendet evropiane është vendosur me qëllim që të jetë i lehtë për t'u mbajtur mend dhe qytetarët të mund ta përdorin në çdo vend në raste urgjencash. Me përdorimin e 112 shmanget nevoja për të mësuar numra të ndryshëm kombëtar, si dhe nevoja për të mbajtur mend numra të ndryshëm për qëllime të ndryshme në një vend, të cilët për qytetarët mund të jenë konfuze, të rrezikshme madje ndonjëherë edhe fatale në raste urgjente.

Me E112 parashikohet që operatori telekomunikues t'i transmetojë informacionet e vendndodhjes të personit që është paraqitur në qendrën e thirrjeve urgjente, në mënyrë që të mund të gjendet menjëherë dhe të reagohet. Prandaj nevojitet koordinim i veçantë mes operatorëve të komunikimeve elektronike dhe shërbimeve / autoriteteve për raste urgjente që i përgjigjen thirrjes. (Direktivat e BE-së për E112 (2003) kërkojnë që rrjetet e telefonisë celulare të ofrojnë shërbime urgjente që do të ofrojnë informacione për vendndodhjen e thirrjes celulare).

Numri 112 në Bashkimin Evropian menaxhohet dhe financohet nga secili shtet anëtar, i cili gjithashtu vendos për organizimin e qendrave të thirrjeve emergjente. Këto parime janë miratuar dhe janë obliguese edhe për vendet candidate për anëtarësim në BE (dhe për anëtarët e Marrëveshjes së EEA-së), përfshirë Republikën e Maqedonisë së Veriut. Në kuadër të dispozitës ligjore dhe duke respektuar standardet teknike të Bashkimit Evropian, Maqedonia e Veriut duhet të implementojë sistemin sa më shpejt të jetë e mundur.

Në vitin 2009, Qeveria e RMV-së miratoi një studim Fizibiliteti për organizimin dhe funksionimin e E-112 në Republikën e Maqedonisë, me standardet që duhen përmbushur dhe fazat e zbatimit. Në vitin 2010 themeloi edhe një Bord Mbikëqyrës për ndjekje dhe monitorim të progresit të zbatimit të sistemit. Në vitin 2016, është bërë rishikimi i studimit fizibiliteti për shkak të periudhës së gjatë kohore (donacion nga Qeveria e Republikës së Sllovenisë - Qendra për Bashkëpunim Ndërkombëtar), dhe në vitin 2017 është bërë përkthim i rishikimit (ndihmuar nga Zyra e Komisionit Evropian në Shkup).

Zbatimi i E-112 është prioritet i parë i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, ministrive përkatëse dhe institucioneve tjera përgjegjëse për menaxhimin me krizat, mbrojtjen dhe shpëtimin.

5.5 Ballafaqimi me lajmet e rreme dhe sulmet sajber

Në termin "lajmet e rreme", qytetarët i identifikojnë postimet që postohen në mediat sociale.

Propaganda dhe lajmet e rreme ekzistojnë me shekuj, por interneti nuk duhet të keqpërdoret për të përhapur gënjeshtër dhe dezinformata.

Mjetet dhe shërbimet e "promovimit" përmes mediave sociale janë lehtësisht të kapshme dhe të pakufizuara. Njerëzit kalojnë më shumë kohë në këto faqe si një mënyrë për t'i marrë lajmet dhe informacionet më të reja,

Qeveritë duhet të ndërtojnë një sistem për njohjen e lajmeve të rreme dhe një sistem për përgjigje përkatëse dhe informim të qytetarëve.

Lajmet e rreme janë fenomene të Shekullit 21 që mund të vijnë nga fusha të ndryshme dhe të kenë synime të ndryshme për t'i arritur. Megjithatë, lajmet e rreme në këtë fushë mund të sjellin pasoja të rënda nëse reagimi është me panik, i pa menduar, etj. Prandaj, është e nevojshme një qasje serioze ndaj këtij fenomeni ku mediat gjithashtu luajnë një rol të rëndësishëm në kontrollin e "informacioneve" të tillë përpara se t'i publikojë.

6. Vendosja e sistemit të menaxhimit me kriza, mbrojtjes dhe shpëtimi

6.1 Detyrimet e subjekteve të sistemit

Efikasiteti i sistemit të zvogëlimit të rrezikut nga katastrofat është esenca e platformave kombëtare për uljen e rrezikut nga katastrofat. Vetëm institucionet e mirëorganizuara, me obligime konkretisht të definuara dhe gatishmërinë e institucioneve, garantojnë parandalimin e suksesshëm, paralajmërim të hershëm dhe uljen e pasojave nga katastrofat.

Të gjitha institucionet shtetërore, ndërmarrjet publike, kompanitë dhe subjektet e tjera kanë detyrime ligjore dhe shoqërore për të vepruar, por e patjetërsueshme është që ky sistem të zhvillohet dhe përmirësohet vazhdimisht.

6.2 Menaxhimi i krizave

Me kushtetutë dhe ligje definojnë detyrimet e institucioneve të cilat i menaxhojnë krizat të shkaktuara nga fatkeqësitë natyrore ose fatkeqësi të tjera.

Rol kryesor në menaxhimin e krizave ka Komiteti Drejtues, i cili përgatit propozime për aktivizimin e sistemit të krizave, ndërsa vendimet i përcakton ose miraton Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut, Kuvendi i Republikës së Maqedonisë së Veriut ose Presidenti i Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Në periudhën e ardhshme, duhet të kontrollohet mekanizmi i përgjithshëm i menaxhimit të krizave, si dhe nevoja për të siguruar një njësi të veçantë të menaxhimit të krizave si pjesë e sistemit të përgjithshëm të krizave dhe përfshirjen e tij në ndërtimin e një sistemi mbrojtës më efikas dhe funksional për menaxhimin e krizave, mbrojtjes dhe shpëtimi.

6.3 Qendra e Menaxhimit të Krizave

Roli i Qendrës së Menaxhimit me Kriza përcaktohet me Ligjin e Menaxhimit të Krizave (Gazeta Zyrtare e RM-së, nr. 29/2005 dhe Gazeta Zyrtare e RM – së, nr. 36/2011), sipas të cilit Qendra i kryen punët në lidhje me sigurimin e vazhdimësisë në bashkëpunim ndërsektorial dhe ndërkombëtar, konsultime dhe koordinime në menaxhimin e krizave; përpilimin dhe azhurnimi i vlerësimit të vetëm për të gjitha rreziqet dhe rrezikshmëritë që mund ta cenojnë sigurinë e Republikës; propozimin e masave dhe aktiviteteve për zgjidhjen e krizave dhe situatave të krizës, dhe kryen edhe obligime të tjera të parashikuara me ligj, si dhe është bartëse e mbështetjes së përgjithshme (profesionale, organizative, administrative etj) të Komitetit Drejtues dhe Grupit të Vlerësimit, si organe qeveritare që administrojnë me sistemin i menaxhimit të krizave.

Gjërat specifike gjatë kryerjes së detyrave dhe përgjegjësi të QMK-së, konsiston në mbajtjen e komunikimit dhe koordinimit të vazhdueshëm me të gjithë organet e administratës shtetërore, autoritetet shtetërore, Ushtrinë e Republikës së Maqedonisë, forcat e mbrojtjes dhe shpëtimit, autoritetet komunale dhe Qyteti i Shkupit, ndërmarrjet publike, institucionet dhe shërbimet publike, institucionet shkencore, shoqëritë tregtare me interes të veçantë, qytetarët, shoqata civile, Kryqi i Kuq i RM-së, mjetet për informim publik, si dhe me përfaqësuesit e organizatave ndërkombëtare humanitare dhe institucione nga vendet e tjera që janë përgjegjës për çështje që lidhen me parandalimin dhe paralajmërimin e hershëm të rreziqeve dhe rrezikshmërive të ndryshme, si dhe trajtimin dhe tejkalimin e pasojave të fatkeqësive dhe katastrofave.

6.4 Drejtoria për Mbrojtje dhe Shpëtim

Me miratimin e Ligjit për Mbrojtje dhe Shpëtim, është formuar organ i veçantë shtetëror, Drejtoria e Mbrojtjes dhe Shpëtimit dhe është krijuar sistemi i mbrojtjes dhe shpëtimit në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Drejtoria e Mbrojtjes dhe Shpëtimit e monitoron dhe analizon situatën në fushën e mbrojtjes dhe shpëtimit, ndërsa propozon edhe masa për të përmirësuar situatën dhe për të orientuar zhvillimin e sistemit të mbrojtjes dhe shpëtimit, si dhe për të monitoruar dhe analizuar situatat. Gjithashtu, e koordinon punën e të gjitha institucioneve, menaxhimin e bazës së vetme të të dhënave për forcat operative, organizimin dhe kryerjen e ushtrimeve për pjesëmarrësit në sistemin e mbrojtjes dhe shpëtimit, kryerjen e aktiviteteve parandaluese dhe operative, zbatimin e masave, edukimin e qytetarëve dhe mbikëqyrjen e zbatimit të mbrojtjes dhe shpëtimit.

Për më tepër, Drejtoria e Mbrojtjes dhe Shpëtimit kontrollon funksionimin dhe pajisjen e njësive që i takojnë vetëqeverisjes lokale për të ruajtur integritetin e sistemit të mbrojtjes dhe shpëtimit.

Funksionet dhe përgjegjësitë themelore të mbrojtjes dhe shpëtimit kanë të bëjnë me planifikimin, organizimin dhe zbatimin e masave në lidhje me mbrojtjen dhe shpëtimin e njerëzve, mjedisin jetësor, të mirat materiale, burimet natyrore, botën bimore dhe shtazore dhe pasurinë kulturore nga fatkeqësitë natyrore, epidemitë, episodet, epifitetet dhe aksidentet e tjera.

Mbrojtja dhe shpëtimi në Republikë organizohen dhe zbatohen nga organet shtetërore, organet e administratës shtetërore, organet e njësive të vetëqeverisjes lokale (komunat dhe Qyteti i Shkupit), ndërmarrjet publike, institucionet publike dhe shërbimet, shoqëritë tregtare, shoqatat civile, qytetarët dhe forcat për mbrojtje dhe shpëtim, në mënyrë të rregulluar me Ligjin për Mbrojtje dhe Shpëtim dhe dispozitat tjera të miratuara në bazë të këtij ligji.

6.5 Ministria e Mbrojtjes

Ministria e Mbrojtjes, veçanërisht Ushtria e Republikës së Maqedonisë së Veriut, luan një rol të rëndësishëm në parandalimin dhe menaxhimin e katastrofave.

Ministria e Mbrojtjes është një institucion i rëndësishëm shtetëror në sistemin e administrimit të krizave, respektivisht merr pjesë në parandalimin, paralajmërimin e hershëm dhe menaxhimin e krizave që paraqesin rrezik për të mirat, shëndetin dhe jetën e njerëzve dhe kafshëve, e që vijnë nga fatkeqësitë natyrore, epidemitë dhe rreziqet tjera të cilët drejtpërdrejt e rrezikojnë rendin dhe sigurinë kushtetuese të Republikës së Maqedonisë së Veriut ose të një pjese të saj.

Ministria e Mbrojtjes kontribuon dhe merr pjesë në parandalimin dhe uljen rreziqeve nga fatkeqësitë dhe katastrofat, dhe merr pjesë sipas dispozitave pozitive, ndërsa masat dhe aktivitetet e saja i zbaton përmes disa dokumenteve dhe aktiviteteve të planifikuara dhe në bashkëpunim me institucionet e tjera të sistemit të menaxhimit të krizave. Ministria e Mbrojtjes kompetencat për zvogëlimin e rreziqeve nga fatkeqësitë dhe katastrofat i merr nga Ligji për Mbrojtje, Ligji për Menaxhim me Krizat dhe Ligji i Mbrojtjes dhe Shpëtimit.

Sipas Ligjit për Mbrojtje, Ministria e Mbrojtjes dhe Ushtria e Republikës së Maqedonisë organizojnë përgatitje për menaxhimin e krizave në mbështetje të sistemit të menaxhimit të krizave të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Ministria e Mbrojtjes dhe ARMV-ja kanë një staf profesional (me përvojë, të edukuar, të trajnuar) të gatshëm për t'u përgjigjur detyrimeve në fushën e parandalimit, paralajmërimit të hershëm dhe menaxhimit të krizave;

Sipas analizave, Ministria e Mbrojtjes dhe ARMV-ja sugjerojnë krijimin e një sistemi të vetëm komandues (Incident Command System) gjatë veprimeve konkrete, për të shmangur veprimet e pakoordinuara dhe për të nxjerrë maksimumin gjatë aksioneve konkrete.

6.6 Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut është garantuesi i integritetit territorial dhe pavarësisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut.

ARMV-ja bën: përgatitjen e forcave konvencionale tokësore dhe ajrore, mbështetje të forcave të Ministrisë së Brendshme në trajtimin e kërcënimeve, rreziqeve dhe kërcënimeve për sigurinë e Republikës, mbështetje të organeve të pushtetit shtetëror dhe njësive të vetëqeverisjes lokale, ndihmë për sigurinë e strukturave civile në lidhje me ndihmë në rast të fatkeqësive natyrore dhe ruajtjes së infrastrukturës vitale siç janë tërmetet, zjarret, përmytjet dhe situata të tjera krize si për shembull, furnizimi me ushqim për popullatën në rajone malore të izoluara në dimër, kryerja e punëve inxhinierike në rregullimin e shtretërve të lumenjve, pyllëzimet dhe detyrat dhe detyrimet e tjera të ndërlikuara në përputhje me Kushtetutën dhe ligjet e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Përfshirja e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut në situata krize bëhet përmes një procesi mjaft të ndërlikuar dhe mund të ngadalësojë aktivizimin. Prandaj nevojiten ndryshime ligjore dhe kushtetuese. Ndryshimet janë të nevojshme për të thjeshtuar procesin e aktivizimit dhe përfshirjes së Ushtrisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut në sistemin e krizave.

6.7 Ministria e Punëve të Brendshme

Ministria e Brendshme disponon me burime për angazhim të shpejtë dhe veprim efikas në kushte efektive ndaj katastrofave. MPB-ja ka sistem të zhvilluar komunikimi, resurse në të gjithë vendin, mjete transportuese dhe mjete të tjera teknike, si dhe staf profesional për të vepruar në kohë krize ose katastrofash.

Ministria e Brendshme në raste krize i kryen këto detyra:

- Ndërmerr masa dhe aktivitete për të luftuar terrorizmin ndërkombëtar, urban dhe format më të rënda të krimit të organizuar siç janë rrëmbimet, shantazhet, atentatet, atentatet, sulmet ndaj njerëzve dhe pronave të tyre,

- Ndërmerr masa dhe aktivitete në lidhje me fatkeqësitë natyrore dhe fatkeqësitë e tjera, katastrofat teknike dhe teknologjike, epidemitë dhe sëmundjet e tjera të njerëzit dhe kafshët,
- Kryen sigurimin e kufirit shtetëror në kushte të gjendjes së krizës,
- Vendos rendin dhe qetësinë publike në rastet kur të njëjtat shkelen në një shkallë më të madhe me indikacione për t'u shndërruar në trazira civile dhe
- Kryen sigurim të jashtëzakonshëm dhe të përforcuar të objekteve me rëndësi të veçantë të Republikës, përfaqësitë diplomatike dhe konsullore të organizatave ndërkombëtare, samitet politike dhe konferencat të nivelit të lartë.

6.8 Endi Hidrometeorologjik

EH - ja është një organ që kryen funksionet e përcaktuara me Ligjin për Aktivitetin Hidrometeorologjik (Gazeta Zyrtare e RM nr.103/08). Në fushëveprimin e kompetencave të Entit bën pjesë kryerja e punëve meteorologjike dhe hidrologjike që përfshijnë aktivitete lidhur me zhvillimin dhe funksionimin e kujdestarisë meteorologjike dhe hidrologjike, hulumtimin e atmosferës, tokës dhe burimeve të ujit, mbrojtjes ndërtimore dhe punët e zbatimit të meteorologjisë dhe hidrologjisë. Gjithashtu, Enti i kryen edhe detyrimet ndërkombëtare të Republikës së Maqedonisë së Veriut në fushën e meteorologjisë, hidrologjisë, monitorimin e cilësisë së ujërave të ujit dhe e koordinon zbatimin e tyre.

Në kuadër të autorizimeve dhe kompetencave të tyre, bën pjesë edhe funksionimi dhe zhvillimi i vigjilencës hidrometeorologjike, kërkimet dhe zbatimi në fushën e veprimtarisë hidrometeorologjike, krijimin e një sistemi efikas të parashikimit dhe paralajmërimit të hershëm për motet dhe katastrofat hidrologjike dhe zhvillimin e një sistemi cilësor të informacionit hidrometeorologjik, i destinuar për të siguruar informacione dhe shërbime të sakta mbi motin, klimën, ujin dhe mjedisin jetësor për të gjithë sektorët e shtetit, mediumet publikun, Organizatat Joqeveritare dhe sektori privat për të mbrojtur njerëzit dhe të mirat materiale dhe beneficionet ekonomike të shoqërisë.

6.9 Instituti i Inxhinierisë së Tërmeteve dhe Sizmologjisë Inxhinierike

Instituti i Inxhinierisë së Tërmeteve dhe Sizmologjisë Inxhinierike në Shkup, është institut shkencor me rëndësi të veçantë për parandalim dhe paralajmërim të hershëm, i cili kryen:

- hulumtim mbi dukuritë e tërmeteve dhe manifestimet e tyre në sipërfaqe dhe pasojat që i shkaktojnë në objektet ndërtimore, sistemet e infrastrukturës, makinerisë dhe pajisjeve elektrike;

- studimi i rreziqeve nga rrezikshmëritë e tjera natyrore dhe teknologjike;
- zhvillimi dhe përsosja e metodave për menaxhimin e fatkeqësive natyrore dhe teknologjike;
- studimi i dukurive të ndryshimeve klimatike;
- kryerja e hulumtimeve komplekse dhe të kombinuara në fushat e sizmologjisë inxhinierike, inxhinierisë së tërmeteve, gjeologjisë, gjeofizikës, gjeotektonikës, inxhinierisë strukturore dhe informatikës;
- zhvillimi dhe përsosja e sistemeve të strukturimeve dhe pajisje projektimi dhe ndërtimi i objekteve në kushte sizmike;
- kryerja e hulumtimit dhe zhvillimit të materialeve të reja;
- zhvillimi i metodave dhe pajisjeve për kryerjen e hetimeve eksperimentale të materialeve, elementeve, modeleve, pajisjeve dhe strukturave të përfunduara;
- ofrimi i ndihmës dhe pjesëmarrjes së ekspertëve në të gjitha llojet e planifikimit, hartimit dhe eliminimit të pasojave të tërmeteve katastrofike dhe llojeve të tjera të katastrofave natyrore dhe teknologjike;
- pjesëmarrje në zhvillimin e dokumentacionit të projektimit;
- përgatitjen dhe pjesëmarrjen në përpilimin e rregulloreve teknike, standardeve dhe udhëzuesve në fushën e saj dhe zonat afër tyre;
- kontrollimi dhe testimi i pajisjeve, materialeve dhe strukturave për tërmetet dhe veprimtaritë e tjera dinamike;
- dhënia e mendimeve të ekspertëve dhe zhvillimi i ekspertizave;
- shënimin e hulumtimeve profesionale dhe shkencore nga fushat e saj dhe fushat e ndërlidhura për ruajtjen e mjedisit.

Prioritetet e Institutit të Inxhinierisë së Tërmeteve dhe Sizmologjisë Inxhinierike janë përqendruar në:

- mbledhjen e të dhënave dhe përgatitja e modelit të ekspozimit si një parakusht themelor për zhvillimin e një modeli kombëtar të monitorimit të rrezikut në nivel kombëtar;
- model kombëtar për rrezikun nga tërmetet, por edhe për rreziqet e tjera natyrore dhe teknologjike;
- definimi, hartimi dhe zhvillimi i sistemit të informacioneve për vlerësimin e shpejtë dhe standard të dëmtimeve dhe humbjeve pas tërmeteve të fuqishme;

- përgatitja e Programit për rritjen e ndërgjegjësimit të publikut dhe gatishmërinë e popullatës në rast të tërmeteve dhe katastrofave të tjera natyrore dhe teknologjike;
- përgatitja e anekseve kombëtare për parametrat e përcaktuar kombëtare, si shtojcë ndaj dispozitave të reja evropiane në ndërtimtari të cilat së shpejti të jenë pjesë e legjislacionit kombëtar;
- ushtrim dhe trajnim të projektuesve dhe inxhinierëve për të zbatuar dispozitat evropiane në praktikën ndërtimore sigurimin e një niveli më të lartë të sigurisë sizmike;

Aktivitetet që i ndërmerr Instituti i Inxhinierisë së Tërmeteve dhe Sizmologjisë Inxhinierike janë me interes strategjik për mbrojtjen e popullatës dhe të mirat materiale të Republikës së Maqedonisë së Veriut nga fatkeqësitë natyrore dhe teknologjike. Në këtë drejtim, është e nevojshme të ndërtohen mekanizma ligjor dhe kulturë për zbatimin e standardeve të përcaktuara nga ky institut.

6.10 Ministria e Shëndetësisë dhe Institucionet e Shëndetësore

Ministria e Shëndetësisë dhe sistemi shëndetësor në përgjithësi kanë një rol të rëndësishëm për të zvogëluar pasojat e katastrofave. Detyrimet përcaktohen në një numër ligjesh, si dhe në dokumente strategjike që lidhen me forcimin e rezistencës ndaj situatave të krizës, epidemive, pandemive, etj.

Ministria e Shëndetësisë është përgjegjëse për koordinimin e çështjeve që kanë të bëjnë me përgatitjen dhe reagimin ndaj fatkeqësive, formon dhe organizon institucione shëndetësore territoriale, administron organizimin dhe funksionimin e shërbimit të urgjencës dhe shpëtimit me helikopterë, përgatit elaborate për ushtrime dhe kujdeset për donacione dhe ndihmë humanitare.

Prioritetet kryesore gjatë katastrofave janë sigurimi i kushteve për akomodim të përkohshëm, sigurimi i ujit të shëndetshëm, ushqimit dhe ilaçeve dhe ofrimi i një kujdesi adekuat mjekësor.

Është e nevojshme të forcohet rezistenca e sistemit kombëtar shëndetësor duke integruar menaxhimin e rrezikut nga katastrofat në kujdesin parësor, sekondar dhe terciar, veçanërisht në nivel lokal.

Të zhvillohet kapaciteti i punonjësve shëndetësor për të kuptuar rreziqet nga katastrofat dhe për të aplikuar dhe zbatuar një qasje të përshtatshme për zvogëlimin e rreziqeve shëndetësore.

Të zbatohen ushtrime dhe trajnime të ekipeve mjekësore për reagim gjatë katastrofave, si dhe trajnim të popullatës përmes programeve shëndetësore në bashkëpunim me sektorët e tjerë.

Të forcohen politikat gjithëpërfshirëse që i mbulojnë të gjitha kategoritë e qytetarëve, për qasje në shërbimet themelore shëndetësore, përfshirë nënat- lehona, fëmijët e posalindur, kujdes për fëmijët, personat me aftësi të kufizuara dhe qytetarët e moshuar.

Të forcohet bashkëpunimi i institucioneve shëndetësore dhe subjektet e tjera relevante në mënyrë që të avancohet kapaciteti i shtetit për uljen e rreziqeve nga katastrofat në fushën e shëndetësisë, duke iu përmbajtur rregullave ndërkombëtare shëndetësore dhe duke ndërtuar një sistem shëndetësor rezistent.

Të promovohet rezistenca e infrastrukturës kritike, në veçanti infrastrukturës së ujësjellësit, infrastrukturës rrugore dhe të telekomunikacionit, institucioneve arsimore, spitaleve dhe institucioneve të tjera të kujdesit shëndetësor, në mënyrë që të garantohet siguria, efektiviteti dhe operacionaliteti i tyre gjatë dhe pas katastrofës, si një nga njësitë më të rëndësishme që shpëtojnë jetë.

6.11 Brigadat Territoriale Kundër Zjarrit

Njësitë territoriale kundër zjarrit janë forca më e madhe, më e organizuar dhe e pajisur teknikisht për të vepruar në kohë katastrofe.

Këto njësi është e nevojshme të integrohen në mënyrë funksionale në sistemin e krizave, të modernizohen, të pajisen teknikisht dhe të përforcohen në mënyrë kadrovike.

Për shkak të shuarjes së e zjarreve, shpëtimin e jetëve të qytetar[ve dhe mbrojtjen e pronave nga zjarret dhe shpërthimet, ofrojnë asistencë teknike gjatë fatkeqësive dhe situata të rrezikshme, si dhe kryejnë e detyrave të tjera në aksidente dhe katastrofa.

Njësi Territoriale Kundër Zjarrit formojnë Qyteti i Shkupit dhe komunat në vijim: Manastir, Veles, Gjevgjeli, Gostivar, Koçan, Kumanovë, Ohër, Prilep, Strumicë, Tetovë, Shtip, Resnjë, Kavadar, Vallandovë, Dibër, Berovë, Vinica, Delçevë, Kriva Pallankë, Strugë, Kërçovë, Krushevë, Makedonski Brod, Radovish, Sveti Nikollë, Probishtip, Demir Hisar dhe Negotinë.

Njësitë territoriale kundër zjarrit duhet të jenë të ekuipara në mënyrë kadrovike, të menaxhohen teknikisht dhe të integrohen në mënyrë funksionale në sistemin e menaxhimit të krizave, mbrojtjes dhe shpëtimit.

6.12 Njësitë e Vetëqeverisjes Lokale dhe rezistenca e qyteteve

6.12.1 Njësitë e Vetëqeverisjes Lokale

Njësitë e vetëqeverisjes lokale kanë rol kryesor në ndërtimin e sistemit për forcimin e rezistencës dhe zvogëlimin e rreziqeve nga katastrofat.

Ndikimi dhe goditja nga katastrofat më së shumti ndjehen në nivel lokal, por edhe përfitimet e politikave të suksesshme të zvogëlimit të rrezikut nga katastrofat janë më efektive në nivel lokal. Synimi E i Kornizës së Aksionit të Sandait bën thirrje për rritjen e numrit të vendeve me strategji lokale deri në vitin 2020 dhe decentralizimin e aktiviteteve për zvogëlimin e rreziqeve nga katastrofat në nivel lokal.

Duhet të inkurajohen autoritetet lokale të punojnë për uljen e rrezikut nga katastrofat, pasi rreziqet kanë karakteristika lokale dhe specifike që kërkojnë masa dhe aktivitete specifike dhe aktivitete, ndërsa rekomandohet zhvillimi i një mekanizmi për monitorim, vlerësim periodik dhe raportim publik për përparimin e strategjive dhe planeve lokale për rezistencë ndaj katastrofave.

Është e nevojshme që vlerësimet e katastrofave dhe planet e veprimit të përsosen dhe të përpunohen në mënyrë praktike. Komunat gjatë zhvillimit lokal dhe sjelljes dhe realizimit të planeve detajore të përgjithshme dhe urbanistike, të zbatojnë standarde për parandalimin dhe uljen e fatkeqësive nga katastrofat.

Është e nevojshme të vlerësohet kapaciteti teknik, financiar dhe administrativ i komunave për menaxhimin e rreziqeve, të forcohet aftësia e autoriteteve lokale për të evakuuar popullsinë që jeton në zona që janë më të ekspozuara ndaj katastrofave, të zbatohen trajnime dhe edukim mbi përdorimin trullit dhe standardet për ndërtim e përgatitur sipas karakteristikave gjuhësore dhe kulturologjike në komunat e ndryshme, etj.

Rekomandohet të mbështet bashkëpunim dhe mësim e ndërsjellë mes autoriteteve lokale dhe komunave në uljen e rrezikut nga katastrofat.

Në esencë, njësitë e vetëqeverisjes lokale duhet të zbatojnë standardet më të larta për rritjen e rezistencës ndaj katastrofave, të përpunojnë dhe inspektojnë praktikisht aktivitetet dhe masat e parashikuara, me qëllim të sigurimit të standardeve dhe kushteve për zbutjen e katastrofave dhe llojet e tjera të krizave.

6.12.2 Rezistenca e qyteteve

Qytetet përballen me një numër të madh sfidash në shekullin e 21. Efektet e shkaktuara nga ndryshimet klimatike, rritja e ndikimit të migrimit, infrastruktura e papërshtatshme dhe sajber sulmet na detyrojnë të adaptohem, të transformohemi dhe të jemi të përgatitur si për krizat e pritura ashtu edhe për ato të mundshme, katastrofat etj.

Qytetet edhe më tej janë të rrezikuara nga tërmetet, përmytjet, sulmet terroriste, epidemitë dhe gjëra të ngjashme.

Prandaj, është e nevojshme një strategji për rezistencë të qyteteve. Qytetet duhet ta forcojnë rezistencën ndaj "sulmeve" të mundshme të shkaktuara nga katastrofat natyrore, por edhe ndaj llojeve të tjera të krizave të mundshme (sulme terroriste, etj.).

6.13 Mediumet në procesin e zvogëlimit të rrezikut nga katastrofat

Në nivel kombëtar, rajonal dhe lokal, është e nevojshme të ngrihet niveli i ndërgjegjësimit dhe vetëdijes së qytetarëve për uljen e rrezikut nga katastrofat përmes fushatave tradicionale dhe mediatike sociale që synojnë grupe të ndryshme.

Është e nevojshme të zhvillohen dhe praktikohen fushata rajonale, kombëtare dhe lokale si një instrument i ngritjes së vetëdijes publike duke ndjekur shembullin e praktikave të mira të vendeve të tjera, në mënyrë që të promovojnë një kulturë të pengimit dhe parandalimit të fatkeqësive përmes qytetarisë përgjegjëse dhe kuptimit të rreziqeve nga katastrofat. Është e nevojshme të inkurajohen të gjithë aktorët e interesuar publik dhe privat që të përfshihen në mënyrë aktive në nisma të tilla me qëllim të mësimin të ndërsjellë dhe shkëmbimit të përvojave.

Rekomandohet zbatim i fushatave të koordinuara nga institucionet kombëtare dhe njësitë lokale, me mbështetje aktive nga vetëqeverisjes lokale për njoftimin në kohë të popullatës për rreziqeve.

Mediumet duhet të ndërmarrin një rol aktiv dhe gjithëpërfshirës në sensibilizimin e publikut duke shpërndarë dhe shkëmbyer informacione të sakta dhe në kohë mbi rreziqet nga katastrofat në mënyrë të thjeshtë dhe transparente, të lehtë për t'u kuptuar dhe të arritshme për publikun e gjerë. Bashkëpunim të ngushtë me autoritetet kombëtare dhe lokale, është e nevojshme të hartohen politika të komunikimit që të veprohet në paralajmërimin e hershëm dhe përmes masave mbrojtëse të duhura të shmangët humbja e jetës së njerëzve dhe dëm më të madh material.

Përmes fushatave të tilla të qëndrueshme për edukim publik dhe konsultime publike në të gjitha nivelet e shoqërisë, qytetarët do të jenë në gjendje të kuptojnë më lehtë dhe të reagojnë ndaj rreziqeve dhe kërcënimeve të mundshme.

6.14 Sektori civil në procesin e zvogëlimit të rrezikut nga katastrofat

Është e nevojshme që organizatat joqeveritare, shoqëritë civile, grupet fetare, organizatat vullnetare, vetë qytetarët dhe subjektet e tjera të interesuara duhet të përfshihen

në procese që do t'i ndihmojnë qytetarët të kuptojnë nevojën dhe rëndësinë e parandalimit dhe reagimit të shpejtë ndaj trajtimit të fatkeqësive.

Për këtë qëllim, përmes trajnimeve, simulimeve, mentorimeve dhe organizimit të përvojave për shkëmbimin e përvojave dhe njohurive, sektori civil duhet të marrë pjesë drejtpërdrejt në planifikimin strategjik të zvogëlimit të katastrofave.

Sektori civil duhet të ofrojë dhe insistojë në bashkëpunim dhe të përpiqet që institucionet qeveritare dhe vendore të krijojnë politika të duhura koherente, nacionale dhe lokale. Organizatat joqeveritare dhe organizatat e tjera duhet të shërbejnë si ndërmjetës midis qytetarëve dhe pushtetit dhe të inkurajojnë përfshirjen dhe pjesëmarrjen e të gjithë palëve të interesuara.

Është e nevojshme të hartohen programe për shërbim të qytetarëve për të adresuar nevojat e grupeve të ndryshme të synuara, me theks të veçantë grupet e marginalizuara dhe të rrezikuara si kategoria më e rrezikuar.

Organizatat joqeveritare dhe organizatat e tjera duhet të jenë në koordinim me subjektet e tjera të ndërlidhura të rajonit dhe më gjerë që mbulojnë zona të veçanta ose zona gjeografike për të adresuar problemet e zakonshme përmes shkëmbimit të informacioneve dhe përvojave.

Në parandalimin dhe zvogëlimin e rreziqeve nga katastrofat, sektori joqeveritar ka një rol kryesor për të reaguar shpejt, përshtatje me situatën e krijuar dhe ofrimin e ndihmës së parë në zonat e rrezikuara, kryesisht për t'u siguruar qytetarëve ushqim, ujë, barna, më pas evakuim në një vend të sigurt etj.

6.14.1 Kryqi i Kuq i Republikës së Maqedonisë së Veriut

Aktivitetet e planit të përgatitjes dhe reagimit gjatë katastrofave shënohen që nga themelimi i Kryqit të Kuq të Maqedonisë më 1945. Gjatë gjithë kësaj kohe, dukuri e rregullt ishin tërmetet më të vogla, përmytjet, zjarret, fshatra të mbuluar me borë, orteke, aksidente trafiku, etj., Të cilat në mënyrë aktive përfshinë stafin dhe vullnetarët e Kryqit të Kuq të Maqedonisë. Qëllimi është gatishmëria për veprime në katastrofa, me qëllim që të zbuten pasojat tek popullata e rrezikuar nga: tërmetet, përmytjet, zjarret, rrëshqitjet e dheut, orteke, anomalitë teknike dhe teknologjike, konfliktet ushtarake etj.

Kryqi i Kuq ofron ndihmë dhe shërbime për popullatën e rrezikuar nga katastrofat, duke ndjekur parimet e lëvizjes së Kryqit të Kuq, Ligjin për Kryqin e Kuq të RMV-së, Marrëveshjet me Qendrën për Menaxhimin e Krizave të RMV-së, Drejtorinë për Mbrojtje dhe Shpëtim të RMV-së dhe Vetëqeverisjen Lokale.

Detyrat e njësisë për gatishmëri dhe reagim ndaj katastrofave janë:

- mbledhje e organizuar e ndihmës në raste të katastrofave;
- shpërndarja të ndihmës humanitare;
- organizimi i njësive për reagim ndaj katastrofave dhe drejtimi i misioneve ndërkombëtare;
- edukimi i popullatës për vetëmbrojtje dhe mbrojtje në raste të katastrofave;
- bashkëpunimi me autoritetet shtetërore dhe OJQ-të brenda dhe jashtë vendit;
- vlerësimi i kërcënimit në territorin e shtetit;
- përgatitja e apel për ndihmë humanitare;
- monitoron në terren;
- mirëmbajtje të bazës me të dhëna për rreziqet dhe kapacitetet e mundshme;
- organizimi i seminareve, kurseve, trajnimeve dhe ushtrimeve në fushën e katastrofave në nivelin e RMV-së;
- përgatitja e planeve për veprim në raste të katastrofave;
- menaxhimi me kampet;

Kryqi i Kuq dhe OJQ -të e tjera janë jashtëzakonisht të rëndësishme në parandalimin dhe zvogëlimin e pasojave të katastrofave dhe llojeve të tjera të krizave

6.15 Ndërmarrjet Publike dhe Kompanitë (sektori privat)

Shumë ndërmarrje publike bëjnë punë me rëndësi jetike për qytetarët, kështu që ata duhet të forcojnë kapacitetet e tyre për parandalimin dhe zbutjen e katastrofave.

Sektori publik duhet të bashkëpunojë edhe me sektorin privat për të investuar në rezistencën ndaj katastrofave. Kompanitë duhet të jenë të motivuara për të investuar në forcimin e rezistencës përmes zbatimit të standardeve në veçanti kur ndërtojnë institucione të kujdesit për fëmijët, shkolla, objekte sportive, spitale, ndërtesa banimi dhe objekte tjera infrastrukturore.

Partneriteti publiko - privat ka përparësi të mëdha, por patjetër duhet të definohen edhe obligimet për uljen e rreziqeve nga katastrofat.

Investimet gjithashtu janë thelbësore për forcimin e rezistencës ekonomike, sociale, shëndetësore dhe kulturore të qytetarëve dhe shoqërisë në përgjithësi. Investimet janë shtytës i inovacioneve dhe zhvillimit duke iu përmbajtur standardeve të larta në forcimin e rezistencës, shpëtohen jetë, zvogëlohen dëmet materiale në zonat urbane dhe rurale dhe pasojat financiare nga katastrofat.

6.16 Rezistenca e qytetarëve

I gjithë sistemi i krizave dhe të gjitha reformat duhet të jenë të përqendruara në informimin e qytetarëve për pasojat e katastrofave, aktivizimi i tyre për rritjen e standardeve për rezistencë ndaj katastrofave, njohjen e tyre dhe edukimin e tyre se si të veprojnë para dhe gjatë një katastrofe, ose duke rritur forcën subliminale të rezistencës së qytetarëve gjatë katastrofave.

Detyrimet e qytetarëve përcaktohen me ligj, por përparësi duhet t'i jepet aftësimin të tyre për të vepruar para dhe gjatë katastrofave.

Në ndërtimin e strategjive dhe masave, përparësi duhet t'i jepet kategorive të rrezikuara të personave (persona me aftësi të kufizuara, të sëmurë, të moshuar, fëmijë, etj.).

7. Bashkëpunimi ndërkombëtar

Republika e Maqedonisë së Veriut duhet të vazhdojë ta thellojë bashkëpunimin e saj me vendet fqinje në nivel rajonal dhe më të gjerë. Si pjesë e NATO-s dhe një kandidate për anëtarësim në Bashkimin Evropian, Republika e Maqedonisë së Veriut kërkohet të zbatojë standardet më të larta për rritjen e rezistencës ndaj katastrofave, të kërkojë, por edhe të ofrojë lehtësim gjatë katastrofave, të monitorojë zhvillimin teknologjik, t'i modernizojë teknikisht subjektet e sistemit të krizave dhe të marrin pjesë në tubime ndërkombëtare dhe rajonale.

8. Reforma në sistem

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut është vendosur sistem për menaxhim me kriza, mbrojtje dhe shpëtim, i cili në bazë të kornizës ligjore dhe përmes kompetencave të vërtetuara me këtë kornizë, realizon rolin bazë lidhur me zvogëlimin e rreziqeve nga katastrofat.

Megjithatë, analizat për fatkeqësitë natyrore dhe katastrofat që kanë ndodhur në tre dekadat e fundit dhe pasojat prej tyre, tregojnë se është i domosdoshëm përforsimi i kapaciteteve të këtyre institucioneve për menaxhim efikas me rreziqet e mundshme nga fatkeqësitë natyrore dhe katastrofat, si dhe lloje tjera të krizave, të shkaktuara nga faktorë tjerë (terrorizëm etj.).

Pikëpamjet dhe vlerësimet janë se ka dualizëm, rivalitet dhe mos- koordinim të bartësve kryesor për veprim në kushte krize. Kjo del para se gjithash nga vendimet ligjore, si dhe nga ekzistimi i dy institucione të pavarura dhe krejtësisht të ndara: Qendra për menaxhim me krizat dhe Drejtoria për mbrojtje dhe shpëtim.

Me rëndësi kruciale është që këto dy institucione të veprojnë në mënyrë të sinkronizuar, që s'mund të sigurohet me sistemin ekzistues për kriza.

Qendra për menaxhim me kriza e cila grumbullon të dhënat për kriza (fatkeqësi elementare etj) dhe ndërtim vlerësim për atë se cilët subjekte duhet të përfshihen në veprimin parandalues, riparim të pasojave etj, të ketë shtab kryesor, që duhet t'i japë udhëzime shtabit kryesor të Drejtorisë për mbrojtja dhe shpëtim, de facto institucionit i cili ka resurse për veprim. Në praktikë, këtu janë mospajtimet më të mëdha, hedhja e përgjegjësisë nga njëri institucion në tjetrin, etj.

Mos- sinkronizimi i këtillë drejtpërdrejtë ndikon në veprimin dhe efikasitetin e sistemit për menaxhim me kriza.

Analiza e sistemit për menaxhim me kriza, të cilën e ka përgatitur grupi punues ndër-resor në gusht të vitit 2018, ka treguar se reformat e nevojshme në sistemin për menaxhim me kriza, mbrojtja dhe shpëtim, me qëllim që të krijohet zgjidhje sistëmore, që do t'u përgjigjet nevojave të Republikës së Maqedonisë së Veriut, por njëkohësisht do të jetë edhe rezultat i përvojave dhe praktikës së mirë të vendeve të BE-së dhe NATO-s.

Këto reforma nënkuptojnë edhe miratimin e vendimit të ri ligjor, me të cilin do të bashkohet i tërë sistemi dhe do t'i përfshijë të gjitha aspektet e sistemit për kriza, mbrojtje dhe shpëtim.

Në përgatitje rekomandohet të përfshihen ekspertë të huaj nga fusha dhe profesionistë që e njohin sistemin (nga Fakulteti i sigurisë, Instituti i mbrojtjes, Akademia ushtarake, etj). Gjithashtu, duhet të shfrytëzohen analizat tashmë të bëra dhe vlerësimet e UNDP, NATO-s, OSBE-së, Akademisë ushtarake, Komandës Evropiane të SHBA-së, Mekanizmi evropian civil, raporti final nga Trajkovski- Partner MenaxhmentKonstallting- Analizë dokumentacioni i rregullativës ekzistuese ligjore dhe dokumente lidhur me sistemin për menaxhim me kriza nga viti 2008.

8.1 Integrimi

Është e domosdoshme të përgatitet zgjidhje ligjore që do të gjenerojë trup të unifikuar shtetëror me të cilin do të vendoset një sistem i unifikuar për menaxhim me kriza, mbrojtje dhe shpëtim dhe integrim të kapaciteteve të disponueshme dhe resurseve në të gjitha nivelet administrative, si dhe qasje të gjithanshme për ulje më efikase dhe më efektive të rreziqeve nga katastrofat.

Me zgjidhjen ligjore do të hapet edhe nevoja për ndryshime dhe plotësime dhe ligje tjera ekzistuese, me të cilat rregullohet aspekt të sistemit, me qëllim që të saktësohet roli i institucioneve dhe trupave të ndryshëm.

8.2 Efikasiteti funksional

Për funksionim përkatës të sistemit, është e domosdoshme që në mënyrë funksionale të integrohen edhe njësitë territoriale të zjarrfikësve dhe të qaset drejt furnizimit të tyre teknike, trajnimit, gjetjen e mënyrës përkatëse për financim, etj.

Nevojitet edhe përkufizimi i pozicionimit të hierarkisë dhe ekzistimit të një komande të vetme- shtab të unifikuar për koordinim të aktiviteteve të përgjithshme.

Më pas, nevojitet të risaktësohet në çfarë situata shërbimet kompetente në nivel rajonal dhe lokal duhet të reagojnë (përgjigje fillestare) pa pritur shpallje zyrtare të krizës dhe në çfarë situata institucioni kompetent mund të inicioj koordinim gjithëpërfshirës, përfshirë pajisjen dhe resurset e Qeverisë të RMV në periudhën derisa pritet shpallja zyrtare e gjendjes së krizës.

8.3 Trajnimi

Për përmirësimin e gjendjes rreth planifikimit dhe realizimit të operacioneve dhe vlerësimit të rreziqeve, paraqitet nevoja për trajnim të personelit për procesin e planifikimit dhe vendimmarrjes si dhe për zbatimin e vlerësimit të rreziqeve. Trajnimet duhet të zhvillohen edhe përmes ushtrimeve për simulim, të fokusuara drejt “menaxhimit me pasojat nga katastrofa ose kriza, për uljen e pasojave nga kriza, etj. Republika e Maqedonisë së Veriut duhet të hap qendër moderne intermediale për trajnim dhe stërvitje, sipas nevojave përkatëse dhe standardeve ndërkombëtare.

Në drejtim të profesionalizimit të kuadrit, institucionet që e përbëjnë sistemin, duhet ta kontrollojnë profesionalizimin e kuadrit ekzistues, dhe sipas nevojës, të zbatojnë stërvitje shtesë apo ndryshim të kuadrit, të avancohet procesi i zhvillimit në karrierë, vlerësimit dhe motivimit të punonjësve, kurse gjatë punësimeve të reja, të përkufizohen kritere rigoroze.

8.4 Furnizimi

Furnizimi me pajisje është parakusht i rëndësishëm për menaxhim efikas me kriza. Është e domosdoshme të porositet pajisja përkatëse, bashkëkohore e sofistikuar dhe e specializuar (sikur në vendet- anëtare të Bashkimit Evropian), të bëhet rregullimi ndërtimor- teknik i kapaciteteve për ruajtjen dhe deponimin e mjeteve materiale- teknike dhe pajisjes për mbrojtje dhe shpëtim, furnizim me helikopter të posaçëm për mbrojtje mjekësore me pajisje të plotë mjekësore, furnizim me softuer bashkëkohorë për përpunim automatik të të dhënave për mjetet materiale- teknike dhe rregullim të një sistemi më efikas për servisim dhe mirëmbajtje.

Për përmirësimin e gjendjes me mjetet informatike- komunikatave, rekomandohet ripërtëritja e pajisjes së vjetërsuar dhe jopërkatëse për komunikim përmes sistemit të radios,

me pajisje të reja, ndërrimin e sistemeve të vjetra dhe jofunksionale për informim, alarmim dhe monitorim me sisteme të reja bashkëkohore, përparim të komunikimeve në domenin e sistemit telefonik dhe vënia në funksion të E-112.

Në këtë drejtim, është e domosdoshme të zbatohet sistemi E-112 dhe zgjidhje të reja për paralajmërimin e qytetarëve gjatë krizës së mundshme, udhëzime dhe parandalime, etj.

9. Kompetenca e koordinatorit nacional për zbatimin e Platformës nacionale për uljen e rreziqeve nga katastrofat natyrore në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Koordinatori nacional për zbatimin e Platformës nacionale për uljen e rreziqeve nga fatkeqësitë dhe katastrofat, analizon dhe ndjek zbatimin e Platformës Nacionale për Uljen e Rreziqeve nga Fatkeqësitë dhe Katastrofat, studion dhe analizën vendosmërinë sistematike të sistemit të krizave, përgatit analiza dhe informata për veprim dhe funksionalitetin e sistemit për kriza, propozon zgjidhje për sigurimin e efektivitetit më të madh dhe efikasitetit të sistemit për kriza, në bashkëpunim me subjektet e sistemit përgatit plan trevjeçar të veprimit për zhvillimin dhe përforcimin e kapaciteteve të sistemeve për kriza, zbatimin e standardeve ndërkombëtare për përforcimin e rezistencës nga katastrofat dhe lloje tjera të krizave, menaxhon me Komitetin për Koordinim dhe Zbatim të Platformës Nacionale për Uljen e Rreziqeve nga Fatkeqësitë dhe Katastrofat, njofton Qeverinë e Republikës së Maqedonisë së Veriut për gjendjet në sistemin e krizave, merr pjesë në punën e Komitetit Drejtues, etj.

10. Komiteti për koordinim dhe zbatim të Platformës Nacionale për Uljen e Rreziqeve nga fatkeqësitë dhe katastrofat

Me propozim të koordinatorit nacional për zbatimin e Platformës nacionale për uljen e rreziqeve nga fatkeqësitë dhe katastrofave, Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut, formon Komitet për Koordinim dhe Zbatim të Platformës Nacionale për Uljen e Rreziqeve nga Fatkeqësitë dhe Katastrofat, në përbërjen e të cilës bëjnë pjesë: Koordinatori Nacional për Zbatimin e Platformës Nacionale për Uljen e Rreziqeve nga Fatkeqësitë dhe Katastrofat, i cili udhëheq me Komitetin dhe anëtarë të propozuar nga Qendra për Menaxhim me Kriza, Drejtoria për Mbrojtje dhe Shpëtim, Ministria e Punëve të Brendshme, Ministria e Mbrojtjes, Ministria e Shëndetësisë, Ministria për Mbrojtjen e Mjedisit Jetësor, Bashkësia e Njësisve të Vetëqeverisjes Lokale, etj.

Komiteti vërteton Planin e veprimit për uljen e rreziqeve nga fatkeqësitë dhe katastrofat, shqyrtojnë zbatimin e Platformës Nacionale për Uljen e Rreziqeve nga Fatkeqësitë dhe Katastrofat, si dhe materiale tjera lidhur me zbatimin e Platformës Nacionale.

11. Plani i veprimit

Koordinatori nacional për zbatimin e Platformës Nacionale për Uljen e Rreziqeve nga Fatkeqësitë dhe Katastrofat në bashkëpunim me subjektet tjera të sistemit të krizave, përgatit Planveprimin për përparim, zhvillim dhe përforcim të sistemit të krizave.

Plani i veprimit është përmbledhje e të gjitha projekteve të subjekteve të sistemit të krizave, me përkufizimin e aktiviteteve, bartësit dhe afatet për zbatimin e tyre.

Planin e veprimit në çdo tre vite e miraton Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

*

*

*

12. Pikëpamjet përmbyllëse

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, pas arritjes së Marrëveshjes së Prespës me të cilin u zgjidh kontesti tridhjetëvjeçar me Republikën e Greqisë, zhvillohen reforma të rëndësishme në më shumë fusha, mes të cilave edhe në sistemin për menaxhim me kriza, mbrojtje dhe shpëtim.

Analiza gjithëpërfshirëse e vendosmërisë së sistemit për kriza detekton dobësi të caktuara, sidomos nga aspekti i drejtimit të aktiviteteve, efikasitetit, koordinimit, bashkimit në komandim, dhe ngjashëm. Dobësitë fillimisht janë rezultat i pozicionimit jopërkates të sistemit dhe organizimit, ekipimitkadrovik dhe furnizimit material - teknik.

Përmes Platformës Nacionale inicohen dhe nxiten reforma serioze, ku përdoren përvoja krahasuese dhe pikëpamje shkencore, ndihmë ekspertësh nga BE si dhe prioritetet nga Korniza për Aksion nga Sendai dhe dokumente tjera ndërkombëtare:

Prioritete bazë janë:

- ndërtimi i një sistemi efikas dhe funksional për parandalim dhe paralajmërim të hershëm nga katastrofat e mundshme dhe bashkimin e sistemit të plotë dhe subjekteve për menaxhim me kriza.
- përkufizimi i kërcënimeve nga katastrofat, sidomos pasojat nga ndryshimet klimatike, ndotja e ajrit, kërcënimet nga terrorizmi, veprimi në kushte të krizës së refugjatëve, etj.

- ndërtimi i kapaciteteve për zhvillim të qëndrueshëm dhe përforcimin e rezistencës nga katastrofa e institucioneve të shtetit, sektorin publiku dhe privat, por para se gjithash rritje të rezistencës së qytetarëve ndaj katastrofave të mundshme.

Zbatimi i Platformës Nacionale është obligimi i të gjitha subjekteve me qëllim që të zvogëlohen rreziqet nga katastrofat, të mundësohet zhvillim i qëndrueshëm dhe stabil në të gjitha nivelet, dhe përmes aktiviteteve sistematike dhe konkrete të përforcohet parandalimi, por edhe aktiviteti i qytetarëve dhe shtetit për menaxhimin me katastrofat dhe lloje tjera të krizave.

Platforma nxit planifikimin, udhëheqjen, kryesimin, monitorimin dhe vlerësimin e të gjitha aktiviteteve dhe masave që janë ndërmarrë për uljen e rreziqeve nga katastrofat, si dhe ndërtimin e koherencës mes subjekteve përgjegjëse për uljen e rreziqeve nga katastrofat, zhvillimin e qëndrueshëm dhe aspektet ekologjike.

Përforcimi i rezistencës së shoqërisë nga katastrofa është çështje kruciale për të cilën patjetër duhet të punojnë të gjitha subjektet e sistemit për kriza.

Government of the Republic of North Macedonia

National Platform for Disaster Risk Reduction

Skopje, September 2019

Title:

NATIONAL PLATFORM FOR DISASTER RISK REDUCTION

Publisher: **Government of the Republic of North Macedonia**

Developed by:

Pavle Trajanov, National Coordinator for Implementation of the National Platform for Disaster Risk Reduction

and collaborators:

Verica Filipovska, MSc

Elena Zarkovska, MSc

Proofreading:

Gabriela Pachovska

Translation into Albanian:

Elham Hajrullai

Translation into English:

Emilija Jovanova

Idea - graphic design solution, cover design and text adaptation:

Panche Alexandar

Contents

1.	Introduction ...	109
2.	Basis of the National Platform	110
2.1	Sendai Action Framework 2015 - 2030	110
2.2	European Forum	111
2.3	NATO.....	111
2.4	EU	112
2.4.1	European Commission Assessments and Recommendations	113
3.	Objectives of the National Platform	113
3.1	Prevention	114
3.2	Early Warning	115
3.3	Crisis Response	116
3.4	Recovery of the consequences of crises	117
4.	Risks - Possible consequences of disasters, human casualties, destruction of property	118
4.1	Climate Change and the Paris Agreement on Climate Change	118
4.2	Ecosystems	120
4.3	Earthquakes	121
4.4	Floods (Integrated Water Management System)	122
4.5	Fires	123
4.6	Drought	124
4.7	Extreme air temperatures	125
4.8	Snowfall	125
4.9	Winds	126
4.10	Air Pollution	126
4.11	Industrial accidents	127
4.12	Ionizing Radiation	128
4.13	Radioactive Waste.....	129
4.14	Terrorist attacks	130
4.15	Consequences of the migrant crisis	130
4.16	Actions in conditions of epidemics	131
5.	Disaster warning (specification of liabilities)	132
5.1	Alarm system and its upgrading	132
5.2	Informing the Competent Institutions	133

5.3	Informing the Citizens	133
5.4	Implementation of the E-112 System	134
5.5	Dealing with Fake News and Cyber Attacks	135
6.	Establishment of Crisis Management, Protection and Rescue System	135
6.1	Obligations of the System Entities	135
6.2	Crisis Management	135
6.3	Crisis Management Centre	136
6.4	Protection and Rescue Directorate	136
6.5	Ministry of Defence	137
6.6	Army of the Republic of North Macedonia	138
6.7	Ministry of Internal Affairs	138
6.8	Hydrometeorological Administration	139
6.9	Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology	139
6.10	Ministry of Health and Health Care Institutions	141
6.11	Territorial Fire Brigades.....	142
6.12	Units of Local Self-Government and Cities' Resilience.....	142
6.12.1	Units of Local Self-Government	142
6.12.2	Cities' Resilience	143
6.13	The media in the process of disaster risk reduction	143
6.14	Civil Sector in Disaster Risk Reduction Process.....	144
6.14.1	Red Cross of the Republic of North Macedonia	145
6.15	Public Enterprises and Companies (Private Sector)	146
6.16	Citizens' Resilience	146
7.	International Cooperation	147
8.	System Reforms	147
8.1	Integration	148
8.2	Functional Efficiency	148
8.3	Training	149
8.4	Equipping	149
9.	Responsibility of the National Coordinator for Implementation of the National Platform for Accident and Disaster Risk Reduction of the Republic of North Macedonia	149
10.	Committee for Coordination and Implementation of the National Platform for Accident and Disaster Risk Reduction	150
11.	Action Plan	150
12.	Concluding observations	151

1. Introduction

The National Platform for Disaster Risk Reduction[‡] is a document that systematically encourages and commits crisis management, protection and rescue entities to act in a much more organized and effective way for early warning, prevention, mitigation and mitigation of the consequences of possible disasters.

The Republic of North Macedonia is still exposed to natural and other disasters, especially as a result of the climate change, arable area, unregulated river beds, erosion due to uncontrolled destruction of the forest fund, fire exposure, inadequate waste treatment, deficiencies in construction, inability to withstand external impacts, threats from terrorism, influx of migrants, poor protection systems from biological weapons attacks, etc.

Worldwide and here in the event of catastrophes enormous material damages and human casualties are possible, if the building of a system is not approached in an organized and systematic manner, committed to establishing standards for prevention and system for acting in crisis and disasters.

It is responsibility of the state to set and develop systems and standards for disaster prevention and mitigation, using scientific and professional capacities, in particular the obligations arising from numerous UN resolutions, international frameworks, EU civil protection directives, standards NATO and comparative experiences from other countries and international organizations and associations.

The national coordination and guidance mechanism for disaster risk reduction is multi-sectoral and interdisciplinary in nature and includes all relevant stakeholders in the society. Risk management, on the other hand, involves identifying them, identifying their likelihood, assessing potential impacts and mitigating measures that include hazard mapping, vulnerability analysis, potential loss assessment and strategic disaster prevention - mitigation.

This Platform is the fourth revised edition which still contains many assessments, priorities and guidance from the previous ones, but it is crucial that in addition to the commitments from Hyogo and the European Forum, it also incorporates the core commitments of the Sendai Disaster Risk Reduction Framework adopted by the UN in 2015, the Paris Agreement on Climate Change and other documents.

Priority is given to the organization of the crisis response system, the institutional capacities, regional and international cooperation, as well as defining and concretizing the priority obligations of the state institutions, mobilizing the public, the non-governmental sector, the

[‡] The National Platform for Disaster Risk Reduction was adopted at the one hundred and fifty-second session of the Government of the Republic of North Macedonia, held on September 3, 2019.

expert and professional public in building the system for protecting and enhancing its operability, efficiency and effectiveness.

2. Basis of the National Platform for Disaster Risk Reduction

The National Platform for Disaster Risk Reduction is a sublimation of the priorities, expectations, and obligations of building an effective and efficient protection and rescue system.

The National Platform for Disaster Risk Reduction is based on the obligations arising from the Constitution of the Republic of North Macedonia, the National Concept for Security and Defence, the National Strategy for Protection and Rescue, the Law on Crisis Management, the Law on Protection and Rescue, the Law on Police, Law on Defence, Methodology on the Content and Manner of Hazard Assessment and Planning of Protection and Rescue and other analyses, assessments, scientific papers, etc.

The laws also define specific obligations of state institutions, public enterprises, companies, citizens and other entities of the crisis system, in particular the President of the Republic of North Macedonia, the Parliament of the Republic of North Macedonia, the Government of the Republic of North Macedonia, the Crisis Management Centre, Directorate for Protection and Rescue, Ministry of Internal Affairs, Ministry of Defence, Ministry of Health, Army of the Republic of North Macedonia and other entities in the security system.

Priorities are also drawn from international strategies and frameworks adopted by the UN such as the Hyogo Framework for Action and the Sendai Framework for Action.

The Platform specifically addresses the obligations arising from the Sendai Action Framework defining the top priorities.

2.1 Sendai Action Framework 2015 - 2030

Priority 1: Understanding Disaster Risk

Disaster risk management should be based on an understanding of disaster risk in all its dimensions of vulnerability, capacity, exposure of persons and assets, hazard and environmental characteristics. Such knowledge can be used for risk assessment, prevention, mitigation, preparedness and response.

Priority 2: Strengthening the disaster risk management

Disaster risk management at national, regional and global levels is very important for prevention, mitigation, preparedness, response, recovery and rehabilitation. It encourages the cooperation and partnership.

Priority 3: Investing in disaster risk reduction and building resilience

Public and private investment in disaster prevention and mitigation through structural and non-structural measures are essential to improving the economic, social, health and cultural sustainability of the individuals, communities, countries and their assets, as well as the environment.

Priority 4: Improving Disaster Preparedness and Effective Response to Recovery, Rehabilitation and Reconstruction

Increasing disaster risk means that there is a need for strengthening the disaster preparedness, taking action in response to events and providing capacities for effective response and recovery at all levels. The phase of recovery, rehabilitation and reconstruction is critical for building a better one by integrating disaster risk reduction measures into development networks.

2.2 European Forum

The European Forum for Disaster Risk Reduction is a regional forum for exchange of knowledge, expertise, experience and information with a view to providing a coordinated approach to threats of a different nature, defining standardized procedures and mechanisms which are binding for the national authorities. The European Forum aims to provide continuous disaster risk reduction activities and prevent new risks, support the national contact points and foster national coordination, coherence and enhanced progress monitoring, to raise awareness of disaster risk reduction as an integral part of the sustainable development, to provide adaptation to the climate change by promoting the environment, reducing the urban pollution and so on, to encourage investments in the prevention of risks, to strengthen the commitment of all stakeholders from both the public and private sector, to develop mechanisms for informing the citizens on how to deal with certain threats etc. The Republic of North Macedonia has been a member of this Forum since 2009, and it includes 46 European countries.

2.3 NATO

With the ratification of the Protocol of Accession of the Republic of North Macedonia to the North Atlantic Alliance, our country also gains access to the Euro-Atlantic Disaster Response

Coordination Centre (EADRCC), which is the main NATO civilian response mechanism in the Euro-Atlantic area. It is active year-round, operating 24/7. The Centre functions as a system for coordinating member states' requests for assistance and responding to NATO assistance structures, mainly in the case of natural and man-made disasters.

2.4 EU

The European Commission has a key role in the promotion of risk reduction and preventive action. In 2016, the European Commission complied with the Action Plan for the implementation of the Sendai Action Framework, supporting the access to information on disaster risk in all EU policies. The EU focuses on vulnerability, not just the dangers. The EU seeks a broader approach for risk mitigation.

Over the past years, the risk management has been systematically integrated into the EU humanitarian assistance programs and projects across all sectors. In 2017, 65 per cent of all EU-funded humanitarian projects included a disaster preparedness component.

EU allocates part of its annual humanitarian budget (50 million Euros in 2018) for disaster preparedness target projects, focusing on Priority 4 of Sendai (improving disaster preparedness and effective response using a multi-risk approach). This funding strengthens the ability of the national and local systems for earlier and better response.

The EU also invests in early warning systems, monitoring and building national and local response capacity. The EU supports its partners in the development of effective risk mitigation methods and evidence gathering aimed at justifying the readiness for early action.

Each disaster preparedness and allocation strategy includes a defined exit strategy, where the local capacities are considered appropriate or where the local authorities or development partners can take over.

In addition, the EU engages and supports the local and national government structures in all countries around the world through the EU's civil protection mechanism, especially in the areas of prevention and preparedness.

The EU Voluntary Assistance Initiative, which provides opportunities for the European citizens to engage in humanitarian aid projects, is aimed at strengthening the capacity and resilience of vulnerable communities in the non-EU countries by implementing joint actions of experienced humanitarian operators and local organizations.

Weather-related disasters may be a result of the climate change effects, an increasing trend, thus the disaster risks mitigation will be key factor in the successful implementation of the development strategies.

In June 2013, the European Union institutions (European Parliament upon proposal of the European Commission) adopted an Action Plan for the countries with difficulties in dealing with crises 2013-2020, which put forward proposals for progress in the implementation of the principles and the priorities outlined in the Communication and Council Conclusions. It lays the groundwork for more effective cooperation in the EU for building resilience, bringing together humanitarian activities, long-term development cooperation and ongoing political engagement.

2.4.1 Evaluations and recommendations of the European Commission

In the period October 15 to 25, 2018, the Peer Review Program (formal evaluation by experts from other countries working on the same issue analyzing the disaster risk management system) was implemented in the Republic of North Macedonia, as part of the cooperation with the EU on civil disaster protection and disaster risk management. The objective of the process is provision of exchange of good practice, strengthening the shared learning and common understanding, and giving credible and professional recommendations.

The evaluation team submitted a report identifying the good practices, as well as the areas that need improvement, giving a number of recommendations. Since the problems and challenges identified during the evaluation are systemic and structural in nature, the report formulated a strategy for dealing with the resulting factors and offered a series of short, medium and long term recommendations. It is emphasized that these recommendations, if implemented by the policy makers, can improve the safety and security of the citizens in North Macedonia.

All entities in the crisis system have an obligation to implement the EU “Peer review” recommendations, which basically propose reform of the crisis, protection and rescue system, provision of functional unity, efficiency and effectiveness of the management, protection and rescue system in times of crisis.

3. Objectives of the National Platform for Disaster Risk Reduction

The main objectives of the Platform are prevention, primarily through disaster risk reduction, early warning, disaster response, disaster mitigation and disaster response.

3.1 Prevention

The state can contribute for reduction of the material damages and human casualties from disasters only if the actions undertaken by the state and local institutions are directed towards successfully managing the disaster risks prior to their occurrence, rather than managing the disasters after they occur. Therefore, the emphasis should be on prevention of new risks and reduction of the existing ones, with primary responsibility of all institutions to that end, prevention of natural and man-made disasters.

Prevention is based on two principles: identification of threats (identifying the real threats the community is facing) and vulnerability assessment (risk assessment and community capacity to deal with the disaster consequences).

In line with the contemporary challenges and developments, greater focus is placed on the risk prevention caused by the climate change, unplanned and rapid urbanization, poor land management, demographic change, poor institutional engagement, uninformed citizenship, limited access to technology, unsustainable use of technology. natural resources etc.

In order for the prevention to be efficient and effective, it must address various types of dangers and be inclusive and accessible to all citizens. The Government that plays a key, leading and coordinating role in the process should involve all stakeholders: women, children, people with disabilities, people from lower social classes and senior citizens in the design and implementation of policies, strategies and action plans. This should include the public and private sectors, CSOs, the academic, scientific and research institutions, and the business sector, aimed at integrating the disaster prevention into their management..

1. Understanding disaster risks with all their dimensions and characteristics, vulnerability and exposure to people and property is crucial for better prevention, risk assessment and preparedness for effective disaster response.

In order to understand disaster risks more precisely, it is necessary (at both national and local level) to collect, analyze and use relevant data and practical information and to appropriately share, disseminate and distribute it to different categories of citizens and institutions, enable access and availability of this information in real time; perform periodic risk assessments, vulnerability and exposure to danger, and develop risk maps using modern information and communication technology innovations, publicly disclose and explain material and human disaster losses by sharing experiences and lessons learned, adequately train and educate government representatives and local government units, civil and private sector representatives on what actions to undertake, improve the cooperation and dialogue between science and technology communities and other relevant institutions in order to also provide scientific approach to policy making.

It is recommended that information on disaster risks, prevention and mitigation, preparedness, response and rehabilitation be incorporated into all forms of formal and non-formal education at all levels, as well as in vocational education and training.

Top priority in the forthcoming period is renewal of all state and local disaster risk assessments, an obligation that is defined in several laws.

2. A clear vision, plan, guidance, coordination and active involvement of all stakeholders for efficient and effective disaster management is required. To that end, each member state of the United Nations should develop and implement a disaster risk reduction strategy and action plan, with specific timeframes, goals and objectives aimed at preventing and impeding the creation of risks, reducing existing risks and enhancing the resilience of society.

The Republic of North Macedonia will adopt an action plan every three years with specific activities, bearers of activities and specific deadlines for fulfilling the obligations.

3. The state should stimulate investment in the public and private sectors as a preventative measure against possible disasters, which will contribute to saving human lives and protecting material goods, and should contribute to strengthening the economic, social, health and cultural resilience of the citizens and society in general, as well as the environment.

To this end, the public and private sector should be encouraged to invest heavily in critical infrastructure and facilities such as schools, hospitals, kindergartens, sports facilities, etc., while adhering to the highest international standards of construction and building materials and applying universal design and performance principles. What is already built requires regular refurbishment, reconstruction and maintenance, and a culture of infrastructure care in general should be developed, by controlling the Resilience of dams, bridges and other facilities.

In addition to state policies and strategies, the Republic of North Macedonia as a member of the United Nations has a responsibility to impede, prevent and reduce disaster risks through international, regional, cross-border and bilateral cooperation.

Risk reduction is a shared responsibility and concern of all UN member states and it is therefore essential that they cooperate, resulting in the obligations and recommendations of the Republic of North Macedonia.

3.2 Early warning

By building a well-developed and functional early warning system, the potential for disaster mitigation is enormous.

In this regard, early warning may prevent and reduce the risks and consequences of disasters in floods, fires, winds, snow droughts, low temperatures, air pollution, etc., which are crucial to avoid human casualties and reduce economic damage.

An integrated water management system, timely detection of fires, detection of air pollutants, regulation of riverbeds, sewage clearing, and the like, can greatly reduce the consequences of such and similar disasters.

Implementation of the "112" system will largely provide timely information to citizens and competent institutions about possible disasters and activation of the crisis system. Rapid information and mobilization of the crisis system actors are crucial for efficient and effective action, prevention and mitigation of disaster consequences.

Installation of earthquake prediction systems, estimation of possible amounts of rainfall, installation of fire alarm systems, monitoring of the air pollution, alerting to possible emergencies in industrial buildings, etc., necessitates the development and use of sophisticated warning systems which are crucial for early warning of possible disasters.

In this regard, through legal solutions, all entities should have a legal obligation to develop a system for detecting possible disasters and a way of informing state institutions and citizens.

In accordance with established practices and standards, in times of disaster, it is necessary to build a system of guidance on how citizens and other entities shall act, whereby procedures must be elaborated in order to reduce the consequences. This process (educational and practical) must be continuous.

In order to inform the citizens about possible or occurring disasters (crises) it is necessary to implement other projects, such as informing by phone messages and similar solutions already in place in some EU countries.

3.3 Response during crises

Response during crises, taking appropriate measures and activities in response to, during and immediately after disasters (catastrophes) must ensure that its effects are minimized and that affected persons receive assistance and support.

Priority goals are:

- providing information to the public;
- protection of human life;
- limiting the escalation or expansion and mitigation of the disaster impacts;

- protection of the health of the population;
- environmental protection;
- property protection;
- maintaining normal services at an appropriate level (security, water supply, food, medicine, etc.);
- promoting and facilitating self-help in the endangered areas;
- facilitating population recovery (including humanitarian aid, economic, infrastructure and environmental impacts).

It is necessary for all entities to undertake the legal obligations and prepare plans for action in times of disaster or crisis with potential consequences. The plans should be continuously updated and supplemented.

3.4 Recovery of the consequences of crises

The need for recovery is a top priority after disasters and crises, i.e. natural and unnatural disasters such as earthquakes, floods, fires, etc. Recovery is a complex and lengthy process, with the approach different in such cases and depending on the type and extent of the endangerment and the consequences of the crisis.

The element of recovery as part of a comprehensive approach to disaster management - prevention, preparedness, response, and recovery - can be the most complicated and long-lasting, as it depends, among other things, on material and other resources (personnel, etc.).

The best results are achieved by providing recovery strategies and aligning the opportunities with the needs.

A collaborative, coordinated, adaptive approach is needed, where disaster responsibility and disaster recovery is shared between all sectors of the state, including individuals, families and community groups, businesses, etc.

Government-led approach supports the rapid return of services essential to human needs and is an opportunity to build and improve circumstances in affected areas and beyond.

In the planning of disaster recovery, local government units, companies, NGOs play a key role, along with the state institutions, which have expert staff, financial resources and other resources, which also play a key role.

4. Risks - possible consequences of disasters, human casualties, destruction of property

Disasters are most often caused by a combination of interdependent natural/technical-technological hazards such as high winds, extreme rainfall, extreme air temperatures, freezing, fog and drought - which can be further reinvigorated by the current climate change. Such major events have the potential to endanger the lives and health of humans, adversely affect the environment and pose a threat to the survival of many plant and animal species. Combined earthquakes with other geological (and perhaps biological or technical-technological hazards) can have major and lasting consequences for the society in general - potential human casualties and huge damage to the flora and fauna and to the cultural heritage.

4.1 Climate Change and the Paris Agreement on Climate Change

Climate change is a global problem. According to some analyses, the total emission reduction that can be achieved is 20 percent when no mitigation measures are taken. In the energy sector this would be achieved by changing fuel - coal and oil with gas, renewable energy sources - hydropower, solar, wind, geothermal energy and biomass.

There is much evidence and a high degree of agreement in scientific circles that climate change is due to increased greenhouse gas emissions from human activities, primarily carbon dioxide emissions when burning fossil fuels. Emissions of these gases have increased by 70 percent for the last three decades, with a tendency to increase further if current practices and behaviours are maintained in the future. Emissions Scenarios (CRES) predict a 90 percent increase in greenhouse gas emissions by 2030 compared to the 2000 levels.

Therefore, lifestyle changes and habits are needed. Climate change will happen. The question is whether we will invest more in their mitigation and adaptation or in dealing with the consequences. For example, for concentrations to be maintained at a level that would limit global temperature rise to 2.8 -3.20 degrees Celsius in 2030, it would require 0.2-2.5 percent of global gross national product. As a result of the climate change, it is assumed that "moving of Sahara to the Mediterranean" would occur, and therefore, in that sense, Dalmatia would look like a desert.

Projected changes in temperature and precipitation in our country by 2100 indicate that the average temperature may rise by 3.80 degrees Celsius, and precipitation may decline by 13 percent compared to the period 1961-1990. Certain regions would suffer more, like the southeast and central part, where changes can be most dramatic. Such climate change would

adversely affect all sectors of the economy, agriculture, forestry, water resources, biodiversity and human health.

On 12 December 2015 in Paris, the parties to the UNFCCC (The United Nations Framework Convention on Climate Change) reached a significant agreement on combating climate change and accelerating and intensifying activities and investments needed for sustainable future with carbon. The Paris Agreement builds on the Convention and - for the first time - has brought all nations together with a common objective of taking ambitious steps to combat climate change and adapt to its effects, with increased support to help developing countries do so.

The objective of the Paris Agreement is to strengthen the global response to the threat of climate change by keeping global temperature rise this century well below 2 degrees Celsius above pre-industrial levels and to pursue efforts to limit the temperature increase even further to 1.5 degrees Celsius. Additionally, the agreement aims to strengthen the ability of countries to deal with the impacts of climate change and putting in place financial flows in line with the low greenhouse gas emissions. To reach these ambitious goals, appropriate mobilization and provision of financial resources, a new technology framework and an enhanced capacity building framework will be put in place, thus supporting action by developing countries and the most vulnerable countries, in line with their own national objectives. The Agreement also provides for enhanced transparency of action and support through a more robust transparency framework.

The Paris Agreement requires all parties to make efforts through "nationally determined contributions" (NDCs) and to strengthen these efforts in the coming years. This includes requiring all parties to regularly report on their emissions and their implementation efforts. There will also be a global percentage every 5 years for evaluating the collective progress towards achieving the objective of the agreement, as well as informing on the further individual activities by the parties.

The Paris Agreement was opened for signing on April 22, 2016 - Earth Day - at UN headquarters in New York. It entered into force on November 4, 2016, 30 days after the so-called "Double Threshold" (ratification by 55 countries participating with at least 55% of the global emissions). Since then, more countries have ratified and continue to ratify the Agreement, reaching 125 signatories in early 2017.

In order to make the Paris Agreement fully operational, a work program was launched in Paris for developing modalities, procedures and guidelines for a wide range of issues. Since 2016, the Parties have been working together in subsidiaries (APA, SBSTA and SBI) and various constituent bodies.

The conclusion is that we live in a world with a changing climate, as one of the biggest challenges we face. Climate change has been a natural process and has been going on ever since the formation of our planet, but now it is people who are impacting the climate and causing unpredictable changes. Extreme weather events will occur more and more frequently, which will become commonplace. Whether caused by human activity or part of the Earth's natural cycle, experts agree on two things: knowing that the Earth is becoming an urban planet and more than 60% of the world's population today lives in cities, it is expected the largest number of people to suffer the most severe consequences in urban areas.

Climate change is a global problem, but the consequences will be felt wherever the causes are, both regionally and locally, and there these problems will be the cause of increased care and planned action. Cities are vulnerable due to the high concentration of population and the construction of smaller buildings. But cities are also very dependent on their infrastructure: the transportation system, communication systems, water and energy distribution, and wastewater systems. The concentration of people and goods in cities and their dependence on these infrastructural systems make cities vulnerable to climate change.

The Republic of North Macedonia must consistently implement its obligations under the Paris Agreement, as it is in the interest of the citizens and also a key factor for a healthier environment.

4.2 Ecosystems

An ecosystem is the totality and unity of living organisms (plants, animals, micro-organisms, human beings) and the inanimate nature (earth, sun, soil, atmosphere, weather, climate) in the environment or in a limited space, to which they are inextricably linked. The ecosystem is an endlessly complex and dynamic system of connected parts impacting each other, directly or indirectly, thus it is constantly changing.

The ecosystems are divided into terrestrial (forest, grassland, mountain) and aquatic (marine, lake, river).

In the ecosystem there are three types of relationships between its parts: action, reaction and co-action.

Ecosystems undergo significant changes due to natural disasters such as fires, floods, storms, etc., but also due to human impact and irresponsibility as well as uncontrolled use of natural resources. Industry and climate change also have adverse affect on the ecosystems, primarily caused by air, water and soil pollution.

The Sandai Framework for Action defines the problems of poor land management, unsustainable use of natural resources, and degradation of ecosystems as major drivers of disaster risk that need to be addressed.

It is recommended to approach sustainable use and management of ecosystems and implement an integrated approach to environmental management and natural resources that will take into account disaster risk reduction.

Periodic risk assessments, exposure, vulnerability, hazard characteristics and their possible effects on the ecosystem in certain spatial scales, as well as appropriate preventive measures are necessary.

It is also important to share experiences and promote cross-border cooperation in planning and implementing an ecosystem conservation based approach where we have common natural resources such as rivers and riverbeds, lakes and lake coasts, mountains, etc. to reduce the risk of epidemics, water withdrawal and expansion, fires, etc.

By changing their daily habits through small, yet very essential steps for responsible behavior and moderate use of resources, people and societies can contribute to a better and sustainable environment and nature.

4.3 Earthquakes

Earthquakes are a natural phenomenon that results from the displacement of the tectonic plates, the movement of the Earth's crust, releasing a great deal of energy that contributes to the ground shaking.

North Macedonia is an unstable and seismically active area. Earthquake statistics in the Republic of North Macedonia show that earthquakes occur with an average intensity of 4 degrees in the epicentre each year according to the European Macro-Seismic Scale. So far, strong earthquakes have been recorded in Skopje (9 degrees on the Mercalli magnitude scale, 6.1 on the Richter scale), Pehchevo (10 on Mercalli, 7.5 on Richter scale), Valandovo (9 on Mercalli, 6.7 on Richter scale), Debar (9 degrees on Mercalli, 6.5 degrees on Richter scale) and other cities.

In North Macedonia strong earthquakes can take on disaster characteristics, with the demolition of parts or whole cities, urban settlements, villages, infrastructure transport systems, water supply, electricity, telecommunications, etc. with consequent large human and material losses.

Strong earthquakes in the country are often followed by a series of secondary hazards such as fires, floods in urban and rural areas, technological accidents, epidemics, landslides and

landfalls, faults, liquefaction, changes in groundwater movement and positioning, of sources used for water supply, etc.

The World Bank's analysis suggests that the perceived economic damage North Macedonia and its economy could suffer from natural disasters similar to the 1963 Skopje earthquake could reach up to 40 percent of the country's GDP of over 2 billion dollars.

The Republic of North Macedonia is required to monitor seismic activity and inform citizens of the seismic activity, continuously raise awareness and educate the population on earthquake preparedness, by taking preventive measures for personal and collective protection.

It is of particular importance that citizens, together with institutions, as well as society as a whole take a set of preventive measures that will reduce and mitigate the effects of earthquakes. Seismic risk mitigation measures are taken in a number of ways, from credible assessment and continuous monitoring of seismic hazard and risk at national level, construction of secure facilities of specific design for greater resilience, modification (remediation and enhancement) of already constructed facilities such as buildings, houses, public buildings, bridges, highways, etc. with insufficient or degraded seismic Resilience capacity, securing and storing food and water supplies, water, medicines, hygiene and other fixed assets, securing properties, lands, persons and objects, providing first aid equipment and plans for evacuation, providing conditions for temporary accommodation of citizens in the event of an earthquake, etc.

4.4 Floods, Torrential Floods and Urban Floods (Integrated Water Management System)

We can divide floods into river floods, torrential floods, and urban floods. River floods generally occur after heavy or torrential rains that last longer (several days) consecutively with or without a combination of melting of the existing snow on the mountains. It is a hydrological phenomenon with a sudden rise in water levels in rivers and lakes as a result of meteorological events (rain, snow melting), then as a result of dam breaks, and also overflow of artificial channels due to artificial channels or naturally built barriers of applied materials (timber, rubble, debris, waste), improperly dimensioned bridges and hydro-technical facilities, etc., which in certain situations jeopardize the normal functioning of the infrastructure systems.

Torrential floods are short-lived floods with major devastating consequences and human casualties. They occur as a result of short-lived torrential rains with high intensity and large amounts of water, which fall on relatively small catchment areas in a period of 15 minutes to 6

hours. Most of the casualties throughout the world occur as a result of this type of flooding, and statistically most of the victims are children, infirm and older people.

Urban floods occur in a situation of short-lived torrential rains, primarily in conditions of urban chaos, improperly constructed buildings, and an inadequate upper-basin water system and a regular storm water drainage system. In many situations, floods occur as a result of the negligence of city and urban authorities, which fail to carry out the normal operation and maintenance of storm water and sewer systems. Drainage shafts and canals are not regularly maintained and cleaned after heavy rain, while the irregular inspections of facilities and their atmospheric outlets that regularly end up in the sewer network remain a major problem. Storm water should not be routed from the facilities directly into the sewage network, i.e. it is forbidden for the gutters from the facilities to be routed into the sewage system for sewage and waste water.

Improper drainage of large quantities of water as a result of heavy rainfall can lead to floods and severe property damage. Also, those places where there is no constant river flow are problematic. In such cases, a sudden influx of water may occur for a short time. These situations need to be taken very seriously as they can endanger human lives, economic and individual goods, as well as housing and other types of infrastructure. The noisy currents cause aggressive soil erosion and this makes the area very vulnerable. The significance of these meteorological phenomena is increasingly expressed with the urbanization increase, respectively the usurpation of torrential flows, and if treated in an inappropriate and unprofessional manner, the consequences will be inevitable.

Proper implementation of the integrated water management system is required in order to provide protection, conservation and continuous improvement of the water regime, improve the status of aquatic ecological and water dependent ecological systems and protect and enhance the aquatic environment through rational use of water, progressive reduction of harmful discharges and gradual elimination of emissions of hazardous substances, as well as mitigation of the consequences of the harmful effects of water and water scarcity. In this regard, steps are being taken to regulate the right of natural and legal persons to use water, to discharge waste water, i.e. to discharge and dispose of matters and substances in the surface and ground waters, as well as to extract sand, gravel and stone from the beds and shores of surface water bodies. This should greatly contribute towards reducing the consequences of the floods.

4.5 Fires

Fires are regular summer-related phenomena that are directly related to extreme meteorological conditions. Several meteorological parameters act at the same time to "make"

an unfavourable combination that presents a potential risk of falls and uncontrolled (heavily controlled) fire spread. Meteorological conditions that affect fires are extremely high tropical temperatures, periods of drought and strong winds. Certain parts of the country have a high predisposition for creating conditions for extremely high fire hazard index, especially in summer, with grassy areas and forest complexes. Therefore, responsible behaviour and undertaking appropriate fire fighting measures are extremely important: use of self-extinguishing materials, equipping with sensors that respond to elevated temperatures with the use of spraying devices, securing fire roads, securing locations where the use of open flames is prohibited, presence of trained fire fighters with equipment at the place of work with an immediate danger of fire, citizen training and mandatory installation of fire fighting apparatus.

Early detection of fires and their localization and extinguishing is extremely important. In this regard, in addition to the observers from the public enterprises and other entities, use of unmanned flying devices/drones, as well as sensors and other types of fire detection equipment is necessary.

4.6 Drought

Drought is a natural occurrence, a natural disaster that is mainly related to the rainfall deficit over a prolonged period relative to the average rainfall in a given area. It is a complex process that involves different factors for determining risk and sensitivity. Compared to other natural disasters, such as floods, drought is developing relatively slowly and it is difficult to determine its beginning and end in time. Therefore, there is no universal definition of drought. The consequences of drought are reflected in almost all aspects of life in humans, plants and animals. Lack of rainfall can occur over several weeks, months or years, which can result in depletion of surface and ground water, good or reduced water flow in rivers and water levels in lakes causing hydrological drought. The emergence of drought (sedimentation and warming) in crop production is called agronomic drought. Agronomic drought can occur in all four seasons and have consequences on the water supply. During the dry spring, and with the emergence of winds, the top layer of soil and crop can dry out in a timely manner. During autumn, insufficient rainfall slows down the winter crops development/growth. When drought adversely affects water supply to meet human, economic and cultural needs, then it is a socio-economic drought.

The main task of the modern agricultural production is achieving a high yield of cultivated plants. On one hand, the agricultural producer generates profitable production and profit, and on the other hand, contributes to increasing the total food stock, which is increasingly becoming a strategic raw material of today's world.

Depending on the type of drought (meteorological drought, agro-meteorological drought and hydrological drought) there are also different types of consequences with regard to the damages that occur and represent a potential threat for open-air fires.

4.7 Extreme air temperatures

Extreme air temperatures refer to prolonged cold or hot periods that may endanger human health and safety, cause damage to the electricity, communication, transport and water supply systems, infrastructure, property and the environment, and may also disrupt industrial production. Heavy snow loads in combination with periods of extreme air temperatures can also cause problems in people's daily functioning and normal life. Heavy, thick and humid snow often causes problems with power supplies, etc.

Every year, heat endangers the health of many people, especially the elderly. Heat waves pose a danger to the population and cause increased mortality. Some countries in the European region are facing extreme heat waves.

Extreme air temperatures can cause health problems and an increased number of deaths and are therefore a public health problem. It is expected that warming caused by climate change could increase the frequency of heat waves. Young children, chronic patients, the elderly and people working outdoors are particularly vulnerable groups of people.

The extreme temperatures that can pose a risk to the population are not the same all year round because of people's sensitivity to temperature differences. Limits on temperatures that can cause health problems are also a cause of increased mortality throughout the country. Therefore, serious analysis and appropriate preventive measures are needed in the interest of human health and the survival of flora and fauna.

4.8 Snowfall

Snowfall in combination with rain and ice is a regular occurrence in the cold season of the year, especially in the higher regions. Heavy snowfall, accompanied by strong winds, produces snow that often disrupts the normal functioning of infrastructure systems.

Developing a system that will provide early warning of possible snow drifts, especially in urban areas where there is a high flow of people, can reduce the impact of the potential danger to their safety.

This system would alert on the snow loads at the roofs of apartment buildings, office buildings, sports halls, shopping malls and other infrastructure facilities.

At the same time, information activities would be developed that would target not only the property owners, but the citizens as well.

4.9 Winds

In summer, this phenomenon is of great importance for regions with a high fire hazard index. The wind can interfere with the normal operation of infrastructure systems, especially transmission lines, roads etc.

Winds in combination with snow can significantly affect the formation of snow drifts and thus seriously jeopardize the normal functioning of infrastructure systems and disrupt regular activities.

Cyclones are meteorological phenomena with a wide range of effects and impact on the affected area, causing heavy rainfall, high winds, intense electrical discharges, etc. Extreme cyclonic activity can seriously affect the affected area as a result of the simultaneous manifestation of various meteorological phenomena.

Characteristics of atmospheric meteorological systems - anticyclones are long-term droughts, high precipitation deficits, rapid drying of vegetation, long periods of tropical temperatures - tropical waves, fire hazard index, etc.

Also, these systems have two thermal properties, such as the formation of a "cold air lake" from the basins and the formation of "ground fog due to temperature inversions" with extreme temperature inversions.

These features are of great negative impact for urban areas. In these meteorological conditions, the state of the environment in urban areas and the particular microclimate properties where temperature inversion can be formed is severely disturbed, and the concentrations of contaminants often exceed the thresholds by bringing the state to an alarming level. In these meteorological systems, "hot air islands" are formed in urban - catchment areas in the summer, where extremely high air temperatures are maintained over a long period of time (several days in a row) with an extremely high heat index.

4.10 Air pollution

The air in the Republic of North Macedonia is alarmingly polluted. This is indicated by the measuring stations that almost daily record pollution multiple times over the allowed levels. Although the Law on Ambient Air Quality is adapted to the strict values of the European

Union legislation, air pollution in the Republic of North Macedonia has been above the European standard for years.

Analyses, especially of the World Bank, show that highly industrialized centres such as Skopje, Bitola and Kumanovo (energy), Kavadarci and Tetovo (metallurgy) and Miladinovci (crude oil refining) contribute significantly to poor air quality. The most common pollutants are the industry, old vehicles, motor fuels in traffic, as well as the heating with wood, coal, plastic and so on. The situation in winter is particularly aggravated by the lack of a gas pipeline, and households often use wood as cheapest heating option.

The Government of the Republic of North Macedonia must develop a strategy for clean air in urban areas, by introducing strict standards for pollution prevention, gasification, use of renewable energy sources, subsidies for socially endangered citizens for heating, etc.

Main challenge that remains is raising awareness of the competent institutions and the citizens on the need of taking concrete steps that will result in lasting benefits for the ambient air quality. Everyone needs to understand what harm air pollution causes to both the individual and the entire national economy, which are the sources of pollution, and what are the costs to the public and private sectors because of them.

4.11 Industrial accidents

During the nineties of the last century, due to the wars in the area and the economic blockade, industrial production was constantly downward. During this period, and later during the transition period, the structure of the Macedonian economy changed significantly. Most companies that carry out business activities and regular activities related to hazardous substances, transportation and storage pose a threat to humans and the environment. Large fires, gas explosions and accidents caused by hazardous substances in certain circumstances can suddenly and quickly become another catastrophe. The amount of damage caused by possible human casualties and the number of injuries depend on many factors: the severity of the damage, the number of employees, the population density, the power of the facility, the hazardous substance, the way it works, etc. Given the physical-chemical characteristics of hazardous substances and properties that may affect human health and the environment, as well as compliance with preventive measures (technical and administrative), there are real possibilities for minimizing the risks.

4.12 Ionizing radiation

Ionizing radiation (radiation) is the radiation that has the amount of energy needed to cause an electron breaking out of an electron-neutral atom, thereby performing ionization. Ionizing radiation is ubiquitous and can be of a different nature. There is natural radiation, for example, cosmic radiation and ionizing radiation from cosmogenic radionuclides. Ionizing radiation also comes from radioactive materials that exist in the earth's crust. Even the human body contains radionuclides.

Apart from natural radiation, ionizing radiation also comes from artificially derived radioactive sources, used in medicine, industry, scientific research, etc., as well as radiation generators, such as X-ray machines, accelerators, cyclotrons, etc.

The Radiation Safety Directorate is an independent body of the state administration with a mission of establishing a system of control over all sources of ionizing radiation as well as providing safe and secure management and handling of radioactive/nuclear material and radioactive waste for the purpose of protection against ionizing radiation of the population, professionally exposed persons and the environment.

The Directorate conducts the registration, licensing and control procedure for ionizing radiation sources, establishes intervention levels and conditions for radiation protection and safety, issues permits, takes emergency intervention, maintains National Register of Ionizing Radiation Sources, etc.

The Directorate has prepared a "Plan for Protection of the Population in case of Radiation Emergency Event in the Republic of North Macedonia" which regulates the system of preparedness and response of the state in case of the mentioned event.

According to the Plan, the establishment of readiness for effective response to radiation emergency events involves several ministries and institutions such as CMC, SSO, MOH, MoI with the Border Police, MoEPP, MAFWE, MoD, IPH, MoF with the Customs Administration.

The basis for establishing appropriate radiation emergency preparedness systems and response planning is the radiation threat assessment. This assessment identifies the facilities, activities, and locations where an extraordinary radiation event is likely to occur.

There is good cooperation through a signed Memorandum of Understanding between the Directorate, the Ministry of Internal Affairs (Border Police) and the Customs Administration and a SOP (Standard Operating Procedure) was developed for the procedure of detecting a radioactive source at the border crossings. The employees of the Ministry of Internal Affairs (Border Police) and the Customs Administration are equipped with equipment for detecting radioactive sources (pagers and mobile detection instruments), and static panel detectors (gamma only) are installed at ten border crossings, all of which are not in function.

The Radiation Safety Directorate in cooperation with NCCBM - National Coordination Centre for Border Management, Customs Administration and Border Police has developed SOPs (Standard Operating Procedures) for proceeding in case of detection of increased radiation at any border crossing, and conducting an exercise for verifying the readiness of each party involved.

4.13 Radioactive waste

Radioactive waste is material in any physical form or residue of activities related thereto, that contains or is contaminated with radioactive substances and has an activity or concentration above the control level and exposure to their radiation is not excluded by the Law on Protection by ionizing radiation and radiation safety and the regulations adopted thereunder.

The legal entity shall be responsible for taking measures to prevent radioactive waste from contaminating the environment above the specified limits, keeping the activity and quantity of radioactive waste to the minimum possible by appropriate handling and deactivation.

The manner of handling the waste, i.e. waste collection, storage, conditioning, transportation and disposal shall be prescribed by the Radiation Safety Directorate through appropriate secondary legislation.

Radioactive waste is processed (treated) in such a way as to ensure the safety of operations under normal conditions, taking measures for preventing the occurrence of incidents or accidents, and taking steps for mitigating the consequences in case they occur.

The transportation of radioactive waste and used radioactive sources shall be carried out in accordance with the applicable regulations for transport of radioactive material and regulations for protection against ionizing radiation and radiation safety.

The radioactive waste management facility provides physical protection and security against unauthorized access to persons and unauthorized disposal of radioactive materials.

In the Republic of North Macedonia, there is no national storage facility for radioactive waste, thus it is stored as a used radioactive source in several temporary storage facilities.

The storage and treatment of radioactive waste must be carried out in accordance with the high standards and regulations in order to prevent adverse effects thereof.

4.14 Terrorist attacks

Terrorism is a phenomenon the modern world is facing. Terrorist acts endanger human lives and the stability and security of the state. The Republic of North Macedonia is included in the international "Coalition against Terrorism" and must make an active contribution to it independently and with other states.

Implementation of the National Strategy of the Republic of North Macedonia on Combating Terrorism (2018-2022) is crucial for prevention of possible terrorist attacks.

4.15 Consequences of the migrant crisis

Worldwide practices show that migrants, asylum seekers and refugees often face specific restrictions of marginalization. They may struggle daily to access appropriate services, resources and opportunities, due to factors such as limited language skills and local knowledge, social and spatial isolation, and a lack of trust in the members and institutions of their households. In particular, they may also suffer because of their political and cultural attitudes.

These factors also have different impacts on their exposure to hazards and access to self-protection and support options in the event of shocks and stresses of all types - and thus their increased vulnerability to disasters.

Migrants are a key element for sustainable and effective disaster risk reduction. Therefore, it is necessary to establish an institutional framework for adequate protection of migrants and their rights and strengthening of the community structures, but also for enabling long-term security and well-being.

In order to reduce the vulnerability associated with distrust towards migrants and fear of authorities, the host-country institutions should adequately apply international conventions and standards on immigration.

In order to prevent the consequences of the migrant crisis, activities should focus on connecting people to each other, greater presence, strengthening their capacities and participation in public decision making. Only in this way can a set of experiences, responsibilities and narratives be created that will in return enhance the mutual trust and social cohesion.

The Republic of North Macedonia is preparing a strategy for dealing with the "migrant crisis" and organized reception and treatment of migrants, as well as protection against uncontrolled influx of migrants. In this regard, cooperation with the neighbouring countries, the EU and the UN is necessary.

4.16 Actions in conditions of epidemics

An epidemic is an unusually frequent occurrence of a disease in a population. Epidemic diseases include cholera, influenza, typhoid and plague among others. As a rule, it is always about infectious diseases. In doing so, every citizen has the right to protection against communicable diseases and the obligation to protect himself and others from infection. Protection against communicable diseases is achieved through planning, organizing, constant monitoring of the epidemiological situation and implementation of the measures prescribed by law, as well as supervision and control over the implemented measures. Implementation of measures for protection against communicable diseases has priority over the implementation of other health care measures, as well as the provision of material and other means. Measures for protection against communicable diseases are directly implemented by the health institutions and health professionals, applying methods and means in accordance with the latest scientific and medical advances.

The Ministry responsible for health affairs monitors the movement of communicable diseases and reports to the competent authorities, adopts programmes for protection of the population against communicable diseases, coordinates activities and determines measures for implementation of the programmes. The Institute of Public Health monitors and studies the epidemiological situation of communicable diseases and informs the Ministry on a regular basis. The Public Health Centres monitor the epidemiological situation with infectious diseases in the area under their competence and report the condition to the Institute of Public Health.

Protecting the population against communicable diseases includes general and specific measures to prevent the emergence, early detection, prevention of the spreading and fight against infectious diseases and infections. General measures to be taken for protection against infectious diseases: 1) provision of safe drinking water and control of the safety of water and water supply facilities; 2) provision of sanitary-hygienic and other conditions in the production, preparation, storage and circulation of food; 3) disposal of waste water and other solid and liquid waste in a way that will prevent pollution of the human environment (water, soil, air); 4) performing preventive disinfection, disinsection, deratization and other hygienic-technical measures in settlements and other public areas; 5) provision of sanitary-technical and hygienic conditions in public facilities: school and pre-school facilities, food/feeding facilities, water supply facilities, other public facilities; 6) provision of hygienically safe water in baths, recreational pools, lakes and other recreational facilities and natural health resorts;

Specific measures to protect the population against infectious diseases include: 1) detecting sources of infection (diseased or carriers) and making an etiological diagnosis; 2) reporting of

communicable diseases; 3) epidemiological research; 4) isolation, health surveillance, quarantine, transportation and compulsory treatment; 5) immunoprophylaxis and chemoprophylaxis; 6) disinfection, disinsection and deratization; 7) carrying out health-hygienic examinations; 8) monitoring of intra-hospital infections and taking measures for their prevention; and 9) health education.

Prevention of communicable diseases must be prioritized and much more responsible behaviour by institutions and citizens is required.

5. Disaster warning (obligation specification)

5.1 Alarm system and its upgrade

The alert system is used to describe the provision of information on a new hazard, which enables risk-reducing action to be taken in advance. There are alert systems for natural geophysical and biological hazards, complex socio-political emergencies, industrial hazards and health risks, etc.

The alert system is a major element in disaster risk reduction. Early action can often prevent the danger of life losses and economic and material impacts. For the measures to be effective and sustainable, they must actively involve the communities at risk.

Practical action should focus on several areas:

- Developing alert systems that can be managed by local communities and have long-term sustainability embedded in their design and operation, with such systems to be developed by the companies themselves.
- Demonstrating and promoting community-based disaster mitigation measures, including training and awareness-raising on natural disasters and risk
- Building the capacity of communities for developing alert systems that will be in a function of reducing the disaster consequences

A complete and efficient alert system supports four main functions: risk analysis, monitoring and warning; dissemination and communication; and ability to respond.

Risk analysis involves studying of factors that indicate a disaster that is unavoidable, as well as the methods used to detect these factors. Dissemination and communication are related to transmitting risk information and warnings to those at risk in a way that is clear and understandable. Finally, adequate response capability requires building a nationwide response plan, testing the plan, and promoting preparedness to ensure that people know how to respond to warnings.

In this regard, it is necessary to rebuild the entire alarm system, its functionality and modernization, by incorporating modern methods of communication, through the use of telephones, the Internet, social networks and so on.

5.2 Informing the competent institutions

The government, state administrative authorities, the business sector and other state authorities, as well as municipalities, should provide emergency preparations and other emergency response measures in the event of a disaster.

In many places, exceptional weather phenomena of recent years have resulted in major disruptions to the normal functions of society. In order to control these situations, it is necessary to resort to the measures outlined in the contingency plans.

With an early warning system for disasters caused by natural disasters it is necessary to gather information that would later be analyzed by experts employed in different institutions. They would process information and issue warnings on disasters caused by natural hazards that endanger people's lives, infrastructure and the functioning of the economy.

Two projects are being developed in this direction: the single European Emergency Call Number E-112 and the implementation of the Next Generation Incident Management System (NGICS - NATO SPS Project)

5.3 Informing the citizens

Timely information to citizens is crucial to reducing disaster victims and property damage. This issue is of priority importance and obligation to all entities in the protection system.

In this regard, it is extremely important to establish a crisis portal for citizens that will disseminate information provided by the state institutions, citizens and NGOs, as well as the media. Under normal circumstances, the portal will provide citizens with basic information and instructions to follow in a crisis. In addition, the portal will have links to more detailed information available on the websites of the competent authorities. In times of crisis, the website will contain interactive sections through which citizens and NGOs can provide additional information to the authorities and obtain information published by the authorities.

Recent analyses of the prevention system show that it is outdated and dysfunctional, thus it is necessary to start building a new, up-to-date system for informing the citizens of possible disasters and providing guidance on how to handle such situations.

5.4 Implementation of the E-112 System

The unique telephone number E-112 is an integrated system where citizens and other entities in the crisis management system can call and intervene in case of fire or other crisis event, seek medical or police assistance, as well as be informed of possible or already occurring disasters.

112 is a common and unique emergency telephone number for all 28 EU member states and other countries. Common European number 112 is implemented in Albania, Croatia, Montenegro, Serbia, Turkey, Norway, Switzerland, etc. The call to this number is free and available on fixed and mobile telephony (in some countries even when the phone is locked and even when there is no SIM card). 112 is commonly available in states along with other numbers traditionally used to access emergency services aimed at allowing easy, simple and multifaceted access.

A single number for all European countries has been introduced to make it easy to remember and for citizens to use in any country in emergencies. Using 112 avoids the need to learn different national numbers, as well as the need to remember different numbers for different purposes in one country, which can be confusing, dangerous and sometimes fatal to citizens.

The E112 anticipates that the telecommunications operator shall transmit location information to the emergency call Centre so that it can be located/found and responded immediately. Special coordination is therefore needed between the electronic communications operators and the emergency response services/authorities. (EU E112 (2003) Directives require mobile phone networks to provide emergency services that provide location information of the mobile call.)

The number 112 in the European Union is managed and funded by each Member State, which also decides on the organization of emergency call Centres. These principles are also adopted and binding on the EU candidate countries (and the EEA Treaty members), including the Republic of North Macedonia. Within the framework of the legislation and in compliance with the technical standards of the European Union, North Macedonia should implement the system as soon as possible.

In 2009, the Government of the Republic of North Macedonia adopted a Feasibility Study on the Organization and Functioning of E-112 in the Republic of North Macedonia, with the standards to be met and the implementation phases. In 2010 a Supervisory Board for supervision and monitoring of the system implementation progress was established. In 2016, the Feasibility Study was revised due to the long period of time passed (donated by the Government of the Republic of Slovenia - Centre for International Cooperation), and in 2017 translation of the revised version was made (assisted by the European Commission Office in Skopje).

Implementation of the E-112 is a top priority for the Government of the Republic of North Macedonia, relevant ministries and other institutions responsible for crisis management, protection and rescue.

5.5 Dealing with fake news and cyber attacks

In the term "fake news", citizens recognise posts that are posted on social media.

Propaganda and fake news have existed for centuries, but the Internet must not be misused to spread lies and misinformation.

Social media promotion tools and services are readily available and without limit. People spend more time on these sites as a way to get the latest news and information,

Governments should build a system for recognizing fake news and a system for responding and informing citizens.

False news is 21st Century phenomena that can come from different fields and have different goals to achieve. However, fake news in this area can have severe consequences if the reaction is panic, thoughtlessness, etc. Therefore, a serious approach to this phenomenon is needed where the media also play a key role in checking such "information" before publishing it.

6. Establishment of crisis management, protection and rescue system

6.1 Obligations of System Entities

The effectiveness of the disaster risk reduction system is at the core of National Platforms for Disaster Risk Reductions. Only well-organized institutions, with clearly defined commitments and preparedness of the institutions, guarantee the successful prevention, early warning and disaster reduction.

All state institutions, public enterprises, companies and other entities have legal and social obligations to act, but this system needs to be constantly developed and upgraded.

6.2 Crisis Management

The Constitution and laws define the obligations of the institutions managing the crisis caused by natural or other disasters.

The Steering Committee plays a key role in crisis management, preparing proposals for activating the crisis system, and decisions are approved or adopted by the Government of the

Republic of North Macedonia, the Parliament of the Republic of North Macedonia or the President of the Republic of North Macedonia.

The overall crisis management mechanism should be reviewed in the coming period, as well as the need to provide a separate crisis management unit as part of the overall crisis system and its involvement in the construction of a more efficient and functional crisis management, protection system and rescue.

6.3 Crisis Management Centre

The role of the Crisis Management Centre is determined by the Law on Crisis Management (Official Gazette of the Republic of North Macedonia No. 29/2005 and Official Gazette of the Republic of North Macedonia No. 36/2011) according to which the Centre carries out activities related to ensuring continuity in cross-sectoral and international cooperation, consultation and coordination in crisis management; making and updating a single assessment of all risks and dangers that may endanger the security of the Republic; proposing measures and activities for resolving crises and crisis situations, and performs other duties provided for by law, as well as being the holder of the overall support (expert, organizational, administrative and other) of the Steering Committee and the Assessment Group, as Governing Bodies crisis management system.

The specificity of the performance of the CMC's tasks and responsibilities consists in maintaining constant communication and coordination with all state administration bodies, state authorities, the Army of the Republic of North Macedonia, the protection and rescue forces, the municipal and city authorities, the public companies, public institutions and services, scientific institutions, companies of special interest, citizens, civil associations, Macedonian Red Cross, media, as well as representatives of international humanitarian organizations and institutions from other countries that are responsible for matters related to prevention and early warning of various risks and dangers, as well as dealing with and overcoming the consequences of accidents and disasters.

6.4 Directorate for Protection and Rescue

With the adoption of the Law on Protection and Rescue, a separate state body, the Directorate for Protection and Rescue, was formed and the protection and rescue system was established in the Republic of North Macedonia.

The Protection and Rescue Directorate monitors and analyses the situation in the field of protection and rescue, and proposes measures to improve the situation and to guide the

development of the protection and rescue system, as well as to monitor and analyze the situation. It also coordinates the work of all institutions, leading a single database of task forces, organizing and performing exercises for participants in the protection and rescue system, carrying out preventive and operational activities, implementing measures, educating citizens and overseeing the implementation of protection and rescue. In addition, the Protection and Rescue Directorate controls the functioning and equipping of local self government units aimed at preserving the integrity of the protection and rescue system.

The basic functions and responsibilities of protection and rescue relate to the planning, organization and implementation of measures relating to the protection and rescue of people, the environment, material goods, natural resources, wildlife and cultural heritage from natural disasters, epidemics, epizooties, epiphytes and other accidents. Protection and rescue in the Republic are organized and implemented by the state bodies, state administration bodies, bodies of local self-government units (municipalities and the City of Skopje), public enterprises, public institutions and services, companies, citizens' associations, citizens and forces for protection and rescue, in a manner regulated by the Law on Protection and Rescue and other regulations adopted pursuant to this Law.

6.5 Ministry of Defence

The Ministry of Defence, in particular the Army of the Republic of North Macedonia, plays an important role in disaster prevention and management.

The Ministry of Defence is an important state institution in the crisis management system, respectively it participates in the prevention, early warning and management of crises that pose a risk to the good, health and life of humans and animals, arising from natural disasters, epidemics and other risks and dangers that directly endanger the

The Ministry of Defence contributes and participates in accordance with the positive regulations in the prevention and reduction of risks from accidents and disasters, and implements its measures and activities through several documents and planning activities and in conjunction with other institutions in the crisis management system. The Ministry of Defence derives its responsibilities in the area of risk reduction from accidents and disasters from the Law on Defence, the Law on Crisis Management and the Law on Protection and Rescue.

According to the Defence Law, the Ministry of Defence and the Army of the Republic of North Macedonia organize crisis management preparations in support of the Crisis Management System of the Republic of North Macedonia.

The Ministry of Defence and ARSM have professional (experienced, educated, trained) staff ready to respond to the obligations in the field of prevention, early warning and crisis management;

According to the analysis, the Ministry of Defence and ARSM suggest the establishment of a single incident system (Incident Command System) for specific actions, aimed at avoiding uncoordinated action and deriving the optimum from the specific action.

6.6 Army of the Republic of North Macedonia

The Army of the Republic of North Macedonia is the guarantor of the territorial integrity and independence of the Republic of North Macedonia.

ARNM conducts: preparation of conventional land and air forces, support of MoIA forces in dealing with threats, risks and threats to the security of the Republic, support of state authorities and local self-government units, assistance to the security of civil structures related to assistance in the event of natural disasters and the preservation of vital infrastructure - such as earthquakes, fires, floods and other crisis situations - such as food supply to the population in isolated mountainous regions in winter, performing engineering works in regulating river beds, forestation, and other complex tasks and obligations under the Constitution and laws of the Republic of North Macedonia.

The involvement of the Army of the Republic of North Macedonia in crisis situations takes place through a process that is quite complex and may slow down activation. Thereof, both legal and constitutional changes are necessary. Changes are necessary to simplify the process of activation and inclusion of the Army of the Republic of North Macedonia in the crisis system.

6.7 Ministry of Internal Affairs

The Ministry of Internal Affairs has the resources to quickly engage and respond effectively to disasters. MoIA has a developed communication system, resources across the country, transportation and other technical means, as well as expert staff to act in times of crisis or disaster.

- The Ministry of Internal Affairs performs the following tasks in a crisis situation:
- Take measures and activities to combat international, urban terrorism and more serious forms of organized crime such as kidnappings, blackmail, assassinations, killings, attacks on people and their property,

- Undertakes measures and activities related to natural and other disasters, technical and technological disasters, epidemics and other diseases in humans and animals,
- Provides state border security in times of crisis,
- Establishes disturbed public order and peace in cases where it is disturbed on a larger scale with indications that it will lead to civil unrest and
- Provides extraordinary and enhanced provision of facilities of importance to the security of the Republic, diplomatic and consular missions of international organizations, political summits and high level conferences.

6.8 Hydro-meteorological Administration

HMA is a body that performs the functions determined by the Law on Hydro-meteorological Activity (Official Gazette of RM no. 103/08). The scope of competences of the Office include performing meteorological and hydrological activities which include activities related to the development and functioning of meteorological and hydrological vigilance, atmospheric, soil and water resources exploration, biodiversity Defence and meteorological applications. HMA also fulfils the international obligations of the Republic of North Macedonia in the field of meteorology, hydrology, water quality monitoring and coordinates their execution.

Within their powers and competencies, the functioning and development of hydro-meteorological vigilance, research and application in the field of hydro-meteorological activity, establishing an efficient forecasting and early warning system for weather and hydrological disasters and developing a quality hydro-meteorological information system designed to provide accurate information and services on weather, climate, water and the natural environment for all sectors of the state, media the public, NGOs and the private sector to protect people and the material goods and economic benefits of society.

6.9 Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology

The Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology in Skopje is a scientific institute of exceptional importance for prevention and early warning, which performs:

- Investigation of earthquake occurrences and their manifestations on the ground and the consequences they cause on buildings, infrastructure systems, machinery and electrical equipment;
- studying the risks of other natural and technological hazards;

- development and improvement of natural and technological disaster management methods;
- studying the effects of climate change;
- performing complex and combined research in the fields of engineering seismology, earthquake engineering, geology, geophysics, geo-tectonics, structural engineering and informatics;
- development and improvement of the construction systems and equipment for designing and construction of buildings in seismic conditions;
- conducting research and development of new materials;
- developing methods and equipment for conducting experimental investigations of materials, elements, models, equipment and finished structures;
- providing expert assistance and participation in all types of planning, designing and eliminating the consequences of catastrophic earthquakes and other types of natural and technological disasters;
- participation in the development of design documentation;
- development and participation in the development of technical regulations, standards and guidelines in its field and areas adjacent to it;
- testing and attesting equipment, materials and structures for earthquakes and other dynamic operations;
- giving expert opinions and developing expertise;
- filing expert and scientific research from its and related areas for environmental protection.

The priorities of the Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology are focused on:

- collecting data and developing an exposure model as a basic precondition for developing a national risk monitoring model;
- national model for earthquake risk, but also for other natural and technological hazards;
- defining, designing and developing an information system for rapid and standard damage and loss assessment after strong earthquakes;
- development of a Program for increasing public awareness and preparedness of the population in case of earthquakes and other natural and technological disasters;

- preparation of national annexes for nationally defined parameters in addition to the new European regulations on construction soon to be part of the national legislation;
- instruction and training of designers and engineers for implementation of the European regulations in the construction practice and providing a higher level of seismic safety;

The activities performed by the Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology are of strategic interest for the protection of the population and material goods of the Republic of North Macedonia against natural and technological disasters. In this regard, it is necessary to build legal mechanisms and culture for implementation of the standards defined by this institute.

6.10 Ministry of Health and Health Care Institutions

The Ministry of Health and the health system as a whole have an important role to play in reducing disaster consequences. Obligations are defined in a number of laws, as well as in strategic documents related to strengthening Resilience to crisis situations, epidemics, pandemics etc.

The Ministry of Health is responsible for coordinating matters related to disaster preparedness and response, establishes and organizes territorial health facilities, manages the organization and functioning of the helicopter emergency and rescue service, prepares exercise reports and takes care for donations and humanitarian aid obtaining.

The main priorities for disasters are provision of conditions for temporary accommodation, provision of healthy water, food and medicine, and provision of adequate medical care.

It is necessary to strengthen the resilience of the national health system by integrating disaster risk management into primary, secondary and tertiary health care, especially at the local level.

Develop the capacity of health professionals to understand disaster risks and apply and implement an appropriate approach to reducing health risks.

Provide instruction and training for emergency response medical teams, as well as training the population through health programs in collaboration with other sectors.

Strengthen inclusive policies that cover all categories of citizens to access basic health services, including mothers, newborns, infants, child care, people with disabilities and older citizens.

Strengthen the cooperation of health institutions and other relevant entities in order to enhance the state's capacity for disaster risk reduction in the field of health by adhering to international health regulations and building a resilient health system.

Promote the resilience of critical infrastructure, in particular water supply, road and telecommunications infrastructure, educational institutions, hospitals and other health facilities, in order to ensure their safety, effectiveness and operability during and after disaster, as one of the most important units that save lives.

6.11 Territorial Fire Fighting Units

Territorial fire fighting units are the most numerous, most organized and technically equipped force to act in times of disaster.

These units need to be functionally integrated into the crisis system, modernized, technically equipped and staffed.

Fire fighting units are set up to extinguish fires, save lives and protect property from fires and explosions, provide technical assistance in accidents and hazardous situations, as well as perform other tasks in accidents and disasters.

Territorial Fire Brigades form the City of Skopje and the following municipalities: Bitola, Veles, Gevgelija, Gostivar, Kocani, Kumanovo, Ohrid, Prilep, Strumica, Tetovo, Stip, Resen, Kavadarci, Valandovo, Debar, Berovo, Vinica, Delchevo, Kriva Struga, Kicevo, Krusevo, Makedonski Brod, Radovis, Sveti Nikole, Probistip, Demir Hisar and Negotino.

The territorial fire fighting units need to be staffed, technically modified and functionally integrated into the crisis management, protection and rescue system.

6.12 Units of Local Self-Government and Resilience to Cities

6.12.1 Local Self Government Units

Local government units have a key role in the building of a system for strengthening resilience and reducing disaster risks.

The influence and impact of disasters are felt most locally, but the benefits of successful disaster risk reduction policies are most effective at the local level. Target E of the Sendai Framework for Action calls for increasing the number of countries with local strategies by 2020 and decentralizing disaster risk reduction activities locally.

Local authorities should be encouraged to work on disaster risk reduction, as hazards have local, specific characteristics that require specific and specific measures and activities, and development of a monitoring, periodic evaluation and public reporting mechanism is recommended on the progress of local disaster resilience strategies and plans.

It is necessary for disaster assessments and action plans to be upgraded and practiced. Municipalities should apply standards for disaster prevention and mitigation in the development and implementation of general and detailed urban plans.

It is necessary to assess the technical, financial and administrative capacity of the municipalities for risk management, strengthen the capacity of local authorities to evacuate the population living in disaster-prone areas, conduct training and education on the use of land and construction standards prepared according to the linguistic and culinary characteristics of the different municipalities, etc.

It is recommended to support the cooperation and mutual learning between local authorities and municipalities in disaster risk reduction.

In essence, local self-government units should implement the highest standards for enhancing disaster resilience, elaborate and practically inspect the activities and measures envisaged, in order to provide standards and conditions for disaster mitigation and other types of crises.

6.12.2 Cities' Resilience

Cities face many challenges in the 21st century. The effects of climate change, increased migratory impact, inadequate infrastructure, and cyber attacks oblige us to adapt, transform and be prepared for both expected and possible crises, disasters, and so on.

Cities continue to be vulnerable to earthquakes, floods, terrorist attacks, epidemics, and the like.

Therefore, a strategy for resilience of cities is necessary. Cities need to strengthen resilience to possible "attacks" caused by natural disasters, but also to other types of possible crises (terrorist attacks, etc.).

6.13 The media in the process of disaster risk reduction

At the national, regional and local levels, it is necessary to raise the level of awareness and awareness of citizens about disaster risk reduction through traditional and social media campaigns targeting different groups.

Regional, national and local campaigns need to be developed and practiced as an instrument of public awareness following the example of other countries' good practices, in order to promote a culture of disaster prevention and prevention through responsible citizenship and an understanding of disaster risks. It is necessary to encourage all concerned public and private actors to be actively involved in such initiatives for the purpose of mutual learning and exchange of experiences. Coordinated campaigns by national institutions and local units are recommended, with active support from local governments for timely notification of risks to the population.

The media should take an active and inclusive role in raising the public awareness by disseminating and sharing accurate and timely information on disaster hazards in a simple and transparent manner, easy to understand and accessible to the general public. In close cooperation with national and local authorities, communication policies need to be developed to address early warning and through appropriate safeguards to avoid loss of life and greater material damage.

Through such sustainable public education campaigns and public consultation at all levels of society, citizens will be able to more easily understand and respond to potential dangers and threats.

6.14 The civil sector in the process of disaster risk reduction

NGOs, CSOs, religious groups, volunteer organizations, citizens themselves and other stakeholders need to be involved in processes that will help citizens understand the need and importance of prevention and rapid response to disaster relief.

To this end, through training, simulations, mentoring and organizing experiences and knowledge exchange events, the civil sector should directly participate in strategic disaster reduction planning.

The civil society sector should offer and insist on cooperation and strive for governmental and local institutions to create appropriate and mutually compatible national and local policies. NGOs and other organizations should serve as a mediator between citizens and the government and encourage the involvement and participation of all stakeholders.

Citizens' service programs need to be developed to address the needs of different target groups, with particular emphasis on marginalized and vulnerable groups as the most endangered category.

NGOs and other organizations should coordinate with other related entities in the region and beyond that cover specific areas or geographical areas to address common problems through the exchange of information and experiences.

In the prevention and reduction of disaster risk, the non-governmental sector has a key role to play in responding quickly, adapting the situation and providing first aid to endangered areas, primarily to provide citizens with food, water, medicines, then evacuate them to a safe location and etc.

6.14.1 Red Cross of the Republic of North Macedonia

Disaster preparedness and response activities have been recorded since the establishment of the Macedonian Red Cross in 1945. During all this time there were regular earthquakes, floods, fires, drowned villages, avalanches, traffic accidents, etc., which actively involved the Macedonian Red Cross staff and volunteers. The objective is disaster preparedness for mitigating the consequences to the vulnerable population of: earthquakes, floods, fires, landslides, avalanches, technical-technological accidents, military conflicts and more.

The Red Cross provides assistance and services to disaster-affected populations, following the principles of the Red Cross movement, the Law on the Red Cross of the Republic of North Macedonia, the Agreements with the Centre for Crisis Management of the Republic of North Macedonia, the Directorate for Protection and Rescue of the Republic of North Macedonia.

The tasks of the disaster preparedness and response department are:

- " Organized disaster relief;
- " Distribution of humanitarian aid;
- " Organization of disaster response units and the deployment of international missions;
- " Education of the population for self-protection and protection in case of disaster;
- " Cooperation with state authorities and NGOs in the country and abroad;
- " Impact assessment on the territory of the state;
- " Making an appeal for humanitarian aid;
- " Field monitoring;
- " Maintaining a database of possible risks and facilities;
- " Organization of seminars, courses, trainings and exercises in the field of disasters at RNM level;

" Preparation of Disaster Action Plans;

" Camp management;

The Red Cross and other non-governmental organizations are extremely important in preventing and mitigating the consequences of disasters and other types of crises.

6.15 Public Enterprises and Companies (Private Sector)

Many public utilities do vital work for citizens, so they need to strengthen their disaster prevention and mitigation capacities.

The public sector must also work with the private sector to invest in disaster Resilience. Companies should be motivated to invest in strengthening resilience through the implementation of the standards, in particular when building childcare facilities, schools, sports facilities, hospitals, residential buildings and other infrastructure facilities.

Public-private partnerships have enormous advantages, but responsibilities for disaster risk reduction must also be defined.

Investments are also essential to strengthen the economic, social, health and cultural resilience of citizens and society at large. Investments are the drivers of innovation and development and by respecting high standards in strengthening resilience, lives are saved, material damage is reduced in urban and rural areas and the financial consequences of disasters.

6.16 Citizens' Resilience

The entire crisis system and all reforms must be focused on informing the citizens on the consequences of disasters, enabling them to raise the standards for disaster resilience, acquainting and educating them on how to act before and during a disaster, or subliminal strengthening of citizens' resilience during disasters.

Citizens' obligations are defined by law, but priority must be given to their ability to act before and during disasters.

In building strategies and measures, priority must be given to the vulnerable categories of people (persons with disabilities, the sick, the elderly, children, etc.).

7. International cooperation

The Republic of North Macedonia must continue to deepen its co-operation with the neighbouring countries at regional and wider levels. As part of NATO and a candidate for European Union membership, the Republic of North Macedonia is required to implement the highest standards for enhancing disaster resilience, to seek and provide disaster relief, to monitor technological development, to technically modernize the subjects of the crisis system and to participate in international and regional rallies.

8. System Reforms

A system for crisis management, protection and rescue has been established in the Republic of North Macedonia, which, based on the legal framework and through the competences set out in this framework, plays the essential role in disaster risk reduction. However, analyses of the natural disasters and disasters that have taken place in the last three decades and their consequences show that it is necessary to strengthen the capacity of these institutions to effectively deal with the potential risks of natural disasters and disasters, as well as other types of crises caused by other factors (terrorism, etc.).

The perceptions and estimates are that there is duality, rivalry and dissonance of the main actors in crisis situations. This stems primarily from the legal solutions, but also from the existence of two independent and completely separate institutions: Crisis Management Centre and Directorate for Protection and Rescue.

It is crucial that these two institutions act in sync, which cannot be ensured with the existing crisis system.

The Crisis Management Centre collects crisis information (natural disasters, etc.) and makes an assessment of which entities should be involved in preventive action, reparation, etc., having a headquarters, which will provide guidance to the headquarters of the Directorate for Protection and Rescue, a de facto institution with resources for action. In practice, this is where the biggest misunderstandings occur, shifting the responsibility from one institution to another, and so on.

Such asynchronization directly affects the operation and efficiency of the crisis management system.

The analysis of the crisis management system, prepared by the inter-departmental working group in August 2018, showed that reforms in the crisis management, protection and rescue system are needed in order to create a systemic solution that meets the needs of the Republic

of North Macedonia, but at the same time will also be a result of the experiences and good practices of the European Union and NATO countries.

These reforms include the adoption of a new legal solution that would unite the entire system and cover all aspects of the crisis, protection and rescue system. It is recommended that external experts and experts who are familiar with the system (from the Faculty of Security, Defence Institute, Military Academy, etc.) be involved in the preparation. UNDP, NATO, OSCE, Military Academy, US European Command analyses and assessments should also be used, along with the European Civil Mechanism, the final report by Trajkovski-Partners Management Consulting - Documentary analysis of existing legislation and documents related to the 2008 crisis management system.

8.1 Integration

It is necessary to develop a legal solution that will generate a single state body establishing a single system for crisis management, protection and rescue and integrating available capacities and resources at all administrative levels, as well as a comprehensive approach for more efficient and effective reduction of disaster risks.

The legal solution will also open the need for amendments to other existing laws that regulate aspects of the system in order to specify the role of the various institutions and bodies.

8.2 Functional efficiency

For the purpose of the functionality of the system, it is necessary to integrate the territorial fire fighting units into their functionality and to provide them with appropriate technical equipment, training, finding appropriate financing, etc.

It is also necessary to define a hierarchical setting and the existence of a single command - a single headquarters for coordinating all activities.

It is also necessary to specify in which situations the competent services at regional and local level should react (initial response) without waiting for an official crisis to be declared; and in which situations the competent institution will be able to initiate comprehensive coordination including equipment and resources of the RNM Government in the period of official declaration of crisis.

8.3 Training

In order to improve the state of planning and execution of operations and risk assessment, there is a need for staff training in the planning and decision-making process, as well as in conducting risk assessment. Trainings should also be conducted through simulation exercises focused on "managing" the consequences of a disaster or crisis, aimed at reducing the consequences of a crisis, and so on.

The Republic of North Macedonia should also open a modern intermedial training and training centre according to the needs and international standards.

In order to professionalize the staff, the institutions that comprise the system should check the expertise of the existing staff, and if necessary retrain or replace staff, promote the process of career development, evaluation and motivation of employees, and define strict criteria for the new jobs.

8.4 Equipping

Equipping is an important prerequisite for effective crisis management. It is necessary to procure adequate and up-to-date specialized and sophisticated equipment (as in the European Union member states), construction-technical arrangement of existing storage and storage facilities for material-technical equipment and protection and rescue equipment, procurement of special helicopters for medical protection with complete medical equipment, procurement of modern software for automatic processing of material and technical data and promotion of a more efficient service and maintenance system.

To improve the state of the media, it is recommended to upgrade the outdated and inadequate radio traffic equipment with new equipment, replace the old and non-functioning reporting, alert and surveillance systems with new modern systems, improve the communications in the domain of the telephone system and put E-112 into function.

In this regard, the implementation of the E-112 system and new solutions to warn citizens of possible crises, prevention guidelines and so on are necessary.

9. Responsibility of the National Coordinator for the Implementation of the National Platform for Disaster Risk Reduction of the Republic of North Macedonia

The National Coordinator for Implementation of the National Platform for Disaster Risk Reduction analyses and monitors the implementation of the National Platform for Disaster Risk Reduction, studies and analyses the systemic set-up of the crisis system, prepares

analyses and action information, and crisis system functionality, proposes solutions to ensure greater effectiveness and efficiency of the crisis system, in collaboration with system stakeholders prepares an Action Plan for developing and strengthening the capacity of the crisis system, implementation of international standards for strengthening disaster resilience and other types of crises, manages the Committee on Coordination and Implementation of the National Platform for Disaster Risk Reduction; informs the Government of the Republic of North Macedonia on the situation in the crisis system, participates in the work of the Steering Committee, etc.

10. Committee for Coordination and Implementation of the National Platform for Disaster Risk Reduction

At the proposal of the National Coordinator for the Implementation of the National Platform for Disaster Risk Reduction, the Government of the Republic of North Macedonia establishes a Committee for Coordination and Implementation of the National Platform for Disaster Risk Reduction, comprised of: National Coordinator for Disaster Risk Reduction implementation of the National Platform for Disaster Risk Reduction, which manages the Committee and the members proposed by the Crisis Management Centre, protection and rescue, Ministry of Internal Affairs, Ministry of Defence, Ministry of Health, Ministry of Environment and Physical Planning, the Association of Local Self-Government, etc.

The Committee sets out the Action Plan for Disaster Risk Reduction, reviews the implementation of the National Platform for Disaster Risk Reduction, as well as other materials related to the implementation of the National Platform.

11. Action Plan

The National Coordinator for the Implementation of the National Platform for Accident and Disaster Risk Reduction in cooperation with other crisis system stakeholders prepares an Action Plan for the improvement, development and strengthening of the crisis system.

The Action Plan is a summary of all projects of the crisis system entities, defining the activities, stakeholders and deadlines for their implementation.

The Action Plan is adopted by the Government of the Republic of North Macedonia every three years.

*

*

*

12. Concluding observations

Following the Prespa Agreement that settled the thirty-year dispute with the Republic of Greece, significant reforms have been undertaken in the Republic of North Macedonia in a number of areas, including the crisis management, protection and rescue system.

The comprehensive analysis of crisis system deployment reveals some weaknesses, especially regarding the directing/focusing of activities, efficiency, coordination, unity in commanding and the like. The weaknesses are primarily result of inadequate systemic and organizational setup, staffing and material-technical equipment.

Serious reforms are initiated and encouraged through the National Platform, using comparative experience and scientific insights, expert assistance from the European Union, as well as priorities from the Sandai Action Framework and other international documents.

The main priorities are:

- building an efficient and functional disaster prevention and early warning system and integrating the overall crisis management system and entities.
- defining disaster threats, in particular the effects of climate change, air pollution, threats of terrorism, acting in a migrant crisis and more.
- building capacities for sustainable development and strengthening disaster resilience of the state institutions, the public and the private sector, but above all increasing the resilience of citizens to possible disasters.

The implementation of the National Platform is an obligation of all stakeholders in order to reduce disaster risks, to enable sustainable and stable development at all levels, and to strengthen the prevention through systematic and specific activities, but also the activity of citizens and the state to deal with disasters and other types of crises.

The Platform encourages planning, leadership, management, monitoring and evaluation of all disaster risk mitigation activities and measures, as well as building coherence between the entities responsible for disaster risk reduction, sustainable development and environmental aspects.

Strengthening society's resilience to disasters is a crucial issue that all actors in the crisis system must deal with.

